TURUN YLIOPISTO

Lapsen edun toteutuminen lastensuojelun prosesseissa

Lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkökulmia

Erityispedagogiikan
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Alli Leskinen

4.5.2026
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Erityispedagogiikka
Tekijä: Alli Leskinen
Otsikko: Lapsen edun toteutuminen lastensuojelun prosesseissa – Lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä
Ohjaaja: Yliopistotutkija Hanna Nori
Sivumäärä: 70 sivua + 12 liitesivua
Päivämäärä: 4.5.2026

Lastensuojelu on keskeinen osa suomalaista sosiaalihuoltoa, jonka tavoitteena on varmistaa lapsen hyvinvointi, turvallinen kasvuympäristö sekä lapsen edun toteutuminen. Viime vuosina lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet kasvussa, mikä korostaa aiheen yhteiskunnallista merkitystä. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkä tekijöiden lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat kokevat edistävän ja haastavan lapsen edun toteutumista lastensuojelussa. Lisäksi tutkimus tuo esiin tutkittavien ryhmien moniammatilliseen yhteistyöhön liittämiä merkityksiä lastensuojelun kontekstissa.

Laadullisen tutkimuksen aineistona toimii valmis haastatteluaineisto, joka on kerätty osana tutkimushanketta vuosina 2021-2022. Tässä tutkimuksessa aineistosta tarkasteltiin kokemusasiantuntijoiden sekä ammattilaisten haastatteluja, joita rajautui lopulta viisi kummastakin ryhmästä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka tuloksena muodostui viisi lapsen edun toteutumista edistävää ja kolme sitä haastavaa teemaa. Moniammatilliseen yhteistyöhön liitetyistä merkityksistä muodostui kaksi yläluokkaa: myönteiset ja kielteiset merkitykset.

Tutkimustulosten mukaan lapsen edun toteutumista edistävät lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen, kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi, jatkuva ja turvallinen asiakassuhde, perheen oikea-aikainen tukeminen sekä toiveikas ja ammattitaitoinen työote. Haastavina tekijöinä korostuivat rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet, esteet lapsen kuulluksi tulemiselle sekä arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat. Moniammatilliseen yhteistyöhön liitetyt merkitykset olivat pääosin kielteisiä, mikä viittaa sen toteutuksessa ilmeneviin haasteisiin. Myönteiset merkitykset liittyivät vastuun jakautumiseen, arvioinnin rikastumiseen ja asiakkaan kuormituksen keventymiseen.

Ryhmien vertailu osoitti, että vaikka ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemykset ovat pääosin yhteneviä, niissä ilmenee myös tiettyjä painotuseroja, jotka heijastavat toimijoiden erilaisia asemia lastensuojelun kentällä. Keskeisimmät erot liittyivät lapsen kuulemisen käytännön toteutukseen sekä lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamiseen. Moniammatillinen yhteistyö näyttäytyi osin eriäviä näkökulmia sisältävänä ja ristiriitaisena. Yhteistyö nähtiin usein ensisijaisena vaihtoehtona, mutta sen toteutumista rajoittivat resurssien niukkuus ja toimimattomat käytännöt.

Tutkielma tukee aikaisempia havaintoja lapsen edun toteutumista edistävistä ja haastavista tekijöistä. Kahden ryhmän näkemyksiä vertaileva tutkimusasetelma tuo kuitenkin esiin myös uutta näkökulmaa, jota voidaan hyödyntää lastensuojelun kehittämisessä. Tuloksissa korostuu kokemusasiantuntijoiden näkökulman merkitys erityisesti vuorovaikutusosaamisen, lapsen kuulemisen ja lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista koskevan päätöksenteon huolellisen arvioinnin osalta. Molempien ryhmien esiin nostamat resurssipula sekä työntekijöiden aikataulu- ja jaksamishaasteet viittaavat tarpeeseen tarkastella haasteita myös järjestelmätasolla. Jatkotutkimus työntekijöiden työuupumukseen liittyvistä tekijöistä ja lastensuojelutyön vetovoimatekijöistä voisi tukea työntekijöiden pysyvyyttä, mikä vahvistaisi jaettujen ajattelu- ja toimintamallien juurtumista työyhteisöön ja siten edistäisi myös lapsen edun toteutumista.

Avainsanat: lapsen etu, lastensuojelu, lastensuojelun ammattilainen, lastensuojelun kokemusasiantuntija, moniammatillinen yhteistyö

Sisällysluettelo

1 Johdanto 5

2 Lapsen edun toteutuminen lastensuojelun rakenteissa ja käytännöissä 7

2.1 Lastensuojelun perusta 7

2.2 Lastensuojelun toteuttaminen 8

2.2.1 Ehkäisevä lastensuojelu 9

2.2.2 Lastensuojelun haasteet 9

2.3 Lapsen etu 11

3 Moniammatillinen yhteistyö lastensuojelun prosesseissa 15

3.1 Moniammatillinen yhteistyö käsitteenä 16

3.2 Moniammatillisen yhteistyön hyödyt 18

3.3 Moniammatillisen yhteistyön esteet 19

4 Tutkimustehtävä 21

5 Tutkimuksen toteutus 22

5.1 Aineiston kuvaus 22

5.2 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi 24

6 Tulokset ja niiden tarkastelu 28

6.1 Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät 28

6.1.1 Lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen 29

6.1.2 Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi 31

6.1.3 Jatkuva ja turvallinen asiakassuhde 32

6.1.4 Perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen 34

6.1.5 Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus 35

6.2 Lapsen edun toteutumista haastavat tekijät 36

6.2.1 Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet 37

6.2.2 Esteet lapsen kuulluksi tulemiselle 39

6.2.3 Arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat 42

6.3 Moniammatillisen yhteistyön merkitys lapsen edun mukaisessa lastensuojelutyössä 45

6.3.1 Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset 46

6.3.2 Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset 48

7 Pohdinta 53

7.1 Yhtenevät näkemykset lapsen edun toteutumisesta 54
7.1.1 Lasta tulee kuulla, kohdata ja osallistaa 54
7.1.2 Lapsen kanssa tulee rakentaa luottamuksellinen suhde 55
7.1.3 Laadukas arviointi edellyttää osaamista sekä riittäviä resursseja 56
7.2 Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkökulmaerot 57
7.2.1 Lasta tulee kuulla myös käytännössä, ei vain puheen tasolla 57
7.2.2 Sijoituksen vaikutuksia tulee arvioida eri näkökulmista 58
7.3 Moniammatillisen yhteistyön ristiriitainen luonne 60
7.4 Tutkimuksen merkitys lastensuojelun kehittämiselle 62
7.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus 63
7.6 Jatkotutkimusehdotukset 64
Lähteet 67
Liitteet 71
Liite 1. Vinjetti ja ryhmähaastattelurunko lastensuojelun ammattilaisille 71
Liite 2. Ryhmähaastattelurunko asiakaskehittäjä- ja kokemusasiantuntijaryhmille, vanhemmat 75
Liite 3. Ryhmähaastattelurunko asiakaskehittäjä- ja kokemusasiantuntijaryhmille, nuoret 78
Liite 4. Taulukko yhdistetyistä yläluokista 81

Taulukko 1. Kuvaus aineiston rajaamisesta 23
Taulukko 2. Esimerkki aineiston pelkistämisestä 25
Taulukko 3. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta 25
Taulukko 4. Esimerkki ylä- ja pääluokkien muodostamisesta 26
Taulukko 5. Esimerkki ylä- ja pääluokkien yhdistämisestä yhdistävään luokkaan 27
Taulukko 6. Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät 28
Taulukko 7. Lapsen edun toteutumista haastavat tekijät 36
Taulukko 8. Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset 46
Taulukko 9. Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset 48
Taulukko 10. Yhdistetyt yläluokat lapsen etua edistävistä ja haastavista tekijöistä 81

1 Johdanto

Jokaisen lapsen oikeuksiin kuuluu oikeus turvalliseen lapsuuteen sekä hyvinvointia tukevaan kasvuympäristöön. Ihanteellisessa tilanteessa lapsi saa kasvaa omassa kodissaan vanhempiensa tai muun huoltajan kanssa, mutta tämä ei ole kaikkien lasten kohdalla mahdollista. Tällöin lapsen sijoittaminen kodin ulkopuoliseen sijaishuoltoon voi olla hänen turvallisuutensa ja etunsa kannalta tarkoituksenmukaisin ratkaisu. (Saastamoinen 2016, 135.) Sijoittamiseen liittyy kuitenkin myös haasteita, kuten lapsen osallisuuden toteutumattomuus, asiakassuhteiden katkonaisuus sekä resursseista aiheutuneet rajoitteet. Haasteet ja niiden vaikutukset lapseen tulisi tunnistaa ajoissa, jotta lastensuojelun keskeisin tavoite – lapsen edun toteutuminen – olisi mahdollista toteuttaa. Käytännössä tämän periaatteen toteutumista voivat kuitenkin häiritä myös lastensuojeluun liittyvät rakenteelliset haasteet, kuten esimerkiksi suuret asiakasmäärät, heikosti toteutuva moniammatillinen yhteistyö, työntekijöiden kuormittuneisuus sekä kustannusten kasvu (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 11).

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna lapsuutensa elävä lapsi on aina erityinen lapsi, joka on voinut kokea sellaisia asioita, joita kenenkään lapsen ei tulisi kokea. Saastamoisen (2016, 164) mukaan osa lastensuojelun ammattilaisista on saattanut rutinoitua kodin ulkopuolella asuviin lapsiin ja heidän kokemuksiinsa, mikä saattaa vaarantaa lapsen edun mukaisen lastensuojelutyön toteutumista. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten määritelmä lapsen edusta ymmärretään ja miten se käytännössä toteutuu lastensuojelun arjessa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitkä asiat haastavat ja mitkä puolestaan edistävät lapsen edun toteutumista lastensuojelun prosesseissa. Lisäksi tutkimus on kiinnostunut tarkastelemaan, millaisia merkityksiä moniammatilliseen yhteistyöhön lastensuojelun kontekstissa liitetään. Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia lastensuojelun ammattilaisten sekä kokemusasiantuntijoiden haastatteluista, jotka toimivat tutkimuksen aineistona. Vertaamalla kahden eri ryhmän näkemyksiä on mahdollista tarkastella ilmiötä erilaisista tulokulmista ja syventää ymmärrystä sen parissa. Tutkimus toteutetaan laadullisin menetelmin.

Lapsen lähtökohdilla ja kotioloilla on merkittävä vaikutus lapsen kehitykseen sekä tulevaisuuteen. Suomessa lastensuojelun avohuollon asiakkaina on ollut 38 531 lasta ja kiireellisesti sijoitettuna yhteensä 4873 lasta vuonna 2023. Lastensuojeluilmoitus puolestaan on tehty 110 269 lapsesta vuonna 2023. Vuoteen 2022 verrattuna lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on noussut neljä prosenttia, kiireellisten sijoitusten määrä on noussut kahdeksan prosenttia ja lastensuojeluilmoitusten määrä puolestaan on kasvanut 11 prosentilla. (THL 2024.) Lastensuojelun asiakkaiksi tulee lapsia ja nuoria eri elämäntilanteista sekä taustoista, ja asiakasmäärien kasvu on viime vuosina ollut selkeää. Samanaikaisesti terveyden- ja sosiaalihuollon säästötoimet sekä resurssileikkaukset voivat heikentää

palveluiden saatavuutta ja lisätä työntekijöiden kuormitusta entisestään. Näin ollen aiheen tutkiminen on ajankohtaista ja yhteiskunnallisesti merkittävää.

Onnistuneesti toteutettuna lastensuojelu voi edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä vaikuttaa myönteisesti heidän elämäänsä monin tavoin. Lisäksi lastensuojelulla on onnistuneesti toteutuessaan mahdollisuus edistää hyvinvointia ja turvallisuutta koko yhteiskunnan tasolla, sillä samalla se ehkäisee syrjäytymistä sekä ylisukupolvista epätasa-arvoa (Hoikkala, Muinonen, Palola, Rosberg & Väisänen 2023, 13). Tutkimusaihe on tärkeä myös henkilökohtaisesta näkökulmasta, sillä tulevana erityisopettajana pidän tärkeänä ymmärtää niitä rakenteita ja palveluja, joiden parissa moni erityistä tukea tarvitseva lapsi elää. Lastensuojelun ja erityispedagogiikan välillä on lukuisia yhteyksiä, sillä molempien tavoitteena on tukea lapsia ja nuoria, joiden elämäntilanteet ovat haastavia ja jotka tarvitsevat niin yksilöllistä kuin moniammatillista tukea.

Moniammatillinen yhteistyö nähdään usein lähtökohtaisesti asiakkaan etua edistävänä toimintana. Tilanteissa, joissa asiakkaana on haavoittuvassa asemassa oleva lapsi, on kuitenkin tärkeää tarkastella moniammatillisuutta myös kriittisesti. Yhteistyön tavoitteena tulisi olla asiakkaan kuormituksen vähentäminen sekä mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja johdonmukaisen tuen tarjoaminen. Samalla on tärkeää arvioida tapauskohtaisesti, millaisia konkreettisia hyötyjä yhteistyö tuo asiakkaalle – ja toisaalta, millaisia haasteita tai haittoja siihen voi liittyä. Tästä syystä tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita tarkastelemaan moniammatillista yhteistyötä sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden näkökulmista. Näin on mahdollista syventää ymmärrystä moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta, merkityksistä sekä kehittämiskohteista. Lisäksi Itäpuiston ym. (2021, 213) mukaan Pösö (2018, 112) korostaa kokemusasiantuntijuuden merkittävää roolia lastensuojelutyön kehittämisessä.

2 Lapsen edun toteutuminen lastensuojelun rakenteissa ja käytännöissä

2.1 Lastensuojelun perusta

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on moniulotteinen kokonaisuus, jonka tavoitteena on vahvistaa lapsen kasvun ja kehityksen edellytyksiä (THL 2025). Lastensuojelua on sekä perhe- että lapsikohtainen lastensuojelu, ja sen keskeisistä periaatteista säädetään lastensuojelulaissa (417/2007). Lastensuojelulain (417/2007) tavoitteena on varmistaa lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Laki tulee sovellettavaksi tilanteissa, joissa lapsen hyvinvoinnista ja kehityksestä ensisijaisesti vastuussa oleva henkilö ei kykene tarjoamaan riittävää huolenpitoa. (Araneva 2022.) Ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta sekä kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamisesta on lapsen huoltajilla. Mikäli huoltaja ei kuitenkaan ole kykenevä suoriutumaan vastuustaan, siirtyy se yhteiskunnalle. Lastensuojelulla tarkoitetaankin viranomaiselta saatua tukea sellaisissa tilanteissa, kun huoltajalla on haasteita pärjätä itsenäisesti kasvatustehtävässään. (THL 2023.)

Lastensuojelun perusta on lapsen oikeuksien toteutumisen edistämisessä, mistä on säädetty Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (Jahnukainen, Pösö, Kivirauma & Heinonen 2012). Lastensuojelulla katsotaan olevan kolme tehtävää, joissa sen tulisi onnistua: lapsen kasvuolosuhteisiin positiivisesti vaikuttaminen, vanhempien kasvatustehtävän tukeminen sekä oleellisin eli lapsen suojelu (THL 2023). Lastensuojelulain (417/2007) mukaisilla palveluilla ja tukikeinoilla pyritään ehkäisemään tai vähentämään lapsen kehitykseen sekä terveyteen kohdistuvaa riskiä. Lisäksi palveluilla ja tukitoimilla pyritään korjaamaan lapsen kehitykselle tai terveydelle jo syntyneitä haittoja, lievittämään niiden vaikutuksia sekä ehkäisemään vaaratekijöiden uusiutumista. Lapsen edun mukainen huolenpito pyritään pääasiallisesti varmistamaan tukemalla sekä lasta että huoltajaa vahvistamalla tämän kasvatustaitoja. (Araneva 2022.)

Yleisimpiä syitä, joiden seurauksena lapsi tai nuori tulee lastensuojelun asiakkaaksi, ovat huoltajien päihde- ja mielenterveysongelmat, ristiriidat perheessä, lähisuhdeväkivalta ja nuorten ongelmallinen käyttäytyminen, johon lukeutuu usein päihteiden käyttöä, rikollisuutta ja mielenterveyden haasteita. Näiden syiden alkuperä on useimmiten yhteydessä johonkin laajempaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen teemaan, kuten esimerkiksi huoltajien työttömyyteen. Yleisimmissä lastensuojeluongelmissa on nähtävissä vuosikymmenten läpi kulkevaa jatkuvuutta, mutta joukossa on myös uudempia ilmiöitä. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi perhe-elämään liittyvien kulttuuristen normien muovautumista, mikä näkyy muun muassa perheen sisäisten auktoriteettisuhteiden

muuttumisena. Toisaalta tällä tasolla tapahtuvia muutoksia on myös tutkittu kohtalaisen vähän. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012.)

2.2 Lastensuojelun toteuttaminen

Lastensuojelun tavoitteiden mukaisesti lastensuojelutyöstä tulisi välittyä sen asiakkaille saavutettavuus, helposti lähestyttävyys sekä leimaamattomuus. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan osaavia asiantuntijoita sekä toimivaa moniammatillista yhteistyötä, jossa jokainen lastensuojeluprosessissa mukana oleva ammattilainen tietää ja tunnistaa oman roolinsa. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017.) Varsinaisia lastensuojeluun kuuluvia toimenpiteitä ovat lastensuojeluilmoitus, lastensuojelutarpeen selvitys, kiireellinen sijoitus, avohuolto, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto (Jahnukainen, Pösö, Kivirauma & Heinonen 2012).

Lastensuojelun toteuttaminen lähtee liikkeelle lapsen tilanteen arvioinnista. Arviointi on avainasemassa lasta koskevan päätöksenteon onnistumisen kannalta. Arviointi vaikuttaa muun muassa niihin tukitoimiin sekä palveluihin, joita lastensuojelun asiakkaalle tarjotaan. Arvioinnin perusteella tehtyjen ratkaisujen tulisi olennaisesti lisätä lapsen hyvinvointia sekä olla lapsen edun mukaisia. Onnistuneesti toteutunut arviointi on erityisen tärkeää juuri siitä syystä, että arvioinnin vaikutukset kohdistuvat lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin, jotka ovat tunteikkaita ja yleensä yksityisiä asioita. (Jaakola & Vornanen 2024.) Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on vastuu lapsen edun arvioinnista ja sen perusteella toteutuneesta päätöksenteosta (Nyrhinen 2016, 70).

Lastensuojeluprosessi muotoutuu aina asiakaskohtaisesti vastaamaan kunkin asiakkaan tuentarpeita. Lastensuojelulaki mahdollistaa erilaisten tukitoimien ja toimenpiteiden toteuttamisen. Joissakin tapauksissa prosessi voi koostua vain avohuollon toimenpiteistä, kuten esimerkiksi terapiapalveluista, tehostetusta perhetyöstä tai perhekuntoutuksesta. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on myös yksi avohuollon tukitoimista. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät riitä takaamaan lapsen edun toteutumista, tulee harkita lapsen kiireellistä sijoitusta kodin ulkopuolelle tai lopulta huostaanottoa. (Nyrhinen, 2016, 70.)

Lapsen edun mukaisen lastensuojelutyön tulisi suojelun alkuvaiheessa sisältää laaja-alaisia ja tilanteen edellyttämiä avohuollon tukitoimia. Näiden tukitoimien toteuttamiseen tulisi varata riittävät resurssit. Lapsi voidaan esimerkiksi huostaanottaa hänen etunsa mukaisesti, jos laissa säädetyt perusteet siihen liittyen täyttyvät. Huostaanottotilanteissa lastensuojelun ammattilaisten tulee kuitenkin olla tietoisia siitä, että kyseinen toimenpide ei yksistään turvaa lapsen asemaa. Lapsen asioista vastaava

sosiaalityöntekijä on vastuussa siitä, että lastensuojelu toteutuu lapsen edun mukaisesti koko sijaishuollon ajan. (Hakalehto 2016, 57.)

2.2.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Vuonna 2007 tehdyssä lastensuojelulain uudistuksessa julkaistiin ehkäisevän lastensuojelun käsite. Ehkäiseväksi lastensuojeluksi määriteltiin tuki tai erityinen tuki, jota tarjotaan esimerkiksi opetuksessa, päivähoidossa tai äitiys- ja lastenneuvolassa. (Harrikari 2012.) Ennaltaehkäisevää ja perhelähtöistä työskentelyä tarjotaan perheille, joiden nähdään tarvitsevan ammatillista apua esimerkiksi vanhemmuuden haasteisiin, arjen hallintaan tai kuormittavista elämäntilanteista yli pääsemiseen (Kuronen & Lahtinen 2009, 79). Ehkäisevässä lastensuojelussa tukea saava lapsi tai perhe eivät siis ole lastensuojelun asiakkaana, ja sen toteutus on hyvinvointialueen sekä kunnan vastuulla (THL 2023). Lähtökohtana on, että kun ehkäisevä lastensuojelu toteutuu onnistuneesti, on se yhteiskunnalle edullisempaa kuin vaativammat lastensuojelumuodot (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012).

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun keskiössä on päihde-, mielenterveys- ja varallisuusongelmien ennaltaehkäisy sekä perheiden tukeminen liittyen erilaisiin arjen jaksamishaasteisiin. Ehkäisevään lastensuojeluun kuuluu myös tarvittavien tukitoimien turvaaminen jo raskauden aikana. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012). Ehkäisevän lastensuojelun osana on käytössä ennakollinen lastensuojeluilmoitus, josta on lisätty säännös myös lastensuojelulakiin vuonna 2010. Ennakollisella lastensuojeluilmoituksella pyritään turvaamaan sekä odottavalle äidille että lapsen tulevalle perheelle tarvittava tuki jo raskausaikana ja arvioimaan myös lapsen syntymän jälkeen tarvittavia sosiaalipalveluita. (Helander 2016, 111–113.)

2.2.2 Lastensuojelun haasteet

Lastensuojelutyöhön liittyy monimuotoisia ongelmia, joista merkittävimpiä ovat suuret asiakasmäärät, työntekijöiden kuormittuneisuus ja vaihtuvuus, kasvavat kulut sekä haasteet moniammatillisessa yhteistyössä (Lahtinen ym. 2017). Lastensuojelun asiakkaiden näkökulmasta työntekijöiden vaihtuvuus voi näyttäytyä uutena katkenneena ihmissuhteena aiempien hylkäämiskokemusten rinnalla. Tämän takia mahdollinen asiakassuhteen katkeaminen tulisikin toteuttaa suunnitellusti sekä hallitusti. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 21.) Työntekijöiden vaihtuvuuden lisäksi lastensuojelun asiakkaat ovat raportoineet työntekijöiden huonosta saavutettavuudesta. Tähän vaikuttaa resurssien niukkuuden lisäksi se, että lastensuojelun ammattilaisten soittoajat sijoittuvat useimmiten koulupäivän ajalle. (Saastamoinen 2016, 149.)

Lastensuojelun asiakkaat ovat tuoneet myös esiin, että heidän kokemustensa mukaan lastensuojelussa päätöksiä tekevillä ihmisillä tulisi olla parempi tuntemus nuorten asioista. Tätä vaikeuttaa työntekijöiden ajanpuute, joka onkin yksi lapsen edun toteutumista eniten haastavista tekijöistä. Työntekijöiden saatavuutta ja ajallisia resursseja olisi mahdollista parantaa lisäämällä taloudellisia varantoja lastensuojeluun, mutta lisääntyvä rahakaan ei kuitenkaan takaa sitä, että työntekijät kohtaisivat asiakkaansa aidosti kiinnostuneina. (Vario ym. 2012, 21.) Aidon ja kiinnostuneen kohtaamisen tiellä saattaa ajoittain olla myös työntekijöiden osaamisen puutteet, sillä sosiaalityöntekijät eivät saa tarpeeksi koulutusta lapsen kohtaamiseen, hänen mielipiteensä kuulemiseen tai lapsen edun selvittämiseen (Hakalehto 2016, 55).

Näiden lisäksi ongelmakeskeisyyden ja ennaltaehkäisevän työn heikon toteutuvuuden nähdään leimaavan lastensuojelutyötä. Työntekijöiden näkökulmasta suurimmat haasteet liittyvät juuri liian suuriin asiakasmääriin, työn aiheuttamiin paineisiin sekä työhyvinvointia edistävien tekijöiden puutteeseen. Lisäksi työntekijät kokevat, että yksittäiselle työntekijälle kasaantuva vastuu on liian suuri, mikä tekee työn hallittavuudesta hankalaa. (Lahtinen ym. 2017.) Lastensuojelun haasteista on raportoitu myös oikeusasiamiehelle, joka näkee keskeisimmiksi lastensuojelutyön laatua heikentäviksi tekijöiksi muun muassa työntekijöiden puutteellisen koulutuksen, mielenterveyspalveluiden heikon saavutettavuuden, virkojen niukan määrän sekä sijaishuollon puutteellisen valvonnan. Lisäksi lastensuojelutyön käytännön toteutumista haastaa viranomaisten jäykkä yhteistyö. (Hakalehto 2016, 54–55.)

Mänttäri-van der Kuip (2022) tarkastelee tutkimuksessaan lastensuojelutyön haasteita työntekijöiden toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Tutkimus selvittää, millaiset palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset piirteet rajoittavat ammattilaisten toimintamahdollisuuksia sekä miten nämä rajoitteet ilmenevät käytännön lastensuojelutyössä. Ensimmäinen tutkimuksessa esiin noussut haaste oli palvelujärjestelmän monimutkaisuus, jolla tarkoitetaan käyttävissä olevan palveluvalikon sekä -polkujen sekavuutta ja tiedonpuutetta eri toimijoista. Tämä näyttäytyy lastensuojelun ammattilaisten arjessa muun muassa asiakasohjautuvuuden haasteina. (Mänttäri-van der Kuip 2022, 23–29.) Myös Hakalehto (2016, 56) nostaa esiin palvelujärjestelmään liittyviä rakenteellisia haasteita. Hänen mukaansa lapsen edun mukaista lastensuojelun toteutumista vaikeuttavat yhteistyöongelmat eri palveluiden ja palveluntarjoajien välillä. Esimerkiksi psykiatrista hoitoa tarvitsevia lapsia on puutteellisten terveydenhuollon hoitopaikkojen vuoksi saatettu sijoittaa sijaishuoltoon, vaikka heillä ei olisi ollut varsinaista lastensuojelullista tarvetta. (Hakalehto 2016, 56.)

Toinen Mänttäri-van der Kuipin (2022) tutkimuksessa esiin noussut haaste on palvelujärjestelmän pirstaleisuus, joka ilmeni jakautuneisuutena palveluiden sekä eri alojen toimijoiden välillä. Tällaisia raja-aitoja eri toimijoiden välillä löytyi työntekijöiden arjessa eri sektoreiden ja palveluiden väliltä,

mutta myös niiden sisältä. Eri toimijoiden väliset organisatoriset rajat olivat paikoin vahvojakin, mikä loi haasteita työntekijöiden väliselle yhteistyölle. Työntekijäpula ja henkilöstön tiheä vaihtuvuus näyttäytyivät tekijöinä, jotka lisäsivät yhteistyön henkilöitymistä ja haavoittuvuutta. (Mänttäri-van der Kuip 2022, 30–31.) Vaikka työntekijöiden vaihtuvuutta pidetään yhtenä lastensuojelun isoimmista haasteista, saattaa se joskus olla myös perusteltua ja avain toimivampaan yhteistyöhön. Mikäli lastensuojelun ammattilaisen ja asiakkaan välisen yhteistyön sujuminen vaarantuu esimerkiksi intressiristiriidan tai luottamuspulan takia, saattaa se heikentää ensisijaista päämäärää lapsen edun toteutumisesta. Tällaisissa tilanteissa on aiheellista harkita lapsen asioista vastuussa olevan sosiaalityöntekijän vaihtamista. Päätöksen työntekijän vaihdosta tekee aina viranomainen. (Nyrhinen 2016, 89.)

Kolmas ja viimeinen Mänttäri-van der Kuipin (2022) nimeämistä palvelujärjestelmän rakenteellisista haasteista on resurssiniukkuus, jonka nähtiin kytkeytyvän läheisesti sekä palvelujärjestelmän pirstaleisuuteen että kompleksisuuteen. Tässä yhteydessä resurssiniukkuus ilmeni asiakasmäärään ja työtehtäviin nähden riittämättömänä työaikana sekä myös työntekijöihin vaikuttavana palvelujärjestelmän resurssivajeena. Lastensuojelun alkuarvioinnissa liian suuri asiakasmäärä näyttäytyi haasteina asiakasohjautuvuudessa, mikä puolestaan konkretisoitui lukuisina asiakastapauksina, jotka eivät todellisuudessa kuuluneet lastensuojelupalveluiden piiriin. Tutkimuksessa haastateltavat työntekijät näkivät, että riittämättömät ajalliset resurssit heikensivät heidän mahdollisuuksiaan tehdä työtään haluamallaan tavalla. Lisäksi riski virhearvioiden lisääntymiselle tunnistettiin, kun aikaa perheen kohtaamiseen, asiakastapauksiin perehtymiseen tai oman toiminnan reflektointiin ei ollut riittävästi. Ajallisten resurssien niukkuus vaikeutti myös yhteistyötä niin eri ammattilaisten kuin yksikön sisällä toimivien työntekijöidenkin välillä. Myös aikataulujen yhteensovittaminen eri yhteistyötahojen kanssa koettiin haastavaksi kiireen siivittämässä arjessa. (Mänttäri-van der Kuip 2022, 34–35.)

2.3 Lapsen etu

Lapsen oikeuksien sopimus on tärkein lapsen ihmisoikeuksia sekä etua ajava oikeudellisesti sitova asiakirja Suomessa. Sopimus hyväksyttiin Yhdistyneissä Kansakunnissa (YK) vuonna 1989. (Pajulammi 2014, 164.) Lapsen oikeuksien sopimuksessa ihmisoikeuksien vahvistetaan kuuluvan täysimääräisesti myös lapsille. Sopimuksen toteutumisen valvonnasta huolehtii YK:n lapsen oikeuksien komitea. Komitea korostaa lapsuuden ainutlaatuisuutta ja tuo sen esiin ajanjaksona, jolloin lapsi kehittyy ja on erityisen herkkä hänen oikeuksiensa loukkaamisesta johtuneille seurauksille. (Hakalehto 2016, 1187.) YK:n lapsen oikeuksien komitea on myös nimennyt neljä yleisperiaatetta lapsen oikeuksien sopimuksen neljän päätavoitteen – lasten osallisuuden mahdollistaminen

päätöksenteossa, syrjinnältä suojaaminen, vahinkojen välttäminen sekä välttämättömien tarpeiden turvaaminen – lisäksi. Komitean nimeämät yleisperiaatteet ovat syrjinnän kielto, lapsen etu, oikeus elämään ja kehittymiseen ja oikeus tulla kuulluksi. Yleisperiaatteiden tulisi komitean mukaan ohjata sopimuksen tulkintaa. (Pajulammi 2014, 167–168.)

Lapsen oikeuksien sopimus pitää sisällään useita yleisiä ihmisoikeuksia, kuten esimerkiksi yksityisyydensuojan sekä oikeuden terveyteen. Oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan, oikeus syrjimättömyyteen vanhempiensa ominaisuuksien perusteella sekä oikeus erityiseen suojeluun kaikelta vahingolliselta toiminnalta ovat puolestaan esimerkkejä ainoastaan lapsille turvatuista ihmisoikeuksista. Näiden lisäksi sopimuksen tavoitteena on tuoda lapset esiin erityisenä ryhmänä, jolle kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta olennaisten oikeuksien turvaaminen on perusteltua kaikissa lapsen toimintaympäristöissä. Lapsen perheensisäisen kohtelun lisäksi onkin tärkeää tarkastella lapsen kohtelua esimerkiksi koulussa sekä lastensuojelussa. Myös valtio ja kunnat ovat sopimuksen mukaan sitoutettu toteuttamaan lapsen oikeudet omassa toiminnassaan. (Hakalehto 2016, 1187–1192.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsi on määritelty oikeuksiensa haltijaksi ja hänellä tulee sopimuksen mukaan olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Lapsen oikeus vaikuttaa ja tuoda mielipiteensä esiin itseään koskevissa asioissa on noussut sopimuksen vahvimmin esiin tuoduksi oikeudeksi. Lapsen mielipiteen huomioiminen tulee toteuttaa hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. (Hakalehto 2016, 1189–1193.)

Käsite lapsen etu on ollut osa Suomen lainsäädäntöä jo 1900-luvun alkupuolelta saakka. 1970-luvulla sekä 1980-luvun alussa tapahtuneen lapsia ja perhesuhteita koskevan lakiuudistuksen myötä lasten yhdenvertaisuus ja osallisuus otettiin huomioon aiempaa modernimmalla tavalla. (Tolonen, Koulu & Hakalehto 2020, 161.) Tänä päivänä käsitettä sovelletaan pääosin lapsen huoltoa, lastensuojelua, sosiaalihuoltoa, adoptiota ja isyyttä koskevassa lainsäädännössä. Huolimatta siitä, että lapsen edun periaate on lainsäädännössä ymmärretty kattavasti, Suomi on saanut YK:n lapsen oikeuksien komitealta palautetta siitä, ettei käsitteen aitoa merkitystä ole riittävällä tavalla sisäistetty. Lisäksi komitealta on tullut huomautus siitä, että periaate ei ole toteutunut systemaattisesti lainsäädännössä tai oikeuskäytännöissä (Tolonen ym. 2020) sekä toistuvia huomautuksia kuntapalveluiden laadun vaihtelevuudesta (Suomen YK-liitto 2011). Tolosen ym. (2020) mukaan tämä viittaisi siihen, että suomalainen käsitys lapsen edusta verrattuna komitean käsitykseen lapsen edusta ei ole täysin vastaava.

YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu on kolmiosainen käsite, joka koostuu lapsen edusta aineellisena oikeutena, perustavanlaatuisena tulkintaperiaatteena sekä menettelysääntönä. Lapsen edulla aineellisena oikeutena tarkoitetaan lapsen oikeutta siihen, että hänen etunsa arvioidaan

ja asetetaan ensisijaiseksi kaikissa lasta koskevissa päätöksissä. Perustavanlaatuinen tulkintaperiaate liittyy lain säännöksiin ja niiden tulkitsemiseen. Mikäli lain säännöksiä on mahdollista tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla, tulee niistä valita lapsen etua parhaiten tukeva vaihtoehto. Kolmas lapsen edun käsitteistä, menettelysääntö, puolestaan tarkoittaa niiden lapseen kohdistuvien vaikutusten arviointia, jotka mahdollisesti aiheutuvat lasta koskevasta päätöksenteosta. Päätökset tulee perustella kattavasti ja perusteluista tulee selvitä, että kyseinen oikeus on otettu huomioon. (Nyrhinen 2016, 71.)

Hakalehto (2016, 42–43) tuo esiin, miten lastensuojelulaissa lapsen etu on vahvasti kytköksissä osallisuuteen; tehty päätös ei voi olla lapsen edun mukainen, jos lapsella ei ole ollut mahdollisuutta tuoda mielipidettään esiin tai vaihtoehtoisesti sitä ei olla otettu päätöksenteossa huomioon. Myös esimerkiksi pienillä lapsilla tai kehitysvammaisilla lapsilla on yhtäläinen oikeus siihen, että heidän näkemyksensä otetaan ikää ja kehitystasoa vastaavasti huomioon. Lastensuojeluviranomaisten vastuulle jää huolehtia siitä, että osallisuuden toteuttaminen on kaikissa tilanteissa mahdollista. Osallisuuden mahdollistamisen tärkeyttä korostaa entisestään se, että koetut osallisuuden kokemukset lisäävät lasten ja nuorten selviytymistä vaikeista asioista ja auttavat jatkamaan eteenpäin (Vario ym. 2012, 43). Lapsen osallisuusoikeuden ohella on huomioitava kuitenkin myös lapsen oikeus suojeluun, joka voi joissakin tapauksissa muodostua ensisijaiseksi. Lastensuojelulain (417/2007, 20 §) mukaan lapsen mielipide on perusteltua jättää huomioimatta ainoastaan tilanteissa, joissa sen selvittämiseen liittyy riski lapsen terveyden vaarantumiselle tai selvittäminen olisi muutoin täysin aiheetonta. Tilanteissa, joissa lapsen osallisuuden toteuttamiseen liittyy riskejä, tulisi osallisuuden rajoittamisen sijaan tarkastella, miten lapsen osallisuus voitaisiin turvata hänen suojelemisensa ohella. (Hakalehto 2016, 47.)

Mikään sopimus tai komitea liittyen lapsen oikeuksiin ei kuitenkaan tuota suoria vastauksia tai yksiselitteisiä ohjeita lapsen edun mukaiseen arviointiin, sillä tehdyt päätökset ovat aina tapauskohtaisia. Yhtenä keskeisenä periaatteena lapsen edun arvioinnissa voidaan pitää vaihtoehtoisten ratkaisujen myönteisten sekä kielteisten vaikutusten punnitsemista lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Päätöksentekijän tulee myös tarkastella sitä, asettaako tehty päätös joitain rajoituksia lapsen oikeuksille ja mikäli asettaa, voidaanko ne perustella lapsen edun toteutumisella. (Hakalehto 2016, 45.)

Lapsen edun käsite lastensuojelutyössä korostaa dokumentoinnin ja perustelujen tärkeää asemaa. Niiden avulla on mahdollista todentaa lapsen edun systemaattinen huomioiminen osana päätöksentekoa. Lastensuojelulain (417/2007) mukainen lapsen edun arviointi näyttäytyy siis prosessina, jonka tulisi olla aktiivista, moniulotteista ja kokonaisvaltaista sekä lapsen osallisuuden mahdollistavaa. (Hakalehto 2016, 42–47.) Lapsen etu on määriteltävä tapauskohtaisesti kunkin lapsen

yksilöllisen tilanteen perusteella. Sen arviointi on perustellumpaa, mikäli ammattilaiset tuntevat lapsen oikeudet ja ottavat lapsen näkemykset huomioon osana arviointiprosessia. (Aula 2011, 26–27.) Nyrhinen (2016, 71–72) tuo esiin, että lapsen etu on moniselitteisesti määriteltävissä oleva käsite, johon on kohdistettu myös kritiikkiä. Kritiikki on kohdistunut lähinnä käsitteen tulkinnanvaraisuuteen sekä avoimuuteen. Yksittäiseen tilanteeseen liittyvästä lapsen edusta onkin mahdollista tuoda esiin useita toisistaan poikkeavia, mutta perusteltuja näkemyksiä. Lapsen edun toteutumista selvittäessä tuleekin tarkastella toimintaympäristöä, jonka puitteissa lapsen etua arvioidaan. (Nyrhinen 2016, 71–72.) Myös Tolonen ym. (2020) tuovat esiin lapsen edun käsitteeseen liittyvää kritiikkiä. Käsitettä on kritisoitu myös sen kapea-alaisen tulkinnan vuoksi, millä tarkoitetaan lapsen edun käsittämistä ainoastaan lapsen suojeluna, kun hän on alaikäinen ja suojaton. Tämän puolesta onkin tuotu esiin, että osaksi lapsen edun arviointia tulisi sisältyä entistä selvemmin lapsen osallisuus. (Tolonen ym. 2020.)

3 Moniammatillinen yhteistyö lastensuojelun prosesseissa

Lastensuojelun asiakkaiden monisyiset tilanteet vaativat heidän tilanteensa parissa työskenteleviltä ammattilaisilta toimivaa yhteistyötä. Tätä yhteistyötä voidaan kutsua käsitteellä moniammatillisuus, mutta samasta asiasta puhuttaessa voidaan käyttää myös esimerkiksi termejä monialaisuus tai monitoimijaisuus. Lastensuojelussa moniammatillisuus on äärimmäisen tärkeää, jotta asiakkaana oleva lapsi tai nuori saa avun silloin kun sitä tarvitsee (Lastensuojelun laatusuositus 2019). Lastensuojelulla ei ole resursseja vastata tukea tarvitsevien perheiden tarpeisiin yksin, vaan avuksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä sekä toimivaa vastuunjakoa muun muassa psykiatrian palveluiden kanssa (Hoikkala ym. 2023, 8). Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa moniammatillista yhteistyötä tehdään niin työpareina ja tiimeissä kuin eri verkostoissakin. Yhteistyön rakentaminen sekä vahvistaminen lähtee liikkeelle yhteisistä lähtökohdista, kuten esimerkiksi samanlaisista tarpeista ja asiakkaan edun ajamisesta. Näiden lisäksi tarvitaan kuitenkin myös yhteistyön mahdolliseksi tekevät olosuhteet, kuten esimerkiksi ammattilaisten roolit ja henkilökohtaiset ominaispiirteet sekä rakenteelliset elementit. Lisäksi yksi olennainen edellytys toimivalle moniammatilliselle yhteistyölle on ammattilaisten välinen kunnioitus toisiaan kohtaan. (Alin, Kaittila & Leinonen 2024.)

Lastensuojelulain (417/2007, 14 §) mukaan kunnan tulisi taata lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle se, että hänellä on käytettävissään lastensuojelutyössä vaadittavaa muiden alojen asiantuntemusta, kuten esimerkiksi oikeudellista, lääketieteellistä sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää asiantuntemusta. Lisäksi lainsäännös edellyttää, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä, tulee muodostaa pysyvä lastensuojelun asiantuntijaryhmä, joka koostuu kaikista lastensuojelutyön kannalta olennaisista toimijoista. Asiantuntijaryhmän tarkoituksena on tukea ja avustaa sosiaalityöntekijää muun muassa lapsen huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvissä toimenpiteissä ja ylipäätään lastensuojelun toteuttamisessa. Asiantuntijaryhmä on myös läsnä lastensuojelun arviointiprosesseissa sekä antaa lausuntoja päätöksenteon pohjaksi. Kunta voi koota asiantuntijaryhmän oman organisaationsa sisältä tai vaihtoehtoisesti ostaa palvelun ulkopuolelta. (Nyrhinen 2016, 82–83.) Vaikka lastensuojelulaissa on säädetty pysyvän asiantuntijaryhmän asettamisesta, sen toteutuminen käytännössä ei välttämättä ole aina mahdollista johtuen esimerkiksi rajallisista resursseista.

Lainsäännöksestä huolimatta sosiaalityöntekijällä ei ole velvoitetta hyödyntää moniammatillisen asiantuntijaryhmän asiantuntemusta. Lapsen asioista vastuussa olevalla sosiaalityöntekijällä on itsenäinen päätösvalta, eikä päätöksenteko ole riippuvainen asiantuntijaryhmän mahdollisista näkökannoista. Sosiaalityöntekijän tulee kuitenkin huolehtia asiaan huolellisesti perehtymisestä sekä perustella syyt asiantuntijaryhmän asiantuntemuksen käyttämättä jättämiselle. Sosiaalityöntekijällä tulee olla näyttöä siitä, että asiantuntijaryhmä ei olisi tuottanut tapauksen osalta merkittävää tai uutta

informaatiota. Moniammatillisen asiantuntijaryhmän konsultaatiomahdollisuudesta huolimatta, päätöksentekoon oikeutetun viranomaisen tulee tehdä lopullinen päätös ja siihen liittyvä lapsen edun arviointi itsenäisesti. (Nyrhinen 2016, 83–84.) Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena lastensuojelussa on tuottaa yhtenäinen kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta niin asiantuntijoille kuin asiakkaallekin. Lisäksi tavoitteena on muodostaa laaja-alainen ja asiakkaan etua parhaiten palveleva kokonaisuus yli sektorirajojen. (Nyrhinen 2016, 92–93.)

3.1 Moniammatillinen yhteistyö käsitteenä

Moniammatillisuus on käsitteenä melko monimuotoinen, mikä tekee sen ymmärtämisestä yhtenevällä tavalla hieman haastavaa (Alin ym. 2024). Käsite on myös melko muutoksellinen ja jatkuvasti määrittyvä. Englannin kielessä moniammatilliselle yhteistyölle on useita eri termejä, kuten esimerkiksi multi-, cross- ja transprofessional. Suomalaisessa keskustelussa moniammatillisuudesta saatetaan puhua esimerkiksi käsitteillä yhteistoiminta, dialogisuus tai moniäänisyys. Ammattilaisten keskuudessa on puolestaan usein käytössä rajapintojen termi, joka kuvaa eri työtehtävien väliin jäävää raja-aluetta. Käsite on koettu hieman kielteiseksi sen korostaessa yhteistyön rajoja, minkä vuoksi sen tilalle on ehdotettu yhdyspinnan käsitettä, joka keskittyy yhteistyön yhtymäkohtiin ja hyödyllisyyteen. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019.) Moniammatillisella yhteistyöllä kuitenkin viitataan eri termeistä huolimatta ammattikuntien välillä toteutuvaan yhteistyöhön (Pärnä 2012). Moniammatillisessa yhteistyössä yhteistyön tulisi olla koordinoitua toimintaa jaettua päämäärää kohti. Jaettu päämäärä tulisi siis sekä nimetä että saavuttaa mahdollisimman tuloksellisesti. (Kontio 2010, 8.)

Moniammatillisuutta voidaan pitää myös ikään kuin yleiskäsitteenä, joka kattaa alleen lukuisia moniammatillisuuden muotoja. Alin ym. (2024) tarkastelevat moniammatillisuutta kolmen eri tason kautta. Nämä tasot ovat rinnakkainen moniammatillisuus (multiprofessional), ammattilaisten välinen moniammatillisuus (interprofessional) sekä intensiivinen moniammatillisuus (transprofessional). Rinnakkaisella moniammatillisuudella viitataan sellaiseen muotoon, jossa ammattilaiset työskentelevät saman asiakkaan kanssa, mutta erikseen. Tässä muodossa molemminpuolinen yhteistyö jää siis melko vähäiseksi ja työtehtävät ovat irrallisia toisistaan. Rinnakkaisessa moniammatillisessa yhteistyössä asiakas saattaakin kokea jopa turvattomuutta, mikäli ammattilaisilla ei ole mitään yhteistä suunnitelmaa tai välttämättä edes ymmärrystä. (Alin ym. 2024.)

Ammattilaisten välisellä moniammatillisuudella puolestaan tarkoitetaan perinteisten työhön liittyvien roolien säilyttämistä, mutta kuitenkin myös yhteistä työskentelyä asiakkaan hyväksi. Tässä muodossa työskentelylle kehitetään yhteinen tavoite ja asiakkaan tilanteesta pyritään muodostamaan yhtenevä näkemys yhdistelemällä eri ammattilaisten osaamista. Ammattilaisten välinen moniammatillisuus pitää sisällään vuorovaikutuksellisuutta, mikä etenkin erottaa sen rinnakkaisesta

moniammatillisuudesta. Myös asiakastapaamiset ammattilaisten välisessä moniammatillisuudessa eroavat rinnakkaisen moniammatillisuuden asiakastapaamisista, sillä niissä on etukäteen tehty suunnitelma tapaamisen kulusta ja myös työnjako tehdään yhteisesti. Vasta yhteisen työnjaon jälkeen ammattilaiset palaavat omille sektoreilleen tekemään asiakastyötä erikseen. (Alin ym. 2024.)

Viimeisenä moniammatillisuuden tasona on intensiivinen moniammatillisuus, jolla tarkoitetaan eri alojen ammattilaisten tietojen sekä kykyjen yhdistämistä. Intensiivisessä moniammatillisuudessa ammattilaisilta vaaditaan sekä perusteellista osaamista omalla alallaan että kykyä joustavuuteen sekä vastavuoroisuuteen. Tämä moniammatillisuuden muoto edellyttää ammattilaisten keskinäistä kunnioitusta toisiaan kohtaan sekä turvallisen työilmapiirin. Näiden kolmen tason avulla on mahdollista tarkastella moniammatillisuutta erilaisten painotuksien kautta sekä syventää muun muassa työyhteisössä ymmärrystä siitä, millainen yhteistyö on kaikista tehokkainta. (Alin ym. 2024.)

Moniammatillisessa yhteistyössä painottuu etenkin viisi elementtiä, jotka ovat asiakkaan tarpeita vastaava toiminta, tiedon ja eri näkemysten yhdistäminen, vuorovaikutukseen perustuva yhteistyö, organisaatiorajojen ylitys sekä erilaisten verkostojen huomioon ottaminen. Moniammatillisen yhteistyön perustana on aina asiakas, jonka tarpeita tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti. Tiedon sekä eri näkemysten yhdistämisellä pyritään muodostamaan kollektiivinen ymmärrys, joka on arvokkaampi kuin yhden asiantuntijan yksittäinen näkökulma. Asiantuntijakeskeisyydestä tulisikin siirtyä asiantuntijoiden väliseen dialogiin, mikä edellyttää rohkeutta tuoda oma näkökulma yhteiseen keskusteluun ja arvioitavaksi. Lisäksi onnistunut moniammatillinen yhteistyö vaatii esihenkilöiden sekä johdon aukottoman tuen, jäsenten välisen luottamuksen sekä avoimuuden. (Kontio 2010.) Jotta moniammatillinen yhteistyö voi toimia työelämässä, edellyttää se jatkuvaa harjoittelua sekä toimintatapojen kriittistä tarkastelua (Lähdesmäki, Niemi, Maunula, Harju-Luukkainen & Matthies 2024, 27).

Moniammatillista yhteistyötä on mahdollista tarkastella myös sitä jäsentävien teoreettisten lähestymistapojen kautta. Lastensuojelun kontekstissa moniammatillisen yhteistyön taustalla vaikuttaa usein systeeminen lähestymistapa, sillä siinä lapsen ja perheen tilannetta tarkastellaan kokonaisuutena. Systeemisellä lähestymistavalla tarkoitetaan ajattelun tapaa, jossa ilmiöitä tarkastellaan niiden aidoissa ympäristöissä. Systeemisessä ajattelumallissa keskeistä on, että yhteistyön kaikilla osapuolilla on yhteiset käytänteet sekä päämäärät. Tavoitteena on selvittää perheiden tilanteita kokonaisvaltaisesti sekä ymmärtää lapsen, perheen ja kasvuympäristön välisiä vuorovaikutussuhteita samalla muuttaen niitä sujuvimmiksi. Työskentely systeemisessä lähestymistavassa on ratkaisukeskeistä ja keskustelevaa. (Lähdesmäki ym. 2024, 28.) Systeeminen ajattelu luo Lähdesmäen ym. (2024, 29) mukaan lähtökohdan moniammatillisen yhteistyön laajemman merkityksen teoreettiseen ymmärtämiseen. Lähdesmäen ym. (2024, 30) mukaan Naaldenberg ym. (2009) näkevät

moniammatillisen yhteistyön keskiössä tällöin kaikkien jäsenten osallistamisen sekä yhdessä tapahtuvan toiminnan suunnittelun ja kehittämisen. Systeemisessä toimintamallissa edellytykset lasten ja perheiden hyvinvoinnin parantamiselle luo osapuolten kyky rakentaa luottamuksellinen ja jokaisen autonomiaa kunnioittava ilmapiiri. Avainasemassa toimivan yhteistyön saavuttamiseksi on läpinäkyvyys, selkeys ja reflektoiva sekä dialoginen vuorovaikutus. (Lähdesmäki ym. 2024, 35.)

3.2 Moniammatillisen yhteistyön hyödyt

Aikaisemmin osaaminen on nähty pitkälti työpaikan ja työntekijän välisenä suhteena mutta nykyään sitä tarkastellaan enemminkin työntekijöiden muuttuvien elämäntilanteiden sekä työmarkkinoiden muutosten välisenä suhteena. Ajatellaan, että työnteko tulisi nähdä yhteistyönä. Työn laatu on myös enenevissä määrin yhteydessä eri organisaatioista koottujen moniammatillisten tiimien yhteistyön sujuvuuteen. (Kontio 2010, 6.)

Moniammatillinen yhteistyö hyödyttää siihen kuuluvien jäsenten lisäksi myös yhteiskuntaa. Kontion (2010) mukaan Jyrkiäinen (2007) näkee moniammatilliseen yhteistyöhön kuuluvan vuorovaikutuksen sekä kollektiivisten asioiden jakamisen hyvänä keinona vähentää koulutusalalla tapahtuvaa kahtiajakoa. Lisäksi moniammatillinen yhteistyö tekee avun tarpeessa olevien ihmisten kartoittamisesta helpompaa. Moniammatillisuus myös rikastuttaa yhteistyötä tuomalla siihen mukaan erilaisia kokonaisuuden muodostamisen kannalta olennaisia tietoperustoja sekä asiantuntemuksen näkökulmia. (Kontio 2010, 6.)

Kekoni ym. (2019) ovat avanneet Laura Bronsteinin tutkimusta moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta sosiaalityön näkökulmasta. Bronstein esittää, että moniammatillisen yhteistyön hyödyt perustuvat viiden moniammatillisen yhteistyön osa-alueen mukaan. Ensimmäinen osa-alueista on keskinäinen riippuvuus, joka tarkoittaa ammattilaisten kykyä sisäistää oma roolinsa yhteistyössä sekä myös luottaa muihin ammattilaisiin ja heidän asiantuntemukseensa. Kun keskinäinen riippuvuus toteutuu, yhteistyössä voidaan toteuttaa myös moniammatillisen yhteistyön toinen osa-alue: uudelleen rakentuvat ammatilliset toimintatavat. Näillä toimintatavoilla tarkoitetaan laajoja käytäntöjä ja palvelukokonaisuuksia, joita kehitetään jatkuvasti, jotta asiakkaalle saataisiin mahdollisimman suuri hyöty – erityisesti aiempiin toteutustapoihin verrattuna. Onnistuneen moniammatillisen yhteistyön osa-alueista kolmas on joustavuus, jolla tarkoitetaan ammattilaisten kykyä sisäistää erilaisia, ja itselleen uusia, rooleja yhteistyössä. Neljäs osa-alue on tavoitteiden yhteinen omistajuus, jolla viitataan siihen, että vastuu prosessista on jaettu ammattilaisten, asiakkaan sekä mahdollisesti myös hänen perheensä kanssa. Vastuu kattaa koko prosessin tavoitteiden asettamisesta niiden saavuttamiseen saakka. Prosessin reflektointi on Bronsteinin esittämistä moniammatillisen yhteistyön osa-alueista

viimeinen. Sillä tarkoitetaan itsearvioinnin välinettä, jonka avulla moniammatillisen tiimin tulisi tarkastella ja arvioida aiempia asiakasprosesseja ja niiden lopputuloksia. (Kekoni ym. 2019.)

3.3 Moniammatillisen yhteistyön esteet

Tietyt moniammatillisen yhteistyön rakenteet saattavat olla esteenä hyvin toimivan yhteistyön toteutumiselle. Tällaisia ovat muun muassa palvelujärjestelmän hajanaisuus sekä riittämättömät resurssit. (Alin ym. 2024.) Moniammatillista työskentelyä saattavat ajoittain haastaa niin ajalliset kuin taloudelliset resurssit. Riittämättömät resurssit kuormittavat jo entuudestaan kiireisiä työntekijöitä. Tämä saattaa vaikuttaa kielteisesti näkemykseen moniammatillisesta yhteistyöstä työyhteisössä, sillä se saatetaan nähdä ainoastaan lisää työtä aiheuttavana tekijänä. Resurssipula haastaa myös asiakkaan edun mukaisen työskentelyn toteutumista muun muassa vaikeuttamalla oikeanlaisen ratkaisun löytämistä asiakkaan tilanteeseen. Johdon ja taustalla vaikuttavien organisaatioiden tulisi tehdä moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuminen työntekijöille mahdollisimman sujuvaksi, muun muassa järjestämällä heidän työolonsa tukemaan tätä yhteistyötä. (Kekoni ym. 2019.)

Yhtenä suurimpana moniammatillisen yhteistyön haasteena kuitenkin nähdään olevan palveluiden heikko koordinointi, joka saattaa aiheuttaa turhaa päällekkäistä työtä (Alin ym. 2024). Tämän lisäksi sujuvaan moniammatilliseen yhteistyöhön tuo omat haasteensa lainsäädäntö sekä siihen sisältyvät tietosuojasäädökset. Tietosuojasäädökset vaikeuttavat myös esimerkiksi kouluterveydenhuollon sekä lastensuojelun välistä yhteistyötä, sillä säädökset estävät muun muassa lastensuojeluilmoituksen tehnyttä viranomaista, kuten esimerkiksi kouluterveydenhoitajaa, saamasta tietoa siitä, mihin hänen ilmoituksensa on johtanut. Tiedonpuute estää lasta saamasta kaikkea mahdollista tukea, kun hänen arjessaan mukana olevat viranomaiset eivät ole tilanteen tasalla. (Kosola 2024.) Eri alojen ammattilaisilla ja heidän taustaorganisaatioillaan voi myös olla eriäviä sääntöjä ja mielipiteitä asiakastietojen luovuttamisesta. Tämä voi johtaa siihen, että osalla yhteistyön jäsenistä on vain murto-osa asiakkaan tiedoista, mikä haastaa työskentelyn lisäksi myös päätöksentekoa. Haasteet tiedonvaihdossa voivat johtua erilaisten käytäntöjen ja lainsäädännön lisäksi heikosta yhteydenpitokulttuurista yhteistyön jäsenten välillä. (Kekoni ym. 2019.)

Kontion (2010) mukaan moniammatillista yhteistyötä vaikeuttaa muun muassa kehittymätön yhteistyökulttuuri, josta kertoo esimerkiksi eristäytynyt ilmapiiri, väkinäisyys tiedon ja osaamisen jakamisessa sekä puutteet yhteistyön jäsenten välisessä viestinnässä. Lisäksi ammattien väliset valtakysymykset sekä ammattilaisten erilaiset asemat ovat usein esiintyviä haasteita moniammatillisessa yhteistyössä. Nämä haasteet saattavat aiheuttaa esimerkiksi sen, että jonkin ammattikunnan edustaja jätetään kokonaan moniammatillisten palavereiden ulkopuolelle, sillä muut ammattilaiset eivät ymmärrä hänen rooliaan tiimissä tai asiakkaan hoidossa. (Kekoni ym. 2019.)

Moniammatillista yhteistyötä haastaa myös vastuun epätasainen jakautuminen sekä yhteistyön jäsenten nopea vaihtuvuus. Sekä vastuun epätasainen jakautuminen että jäsenten vaihtuvuus kuormittavat yhteistyön jäseniä ja hidastavat tehtyjen päätösten toteuttamista käytännössä. (Kontio 2010.)

4 Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani tutkin lastensuojeluun liittyviä prosesseja sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Prosesseja, joista olen tässä tutkimuksessa kiinnostunut, ovat lastensuojelun päätöksenteon prosessit sekä arviointiprosessit. Tämän työn tarkoituksena on selvittää lastensuojelun ammattilaisten sekä kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mitkä asiat edistävät ja mitkä puolestaan haastavat lapsen edun toteutumista lastensuojelussa. Lisäksi työn avulla selvitetään moniammatillisen yhteistyön merkitystä lapsen edun mukaisessa lastensuojelussa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä tekijät lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden mielestä edistävät ja mitkä tekijät puolestaan haastavat lapsen edun toteutumista lastensuojelussa?

2. Minkälaisia merkityksiä lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat liittävät moniammatilliseen yhteistyöhön osana lapsen edun mukaista lastensuojelutyötä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla on mahdollista tarkastella lapsen edun käytännön toteutumista edistäviä sekä haastavia tekijöitä lastensuojelun arjessa ja päätöksenteossa. Toinen tutkimuskysymys puolestaan tarkastelee moniammatilliseen yhteistyöhön liitettyjä merkityksiä. Tarkastelemalla tutkimuskysymyksiä kahden eri ryhmän näkökulmasta on mahdollista vertailla ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä aiheesta. Molemmat tutkimuskysymykset mahdollistavat myös lapsen edun toteutumiseen liittyvien kehityskohteiden tunnistamisen.

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksessa hyödynnetään laadullista tutkimusotetta, sillä se soveltuu tilanteisiin, joissa tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ihmisten näkemysten ja kokemusten kautta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullinen lähestymistapa mahdollistaa ilmiön syvällisemmän tarkastelun sekä aineistossa ilmenevien merkitysten analysoinnin, mikä tekee siitä tarkoituksenmukaisen tutkimusotteen tämän tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta.

Luvussa 5.1. esitetään tutkimuksessa hyödynnetty aineisto ja kuvataan sen rajautumista lopulliseen muotoonsa. Luvussa 5.2. avataan tutkimukseen valikoitua analyysimenetelmää sekä sen toteutusta esimerkkien avulla.

5.1 Aineiston kuvaus

Aineistona tässä tutkimuksessa käytetään valmiiksi kerättyä laadullista haastatteluaineistoa *Lastensuojelu lapsen etuna: haastattelut 2021–2022* (Pösö 2022). Aineisto on kerätty osana Pösön johtamaa tutkimushanketta. Tätä tutkimusta varten se on saatu käyttöön tietoarkisto Ailasta. Aineisto koostuu eri kohderyhmille toteutetuista yksilö- sekä ryhmähaastatteluista. Kohderyhmiä ovat lastensuojelussa toimivat ammattilaiset ja esihenkilöt sekä lastensuojelun kokemusasiantuntijat, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan lastensuojelun asiakkaina olleita nuoria aikuisia ja lasten vanhempia. Tutkimuksessa hyödynnetään kuitenkin ainoastaan ammattilaisia sekä kokemusasiantuntijoita koskevia haastatteluja. Esihenkilöitä koskevat haastattelut jätetään tutkimuksen ulkopuolelle siitä syystä, että ne eivät ole oleellisia tutkimuskysymysten kannalta. Alkuperäisessä aineistossa oli yhteensä 59 haastattelua, mutta esihenkilöitä koskevien haastatteluiden poisjättämisen jälkeen analyysiin jäi 42 haastattelua. Haastattelut olivat sekä sisällöltään että pituudeltaan laajoja, minkä vuoksi aineiston määrää oli tarpeen entisestään rajata tutkimustehtävän kannalta informaatiorikkaan aineiston muodostamiseksi. Rajaaminen aloitettiin määrittämällä kokemusasiantuntijahaastatteluiden määrä, koska niitä oli aineistossa vähemmän. Tutkimukseen valikoitui ensin 14 kokemusasiantuntijahaastattelua, minkä jälkeen mukaan valittiin vastaava määrä asiantuntijahaastatteluja, jolloin aineiston kooksi muodostui 28 haastattelua.

Aineiston alustavan läpikäynnin perusteella analyysi osoittautui kuitenkin edelleen haastavaksi sen laajuuden sekä tutkimustehtävään nähden runsaan sisällön vuoksi, minkä johdosta aineistoa rajattiin vielä kertaalleen. Lopulliseen analyysiin valikoitui viisi kokemusasiantuntijahaastattelua ja viisi ammattilaisille tehtyä haastattelua, jolloin analysoitavien haastatteluiden lopullinen lukumäärä oli kymmenen (kts. taulukko 1). Analyysiin valittiin sellaiset haastattelut, joissa esiintyi selkeästi tutkimustehtävien kannalta olennaisia teemoja. Rajauksen perusteltavuutta tukee havainto

saturaatiosta, eli aineiston sisällöllisestä toistuvuudesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87), sillä uusia tutkimuksen kannalta olennaisia näkökulmia ei enää noussut esiin. Koska aineistossa alkoi toistua samoja teemoja, lisähaastatteluiden ei arvioitu tuottavan tutkimustehtävän kannalta olennaisesti uutta tietoa. Rajaus on looginen myös tutkimusasetelman näkökulmasta, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarpeen, tai välttämättä edes mahdollista, olla suurta määrää analyysiyksikköjä (Alasuutari 2011, 39). Haastattelujen määrä ei ole tärkeintä, sillä tilastollisten yleistyksien sijaan olennaisempaa on syventyä aineiston antamiin merkityksiin ja mielekkääseen tulkintaan ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85).

Taulukko 1. Kuvaus aineiston rajaamisesta

Vaihe	**N**
Alkuperäisessä aineistossa olevat haastattelut	59
Rajattu pois tutkimusaiheen ulkopuolelta	17
Rajattu pois aineiston hallittavuuden ja saturaation vuoksi	32
Analyysiin otetut haastattelut	10

Haastattelut muodostuvat neljästä erilaisesta haastattelurungosta, joista jokainen on tarkoitettu omalle kohderyhmälle: lastensuojelun ammattilaisille, esihenkilöille tai kokemusasiantuntijoille. Taustatietoina haastateltavilta on kysytty heidän roolinsa ja ammattilaisten kohdalla myös mahdollinen tieto työtiimistä, esihenkilöasemasta sekä ammattinimikkeestä. Haastattelun alussa haastateltaville esitellään perheneuvolan psykologin yhteydenoton taustalla oleva kuvitteellinen asiakastilanne. Haastateltavilta kysytään muun muassa mahdollisesta toimintaa ohjaavasta arviointimallista sekä arviointiin osallistujista liittyen kuvitteelliseen asiakastilanteeseen. Sen jälkeen haastateltavilta kysytään heidän henkilökohtaista näkemystään oikeanlaisesta etenemisjärjestyksestä kuvitteellisen asiakastilanteen tyylisissä tapauksissa. Seuraavassa osiossa haastattelukysymykset liittyvät kuvitteellisen asiakastilanteen lapsiin ja perheeseen ja sen jälkeen syvennytään käsittelemään vielä organisaatioon sekä palvelujärjestelmään liittyviä teemoja. Lopuksi haastateltavilta kysytään miten he kokevat, että heidän toimintansa pyrkii varmistamaan lapsen hyvinvoinnin arvioinnin toteutumisen lapsen edun mukaisesti.

5.2 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Tutkimus hyödyntää analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on toisinaan nähty pelkästään analyyttisenä työkaluna, mutta nykyään sitä pidetään pikemminkin itsenäisenä menetelmänä sekä tarkoituksenmukaisena viitekehyksenä, joka mahdollistaa aineiston perustavan tarkastelun (Graneheim, Lindgren & Lundman 2017; Aaltio & Puusa 2020, 184). Kyseisen analyysimenetelmän tavoitteena on muodostaa tiivistetyssä muodossa oleva kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, kuitenkaan kadottamatta sen olennaisinta tietoainesta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tiivistämisen tavoitteena on päästä eroon aineiston epäyhdenmukaisuudesta ja näin ollen lisätä sen informaatioarvoa. Tiivistämisen myötä aineistosta saadaan luotua mielekäs kokonaisuus, jonka kautta on mahdollista muodostaa johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020, 149.) Sisällönanalyysi mahdollistaa teemojen ja merkitysrakenteiden systemaattisen tunnistamisen (Tuomi & Sarajärvi 2018), mikä korostaa analyysimenetelmän sopivuutta tähän tutkimukseen.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan Milen ja Huberman (1994) kuvaavat aineistolähtöisen analyysiprosessin koostuvan kolmesta eri vaiheesta. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan aineiston pelkistämiseksi. Pelkistämisessä aineistosta karsitaan pois kaikki epäolennainen materiaali, joka ei vastaa tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Aineistolähtöisen analyysin toinen vaihe on klusterointi eli ryhmittely. Ryhmittelyssä samaa ilmiötä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuvat alaluokat. Alaluokat nimetään luokan sisältöä kuvaavalla termillä. Luokittelun jälkeen siirrytään analyysiprosessin kolmanteen vaiheeseen, abstrahointiin, jolla tarkoitetaan teoreettisten käsitteiden muodostamista. Käsitteiden muodostuksessa aineisto yhdistetään tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja nämä aineistosta nousseet keskeiset teemat tuodaan esiin tulososassa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Tutkimuksessa hyödynnettävän aineiston laajuuden takia pelkistäminen aloitettiin jo ensimmäisillä lukukerroilla. Samalla aineistosta oli mahdollista muodostaa selkeä yleiskuva. Pelkistäminen toteutettiin värikoodaamalla aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaista sisältöä. Värikoodauksessa käytettiin eri värejä kuvaamaan alustavia aineistosta nousevia teemoja. Aloitin aineiston analysoinnin kokemusasiantuntijoita koskevista haastatteluista ja siirryin sen jälkeen ammattilaisia koskeviin haastatteluihin. Yhteen ryhmään syventyminen kerrallaan helpotti kokonaiskuvan muodostamista ja selkeytti analyysiprosessia.

Pelkistämisen ensimmäisessä vaiheessa aineistosta löytyviä tutkimuskysymysten kannalta olennaisia sisältöjä värikoodattiin karkeasti kahden eri tutkimuskysymyksen mukaan. Tässä vaiheessa koodaus ja luokittelu olivat siis melko yleisluontoista. Pelkistämisen toisessa vaiheessa aineiston värikoodattu sisältö luettiin uudelleen läpi ja siitä tunnistettiin tarkempia ja hienojakoisempia teemoja, jotka

merkittiin aineistoon useammalla eri värillä. Sisällöllisesti samankaltaiset vastaukset korostettiin siis samalla värillä. Sen jälkeen värikoodatuista aineistokatkelmista muodostettiin pelkistettyjä ilmauksia (kts. taulukko 2), jotka kirjattiin ylös. Tulososiossa esitettyjä alkuperäisilmauksia, eli sitaatteja, muokattiin tarvittaessa erilaisin merkein, kuitenkaan poistamatta oleellista sisältöä. Merkkien avulla osoitettiin esimerkiksi sitaatin lyhentäminen, siitä poistettu osuus tai selvennettiin sen yhteyttä suhteessa haastateltavan puheeseen.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

Alkuperäisilmaukset	**Pelkistetyt ilmaukset**
”ja nimenomaan kotona tapaisi ensimmäisen kerran, että näkisi sen ympäristön, missä ne lapsetkin on ja mitä X [sanoo nimen] sanoi, voisi ehkä nähdä jotain semmoista, mitä ei joko uskalla sanoa tai se on heille niin normaali asia, mikä ei välttämättä muitten silmiin olekaan normaalia, siellä voi nähdä semmoisiakin asioita. Tapaisi mieluusti kaikki, koko perheen yhdessä, mutta myös keskustelisi sekä vanhempien kanssa erikseen ja lasten kanssa erikseen, jos vaan on mahdollista.”	Lapsen kuuleminen ja tapaaminen hänelle tutussa ympäristössä
”Just se, että lapsellekin tulee semmoinen olo, että hänkin pystyy vaikuttamaan asioihin ja häntäkin kuullaan, ettei se ole vaan semmoista aikuisten välistä keskustelua, että aikuiset nyt vähän juttelee. Tulee niillekin semmoinen olo, että hekin voivat vaikuttaa omaan tilanteeseensa.”	Lapsen osallisuuden vahvistaminen
”– että ei välttämättä niin, että ajatellaan heti että lapset pois sieltä kotoa, vaan autetaan koko perhettä. Että se, aina toistan joka foorumissa tätä, että mun mielestä se laumasta eristäminen, että laumasta otetaan pois jäseniä, niin se ei yleensä ole, se on tosi viimeinen keino, koska se harvoin tukee sitä kokonaistilannetta. Ellei ole todellakin vaara.”	Perheen kokonaisvaltainen tukeminen lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen sijaan

Seuraavaksi toisiaan sisällöllisesti vastaavat pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin alaluokiksi, jotka nimettiin niiden ydinsisältöä kuvaavalla tavalla (kts. taulukko 3). Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta käytin Word-ohjelman taulukoita luokittelun tukena, mikä helpotti analyysiprosessin jäsentämistä. Myös toisen tutkimuskysymyksen kohdalla hyödynsin analyysiprosessissa Word-ohjelman taulukoita, mutta alaluokkien muodostamisen kohdalla tuntui luontevammalta vaihtaa työskentelyvälineiksi kynä ja paperi. Pohjana oli kuitenkin edelleen tulostetut taulukot, joita muokkasin sekä täydensin analyysin edetessä.

Taulukko 3. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta

Pelkistetyt ilmaukset	**Alaluokka**
Lapsen kuuleminen ja tapaaminen hänelle tutussa ympäristössä	Lapsen kuuleminen

Lasta tulee kuunnella Lapsen kuuleminen Lapsen kokemuksen ensisijainen kuuleminen	
Lapsen osallisuuden vahvistaminen Lapsi tulisi mahdollisuuksien mukaan olla osana päätöksentekoa Pienetkin vaikuttamismahdollisuudet vahvistavat lapsen osallisuutta Lapsen tiedottaminen mahdollisista toimenpiteistä	Lapsen osallistaminen päätöksentekoon
Perheen kokonaisvaltainen tukeminen lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen sijaan Perheen tukeminen kokonaisvaltaisesti, sillä lapsen etu kytkeytyy myös vanhempien hyvinvointiin Lapsen laitokseen sijoittamisen sijaan tulisi ensisijaisesti keskittyä perheen auttamiseen	Perheen kokonaisvaltainen tukeminen

Nimeämisen jälkeen ryhmittelyä jatkettiin yhdistämällä sisällöllisesti vastaavista alaluokista yläluokkia ja yläluokista pääluokkia (kts. taulukko 4).

Taulukko 4. Esimerkki ylä- ja pääluokkien muodostamisesta

Alaluokka	**Yläluokka**	**Pääluokka**
Lapsen kuuleminen Lapsen osallistaminen päätöksentekoon Lapsen kuuleminen ilman vanhempia Aito vuorovaikutus ja avoimuus lapsen kanssa Lapsen mielipiteen huomioiminen Lapselle parhaan kasvuympäristön huolellinen harkitseminen	Lapsen osallisuus ja kuuleminen	Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät
Perheen kokonaisvaltainen tukeminen Sijoituksen välttäminen perheelle tarjottavan tuen avulla Ennaltaehkäisevät palvelut	Perheen kokonaisvaltainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ	

Lopuksi pääluokat järjestettiin vielä yhdistäväksi luokaksi (kts. taulukko 5), jonka avulla vastattiin tutkimuskysymyksiin. Analyysin edetessä luokittelua oli tarpeen myös tarkentaa, sillä osa alkuperäisistä luokista osoittautui päällekkäisiksi ja oli siitä syystä tarkoituksenmukaista yhdistää. Kun sekä kokemusasiantuntijoiden että ammattilaisten haastattelut oli saatu analysoitua ja luokiteltua, yhdistin kummankin ryhmän jo muodostuneista yläluokista vielä yhdistävät yläluokat (kts. taulukko 10). Nimesin yhdistävät yläluokat alkuperäisten yläluokkien sisältöjä kuvaavilla nimillä. Tämä

mahdollisti kummastakin ryhmästä nousseiden havaintojen selkeämmän tarkastelun sekä mahdollisten eroavaisuuksien vertailun tulososiossa.

Taulukko 5. Esimerkki ylä- ja pääluokkien yhdistämisestä yhdistävään luokkaan

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Lapsen osallisuus ja kuuleminen Turvallinen ja pysyvä asiakassuhde Kokonaisvaltainen ja lainmukainen arviointi Ammattilaisen vuorovaikutustaidot ja ammatillinen työote Perheen kokonaisvaltainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ	Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät	Lapsen edun toteutumiseen vaikuttavat tekijät
Epäjohdonmukainen ja kapea-alainen arviointi Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet Vuorovaikutuksen ja yhteistyön haasteet	Lapsen edun toteutumista haastavat tekijät	

6 Tulokset ja niiden tarkastelu

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset yhdistelemällä sekä vertailemalla lastensuojelun ammattilaisten (AM) ja kokemusasiantuntijoiden (KO) näkemyksiä. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta lapsen edun toteutumista edistäviä tekijöitä ja toisessa alaluvussa puolestaan lapsen edun toteutumista haastavia tekijöitä. Tämän jälkeen seuraavassa alaluvussa siirrytään käsittelemään toiseen tutkimuskysymykseen liittyviä tuloksia moniammatillisen yhteistyön merkityksistä lastensuojelutyössä.

6.1 Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät

Aineiston sisällönanalyysin perusteella sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden aineistoista hahmottui pääosin samanlaiset yläluokat, mutta jotkin esiin nousseista sisällöistä esiintyivät vain toisella ryhmällä. Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät on esitelty taulukossa 6.

Taulukko 6. Lapsen edun toteutumista edistävät tekijät

Yläluokka (kokemusasiantuntijat)	Yläluokka (ammattilaiset)	Yhdistävä yläluokka
Lapsen osallisuus ja kuuleminen Lapsen kuuleminen Lapsen kuuleminen ilman vanhempia Aito vuorovaikutus ja avoimuus lapsen kanssa Lapsen mielipiteen huomioiminen Lapselle parhaan kasvuympäristön huolellinen harkitseminen Lapsen osallistaminen päätöksentekoon	**Lapsen osallisuus ja kuuleminen** Lapsen näkökulman korostaminen Lapsen kuuleminen Lapsen kuuleminen ilman vanhempia	**Lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen**
Kokonaisvaltainen ja lainmukainen arviointi Tilanteen kokonaisvaltainen arviointi Lapsen kehitystason mukaisesti tehty arviointi Lastensuojelulain noudattaminen	**Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi** Lapsen etu arviointia ohjaavana tekijänä Arviointi ikätasoisesti sekä lapsen kokemus huomioiden Lastensuojelulaki ja Lapsen oikeuksien sopimus lapsen edun arvioinnissa mukana Kokonaisvaltainen ja osallistava arviointi Työntekijän ammatillinen kokeneisuus	**Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi**
Asiakassuhteen jatkuvuus ja turvallisuus Asiakassuhteen jatkuvuus Ammatillinen sitoutuminen asiakkaaseen Kuunteleva ja empaattinen kohtaaminen	**Asiakassuhteen jatkuvuus ja turvallisuus** Lapsen tapaaminen useasti ja erikseen Lapsen tapaaminen Oma työntekijä/tukihenkilö lapsen tukena Yhteisenä toimintaperiaatteena lapsen tapaaminen Työyhteisön jaettu näkemys lapsilähtöisyydestä	**Jatkuva ja turvallinen asiakassuhde**

Perheen kokonaisvaltainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ Perheen kokonaisvaltainen tukeminen Sijoituksen välttäminen perheelle tarjottavan tuen avulla Ennaltaehkäisevät palvelut	**Perheen tuen oikea-aikainen järjestyminen** Tuen järjestyminen ja perheen motivaatio ottaa sitä vastaan Vanhemman avunsaanti lapsen edun turvaamiseksi	**Perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen**
Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus Ammattilaisen avoimuus ja ymmärrettävyys Ammattitaitoinen työntekijä Ammattilaisen toiveikkuus		**Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus**

Lastensuojelun ammattilaisilla lapsen edun toteutumista edistävät tekijät liittyivät neljään eri osa-alueeseen, kun taas kokemusasiantuntijoilla viiteen. Nämä neljä molemmille ryhmille yhteistä osa-aluetta ovat lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen, kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi, jatkuva ja turvallinen asiakassuhde sekä perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen. Näiden lisäksi kokemusasiantuntijoiden aineistosta muodostui yläluokka ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus.

6.1.1 Lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen

Lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen nousi aineistosta esiin keskeisenä teemana niin lastensuojelun ammattilaisten kuin kokemusasiantuntijoidenkin haastatteluista. Vaikka ryhmien näkemykset lapsen osallisuuden ja kuulemisen merkityksestä olivat melko yhtenevät, oli teeman sisällöllisissä painotuksissa kuitenkin nähtävissä eroavaisuuksia, joita avataan myöhemmin tässä luvussa. Kokemusasiantuntijoiden haastatteluista muodostettiin yläluokat aito vuorovaikutus ja avoimuus lapsen kanssa, lapselle parhaan kasvuympäristön huolella harkitseminen sekä lapsen osallistaminen päätöksentekoon. Molemmissa ryhmissä puolestaan esiintyivät yläluokat lapsen kuuleminen ja lapsen kuuleminen ilman vanhempia sekä sisällöltään pitkälti vastaavat yläluokat lapsen mielipiteen huomioiminen ja lapsen näkökulman korostaminen.

Lapsen kuulemisen ja hänen näkemyksensä selvittämisen merkitys lapsen edun toteutumista edistävänä tekijänä kuvastui selkeästi molempien ryhmien puheesta:

> *No ainakin se (edistäisi lapsen edun toteutumista) että lasta kuullaan, lasta itseään.* (AM)

> *Pyrkisi mahdollisimman pitkälle kunnioittamaan lapsenkin omaa tahtoa, kumminkin lapsen etu ja terveys ja turvallisuus huomioiden.* (KO)

Lisäksi molemmat ryhmät toivat esiin, että on tärkeää kuulla lasta myös erikseen ilman vanhemman läsnäoloa. Tätä eräs kokemusasiantuntija perusteli muun muassa näin:

> *On tosi tärkeätä antaa lapsille ahdistuksesta vapaa ilmapiiri, jonka sisällä ne pystyy keskustelemaan, koska jos lapsella olisikin jotain kerrottavaa, on mun mielestä aika väärin, että vanhempien seurassa lähdetään kysymään, mitä väärää sä ajattelet sun vanhemmista. Se kynnys on liian korkea, että lapsi uskaltaisi sanoa jotain.* (KO)

Lapsen kuulemisen erillään vanhemmista kuvattiin parantavan mahdollisuuksia lapsen aidon kokemuksen kuulemiseen. Lisäksi lapsen yksilöllisen kuulemisen nähtiin vähentävän lapseen kohdistuvia paineita henkilökohtaisten asioiden käsittelyssä.

Kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa lapsen osallisuus ja kuuleminen painottuivat erityisesti vuorovaikutuksen laatuun sekä lapsen todelliseen osallistamiseen päätöksentekoon. Aineiston perusteella he pitivät keskeisenä sitä, että lapsi kokee tulevansa aidosti kuulluksi ja että hänen mielipiteellään on merkitystä. Tällaisen kokemuksen nähtiin vahvistavan lapsen toimijuutta sekä uskoa omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa.

Ammattilaisten haastatteluissa pääpaino puolestaan oli lapsen kuulemisen käytäntöihin liittyvissä tekijöissä. Vaikka lapsen osallisuutta ei korostettu yhtä vahvasti kuin kokemusasiantuntijoiden puheessa, myös ammattilaiset pitivät lapsen näkökulman huomioimista tärkeänä osana lapsen edun arviointia. Ryhmien välillä oli kuitenkin havaittavissa näkemyseroja siitä, kuinka suuren painoarvon lapsen näkökulman tulisi saada – erityisesti ristiriitatilanteissa. Kokemusasiantuntijoiden puheessa korostui seuraavan sitaatin kuvastama ajattelumalli:

> *Niin pitkälle lapsen mielipidettä pitää pystyä kuuntelemaan, että se on edelleen lapsen edun mukaista. Vaikka jos nyt ajatellaan niin päin, että vanhempi on sitä mieltä, että lasta ei pitäisi sijoittaa ja lapsi itse haluaa sijoitukseen ja siihen on perusteet, totta kai silloin lapsen mielipide asiasta painaa enemmän.* (KO)

Kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa esiintyi myös muita vastaavia näkemyksiä tilanteista, joissa vanhemman ja lapsen kuvaukset kotioloista olivat toisistaan poikkeavat, ja ensisijaisesti koettiin oikeaksi uskoa lapsen tarinaa. Myös ammattilaisten haastatteluissa oli havaittavissa lapsen kuulemiselle asetettu painoarvo, mutta puheessa ilmeni varovaisempi suhtautuminen lapsen mielipiteen todelliseen vaikutusvaltaan päätöksentekotilanteissa:

> *Ja kyllä meidän pitää kuunnella sitä lasta, mikä hänen tilanteensa on omasta näkökulmastaan, ja mikä se lapsen etu on, mitä hän tahtoo. Ei sen mukaan tehdä tietysti mutta meidän pitää kuulla sitä, ja punnita kaikki vaihtoehdot.* (AM)

Edellinen sitaatti tuo esiin mielenkiintoisen – mutta samalla myös hieman huolestuttavan – ilmiön lastensuojelun ammattilaisten ajattelu- ja toimintamallista. Haastateltavan mukaan heidän tulee kuulla lasta ja ottaa huomioon hänen näkökulmansa, vaikka loppupeleissä he eivät toimisikaan sen mukaan. Lauseesta erityisen painokkaan tekee ilmaisu *tietysti*, joka ottaa kantaa siihen, mitä pidetään työssä itsestään selvänä ja normina. Se muodostaa oletuksen lapsen kuulemisen ja päätösvallan välisestä selkeästä hierarkiasta.

6.1.2 Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi

Molempien ryhmien näkemykset laadukkaasta arvioinnista olivat sisällöiltään samansuuntaisia. Laadukas arviointi liitettiin haastatteluissa tilanteen kokonaisvaltaiseen ja lapsen ikätasoiseen arviointiin sekä lastensuojelulain ja Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiseen arviointiin. Eroavaisuutena ryhmien välillä ilmeni muun muassa lastensuojelun ammattilaisten esiin nostamat teemat lapsen edusta arviointia ohjaavana tekijänä sekä työntekijän ammatillisesta kokeneisuudesta.

Molemmat ryhmät pitivät siis lapsen etua edistävänä tekijänä kokonaisvaltaisesti ja lapsen edun mukaisesti toteutettua arviointia, johon nähtiin kuuluvan muun muassa riittävä ajankäyttö, laaja tiedonkeruu sekä lastensuojelulain noudattaminen. Lisäksi sekä ammattilaiset että kokemusasiantuntijat olivat samaa mieltä siitä, että vaikkakin arvioinnissa on tärkeää kuulla myös lasta ja hänen mielipidettään, tulee se tehdä lapsen kehitystaso huomioiden. Tämä vaatii arviointia toteuttavalta työntekijältä ammattitaitoa ja täsmällisyyttä. Arviointiin tulevat tilanteet voivat olla moninaisia, minkä takia arviointia ei voi toteuttaa kaavamaisesti ilman kunnollista paneutumista. Arviointia kuvataankin tietynlaiseksi tasapainotteluksi:

> *Siinä just huomioidaan se, että se on suhteessa lapsen ikätasoon, yleisesti mitä tiedetään lapsen kehityksestä, voidaan arvioin(- -), mutta myös mikä on sen lapsen ihan se ainutlaatuinen oma kokemus, ja ymmärrys ja näkemys hyvinvoinnista, ja mikä tukee sitä ja mikä ei. Siinä tasapainoillaan kahden asian välillä, kun arviointia, sen lopputulemaa tehdään.* (AM)

Ammattilaisista poiketen kokemusasiantuntijat mainitsivat kokonaisvaltaisen arvioinnin yhteydessä myös termin eettisyys, jolla viitattiin arvioinnin laatuun ja toteutukseen. Eettiseen arviointiin nähtiin kuuluvan syvällinen ja perusteellinen tutustuminen lapsen identiteetin kehittymiseen sekä

mahdolliseen tunteiden epätasapainoon ja siihen johtaneisiin syihin. Lisäksi eettisyyteen voidaan nähdä kuuluvan työntekijän kyky reflektoida omia tulkintojaan ja ajattelumallejaan.

> *Mä näen tämän tosi oleellisena että se palvelutarpeen arviointi tai mitä tässä nyt halutaan sanoa, – mutta että siihen pitää käyttää oikeasti sitä aikaa, ja kyseenalaistaa itse sosiaalityöntekijän että enhän mä nyt vaan tee tässä jotain olettamuksia perustuen johonkin omiin ajattelumalleihin tai asenteisiin tai muihin. Siinä saa olla tosi tarkkana ettei lähde heti jotenkin jonkun olettamuksen perässä tekee nopeita tulkintoja.* (KO)

Ammattilaiset puolestaan nostivat työntekijän ammatillisen kokeneisuuden yhtenä lapsen etua edistävänä tekijänä. Kokeneen työntekijän nähtiin omaavan kykyä kriittiseen tarkasteluun, mikä tukee arviointia ja tilanteiden kokonaiskuvan kartoittamista. Kriittinen tarkastelu näyttäytyi ammattilaisten puheessa tärkeänä taitona, sillä he kohtaavat usein työssään asiakkaita, jotka eivät mielellään puhu perheensä tilanteesta totuudenmukaisesti.

Lisäksi ammattilaisten haastatteluista nousi teema lapsen etu arviointia ohjaavana tekijänä. Lapsen etu kuvattiin arviointia ohjaavana tekijänä sekä arvona ja sen nähtiin tapauskohtaisesti painottuvan arviointistruktuureja ja -käytänteitä enemmän. Tämä ilmenee seuraavassa haastattelukatkelmassa:

> *– olennaisempaa on se lapsen etu ja sen mukaisesti toimia kuin se prosessi mikä siellä, mutta unohtamatta sitä, on hyvä muistaa se prosessi ja muistaa että mitä kaikkia tiettyjä asioita täytyy arvioida.* (AM)

Ammattilaisten puheessa korostui näkemys siitä, että tilanteissa, joissa lapsen olosuhteet koettiin kiireellisiksi tai akuutiksi, lapsen edun mukainen toiminta saattoi edellyttää nopeaa reagointia riippumatta siitä, missä vaiheessa arviointiprosessi oli. Arviointiprosessien kuvattiin olevan ajoittain pitkiä, mikä korostaa lapsen edun ensisijaisuutta tilanteissa, joissa lapsen nähdään olevan välittömässä vaarassa. Ammattilaisten näkemykset lapsen edun ensisijaisuudesta olivat kuitenkin ajoittain hieman ristiriitaisia, mikä heijastaa näkemyseroja niin työntekijöiden kuin eri työyhteisöjenkin välillä.

6.1.3 Jatkuva ja turvallinen asiakassuhde

Kolmas lapsen etua edistävistä yläluokista on jatkuva ja turvallinen asiakassuhde. Sekä lastensuojelun ammattilaiset että kokemusasiantuntijat korostivat lapsen tapaamisen sekä asiakassuhteen jatkuvuuden tärkeyttä. Molemmat ryhmät pitivät tärkeänä, että sama henkilö tapaa lapsen useamman kerran.

> *Jonkun pitäisi käydä, saman henkilön moikkaamassa vähän enemmän kertoja, että se vähän rentoutuisi ja uskaltaisi puhua enemmän.* (KO)

> *Ja tuossa mun tapauksessa ainakin nuorta piti tavata useamman kerran, että päästiin samalle aaltopituudelle, mitä me puhutaan ja miksi joistain asioista pitää puhua.* (AM)

Asiakassuhteen jatkuvuus nähtiin tärkeänä erityisesti luottamuksellisen suhteen rakentumisen näkökulmasta. Saman työntekijän tai tukihenkilön tapaaminen useammin kuin kerran koettiin edellytyksenä sille, että lapsi tai nuori uskaltaa avata ajatuksiaan ja käydä läpi vaikeita, jopa traumaattisia, asioita. Eräs ammattilaisista jakoi näkemyksensä siitä, että lasta tulisi tavata vähintään 2–4 kertaa, jotta lapsen aidon näkemyksen selvittäminen ja kuuleminen on mahdollista.

Kokemusasiantuntijat toivat esiin ammatillisen sitoutumisen asiakkaaseen, millä he tarkoittivat asiakkaan huomioimista ja turvan tunteen luomista siitä, että hänen asiaansa viedään eteenpäin kaikista muista kiireistä huolimatta. Kokemusasiantuntijat mainitsivat läsnäolon ja kyvyn osoittaa vastuunkantoa sekä toimijuutta sosiaalityöntekijöiden taidoiksi, jotka edistävät lapsen edun toteutumista. Samanaikaisesti heidän puheessaan ilmeni huoli sosiaalityöntekijöiden jaksamiseen liittyvistä haasteista ja niiden vaikutuksista lastensuojelutyöhön.

Ammattilaisten haastatteluista muodostettu omaan tukihenkilöön liittyvä alaluokka kytkeytyi niin ikään asiakkaan turvan tunteeseen. Oman tukihenkilön nähtiin helpottavan lasta luomaan luottamuksellisen suhteen uuden ihmisen kanssa sekä mahdollistavan vaikeidenkin aiheiden käsittelyn. Tukihenkilön kuvattiin olevan tietyllä tavalla lapsen elämässä ulkopuolinen, eli hän ei suoranaisesti liittyisi lapsen kokemiin vaikeisiin asioihin tai perheen tilanteeseen. Tämä mahdollistaisi lapselle hänen todellisen näkemyksensä jakamisen ilman pelkoa kertomisen seurauksista.

Kokemusasiantuntijat painottivat turvallisessa asiakassuhteessa asiakkaan kohtaamista ja kohtaamisen laatua. Eräs kokemusasiantuntija kuvaa kohtaamistavan merkitystä asiakkaan näkökulmasta näin:

> *Että jos on empaattinen, kuunteleva ja kokee tulevansa kohdatuksi, niin helpommin kertoo asioita ja kokee, että siitäkin on jo apua että saa puhua. Mutta jos sä koet tulevasi tuomituksi tai, niin ei silloin halua kertoa, ei halua puhua. Silloin se on väärä henkilö tälle perheelle. Siitä ei saada sitä oikeaa tulosta.* (KO)

Ammattilaiset puolestaan korostivat työyhteisön toimintaperiaatteiden ja jaettujen näkemysmallien merkitystä. Heidän puheessaan työyhteisössä vallitsevia toimintaperiaatteita kuvattiin yhteisiksi pelisäännöiksi, joiden tarkoitus on selkeyttää ja yhdenmukaistaa heidän toimintaansa. Niiden avulla on pyritty muodostamaan myös yhtenevää näkemystä siitä, mitä asioita arvioinnissa olisi syytä selvittää. Lisäksi lapsilähtöisyydestä on työyhteisössä pyritty muodostamaan yhteinen ja kaikkea toimintaa

ohjaava ajattelumalli. Yksi ammattilaisista kuvaa lapsilähtöisyyttä heidän työyhteisössään niin, että vaikka välillä tulee tilanteita, joissa aikuisen hätä meinaa mennä lapsen hädän edelle, tilanne palautetaan loppupeleissä aina lapseen.

6.1.4 Perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen

Sekä ammattilaisia että kokemusasiantuntijoita yhdisti näkemys vanhempien ja koko perheen oikea-aikaisesta tukemisesta yhtenä lapsen etua edistävänä tekijänä. Vaikka ryhmät jakoivat yhteisen näkemyksen perheen tukemisen tärkeydestä, oli niillä sen sisällä toisistaan poikkeavia näkemyksiä.

Aineistossa perhe kuvattiin kokonaisuutena, jossa perheenjäsenten hyvinvointi on yhteydessä toisiinsa ja voi mahdollisesti vaikuttaa myös lapsen tilanteeseen. Kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa tuotiin esiin näkökulma siitä, että vanhempien voi olla vaikeaa tunnistaa omaa avuntarvettaan, minkä vuoksi koettiin tärkeäksi keskittyä tarkastelemaan myös heidän hyvinvointiaan. Ammattilaisten haastatteluissa vanhemman kanssa työskentelyn nähtiin edistävän lapsen edun toteutumista. Vanhemman kanssa työskentelyn kuvattiin avaavan yhteyden perheeseen ja mahdollistavan näin perheen arjen tarkemman tarkastelun, mikä puolestaan on eduksi lapsen tilanteen arvioinnissa.

Teema, joka nousi esiin ainoastaan kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa, liittyi perheen kokonaisvaltaiseen tukemiseen lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista ehkäisevänä tekijänä. Kokemusasiantuntijoiden puheessa korostui melko vahvasti näkemys siitä, että laitos ei ole lapselle hyvä paikka ja mahdollisuuksien mukaan olisi lapsen edun mukaista asua kotona.

> *Mun mielestä, jos lapsi haluaa asua kotona, niin sitä ei tarvitse sieltä väkisin viedä pois, jos perhe on valmis ottamaan kuntoutusta vastaan. Kyllä mä olen ainakin sitä mieltä.* (KO)

Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista kuvattiin ”*laumasta eristämisenä*”, mitä pidettiin perusteltuna tukikeinona vasta sitten, kun lapselle aiheutuisi kotona asumisesta vaaraa. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen ei nähty myöskään tukevan perheen kokonaistilannetta. Näiden lisäksi kodin ulkopuolelle sijoittamisen haitoiksi nimettiin muun muassa huonoon seuraan ajautuminen ja riskit lähteä hatkoille, millä tarkoitetaan lastensuojelulaitoksesta karkaamista.

> *Ettei ainakaan tuohon sijoitukseen, koska mä voin sanoa, että yksikään kaveri, mitä mulla on laitoskavereina ollut, niin ei ole nyt missään hyvässä kunnossa. Laitos ei ole kyllä välttämättä lapselle hyvä paikka. Menee vain pahempaan suuntaan. Varsinkin jos on valmiiksi jo vaikeaa, kun sä menet sinne ja olet hankala lapsi, niin laitos vaan pahentaa sitä tilannetta. Pitäisi sitä perhettä auttaa.* (KO)

Myös edellä olevan sitaatin kokemusasiantuntija painottaa omakohtaisen kokemuksensa siivittämänä, että apu tulisi kohdentaa koko perheelle. Huomionarvoista lienee, että mainintoja sijoitukseen liittyvistä riskeistä ja haasteista ei kuitenkaan löytynyt lainkaan lastensuojelun ammattilaisten haastatteluista.

Kokemusasiantuntijat toivat myös esiin näkemyksensä ennaltaehkäisevien palveluiden merkityksestä lapsen edun toteutumisen edistämisessä. Ennaltaehkäisevät palvelut nähtiin tärkeänä muun muassa siitä syystä, että lapselle tai nuorelle ehdittäisiin saada oikeanlaista tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat alkavat kasautua. Tällöin voitaisiin mahdollisesti ehkäistä esimerkiksi päihteiden mukaan tulemista, sillä nuoren päihteidenkäyttö voi aineiston perusteella vaikeuttaa hänen avunsaantiaan.

Ainoastaan ammattilaisten haastatteluista esiin noussut teema oli tuen järjestyminen ja perheen motivaatio ottaa sitä vastaan. Arviointiprosessin kuvattiin kestävän jopa kolme kuukautta, mutta aineiston perusteella perheen tilanteen nähtiin voivan muuttua positiivisempaan suuntaan jo arvioinnin aikana, mikäli perheen tarvitsema tuki järjestyisi sujuvasti ja perhe tunnistaisi oman tuentarpeensa. Tilanteen parantumiseksi perheeltä vaadittaisiin ammattilaisten perusteella kuitenkin myös motivaatiota muutokseen sekä tuen vastaanottamiseen.

6.1.5 Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus

Viimeinen lapsen etua edistävä yläluokka ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus muodostui ainoastaan kokemusasiantuntijoiden haastatteluista. Kokemusasiantuntijoiden haastatteluista muodostui yksi yläluokka ammattilaisia enemmän, joka myös erosi sisällöltään eniten ammattilaisten yläluokista. Tästä syystä siitä oli luontevaa muodostaa oma yläluokkansa. Yläluokka koostuu ammattilaisten ominaisuuksista sekä toimintatavoista, jotka lastensuojelun kokemusasiantuntijat kokivat lapsen etua edistäviksi.

> *– kyllä mä siihen ammattitaitoon taas, että kun ne on niin moninaisia ne tilanteet että hirveän vaikea sanoa. Ja just tuo teini-ikä ja tuommoinen, voi olla just semmoinen päivä ja fiilis vähän (minkä)ikäisen kanssa että äiti on ihan paska, että en mä sen kanssa halua asua, ja se muuttuukin sitten minuutin päästä. Että kyllä siinä pitää olla aika skarppina sen työntekijän sitten.* (KO)

Edellinen sitaatti havainnollistaa kokemusasiantuntijoiden näkemystä siitä, että lapsen kuuleminen edellyttää työntekijältä ammattitaitoa ja kykyä nähdä lapsen käytöksen taakse. Lapsen tai nuoren mahdollisesti nopeastikin vaihtuvat mielipiteet ja näkemykset eivät näyttäydy aineistossa yksiselitteisinä, vaan niiden tulkitseminen vaatii ammattilaiselta valppautta ja systemaattista arviointia.

Aineistossa työntekijän ammattitaitoon liitettiin myös taito tarkastella omia ennakkoluuloja kriittisesti ja estää niiden heijastuminen lapsen kuulemiseen. Lisäksi ammattitaito näyttäytyi kykynä asettua lapsen asemaan. Kokemusasiantuntijat toivat esiin, että ammattilaisten tulisi tarkastella asioita lapsen näkökulmasta, samalla säilyttäen myös ammatillisen työotteen. Lapsen asemaan asettumisen kuvattiin mahdollistavan lapsilähtöisen työskentelyn.

Myös lastensuojelun työntekijän asenteella kuvattiin olevan vaikutus lapsen tai nuoren tuen vastaanottamiseen ja sitä kautta lapsen edun toteutumiseen:

> *Niin kyllä, se on nimenomaan varmaan toi toiveikkuus, joka siihen vaikuttaa. Että se jaksaa sitä, joko vanhempaa tai lasta tai nuorta, jolla ei itsellä ole voimavaroja tai motivaatioo ottaa apua vastaan, niin saada innostumaan tai luoda sitä, tai pitää yllä toivoa. Mistä näkökulmasta tahansa sen haluaakin katsoa, niin kyllä sillä on vaikutusta.* (KO)

Toiveikkuuden nähtiin aineistossa liittyvän sekä työntekijän että asiakkaan jaksamiseen: työntekijä jaksaa kohdata asiakkaan toisensa jälkeen ja samalla auttaa heitä jaksamaan.

Viimeisenä tämän yläluokan alle lukeutuvana teemana kokemusasiantuntijoiden haastatteluista löytyi ammattilaisen avoimuus ja ymmärrettävyys. Avoimuuden ja lapsen ymmärryksen varmistamisen nähtiin edistävän lapsen etua, sillä lapsi olisi täten tietoinen häntä koskevista päätöksistä ja tukitoimista. Ymmärrettävyyteen kokemusasiantuntijat kuvasivat kuuluvan lapsilähtöisen puhetavan, jolla voitaisiin edistää lapsen ymmärrystä käsiteltävistä asioista. Lapsella tulisi aineiston perusteella olla ymmärrys siitä, mistä on kyse, miksi tiettyjä toimenpiteitä tehdään ja mitkä asiat siihen ovat johtaneet.

6.2 Lapsen edun toteutumista haastavat tekijät

Tässä alaluvussa esitetään lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä lapsen edun toteutumista haastavista tekijöistä, jotka on esitelty taulukossa 7. Ryhmien näkemyksistä muodostettujen yläluokkien sisältö oli pääpiirteittäin melko yhtenevää, mutta niissä oli havaittavissa myös näkemyseroja.

Taulukko 7. Lapsen edun toteutumista haastavat tekijät

Yläluokka (kokemusasiantuntijat)	Yläluokka (ammattilaiset)	Yhdistävä yläluokka
Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet Palvelujärjestelmän riittämättömät resurssit	**Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet** Tarvittavien palveluiden puute	**Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet**

Työntekijöiden vaihtuvuus	Työntekijöiden vaihtuvuus Liian vähäiset resurssit ja työn kuormitus heikentävät arvioinnin laatua Riittämättömät tapaamiset Lapsen kuulemisen käytännön haasteet	
Vuorovaikutuksen ja yhteistyön haasteet Sosiaalityöntekijän tuomitseva asenne Lapsen puhumattomuus Haasteet kuulluksi tulemisessa Lapsen riittämätön tiedonsaanti Vanhempien sitoutumattomuus hoitoon	**Lapsen kuulemisen ja osallisuuden haasteet** Lapsen tiedonpuute Lapsen mielipiteen jääminen vanhempien varjoon Lapsilähtöisyyden epäjohdonmukainen toteutuminen Lapsen puhumisen esteet Lapsen lojaalius vanhempaa kohtaan	**Esteet lapsen kuulluksi tulemiselle**
Epäjohdonmukainen ja kapea-alainen arviointi Arvioinnin yksipuolisuus Kiireessä tehty arviointi Asiakassuunnitelman tekemättä jättäminen Eturistiriidat lapsen edusta	**Heikko yhteistyö vanhempien kanssa** Vanhemman vetäytyminen ja välinpitämättömyys Vanhempien vastustava asenne Rikkoutunut yhteistyö vanhempien kanssa	**Arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat**

Molemmissa ryhmissä lapsen edun toteutumista haastavat tekijät jäsentyivät kolmeen eri osa-alueeseen. Näistä kaksi – rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet sekä esteet lapsen kuulluksi tulemiselle – olivat ryhmillä yhteiset. Kolmas osa-alue sisälsi ryhmien välisiä poikkeavuuksia: kokemusasiantuntijoiden näkemykset liittyivät arvioinnin haasteisiin kun taas ammattilaisilla näkemykset liittyivät yhteistyössä ilmeneviin haasteisiin.

6.2.1 Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet

Teemaan rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet liittyen löytyi molempien ryhmien haastatteluista sekä yhteneviä että eriäviä sisältöjä. Yhtenevät näkemykset liittyivät riittämättömiin resursseihin sekä työntekijöiden tiheään vaihtuvuuteen. Rakenteellisia ja palvelujärjestelmään liittyviä näkemyksiä esiintyi kuitenkin useammin ammattilaisten haastatteluissa ja edellä mainittujen lisäksi niissä korostuivat riittämättömien resurssien ja työn kuormittavuuden kielteiset vaikutukset arviointityöhön, lapsen liian vähäiset tapaamiset sekä lapsen kuulemiseen liittyvät käytännön haasteet.

Riittämättömien resurssien kuvattiin haastatteluissa aiheuttavan tarvittavien palveluiden puuttumista, mikä saattaa lastensuojelun ammattilaisten kuvaamana estää lasta saamasta hänen tarvitsemiaan palveluita. Molemmat ryhmät mainitsivat erityisesti pulan psykiatrisista palveluista, mikä on etenkin haastavissa tilanteissa saanut lastensuojelun ammattilaisetkin tuntemaan olonsa neuvottomaksi. Eräs kokemusasiantuntija kuvasi seurauksia psykiatristen palveluiden resurssipulasta näin:

> *Mutta siis toi on, mä itse koen, että se on yksi tämän hetken suurimmista ongelmista, on se, että nuorisopsykiatria ei toimi. Ja sitten lapset menee vähän*

> *niin kun säilytykseen lastensuojelulaitoksiin, ja sitten, ja sitten siellä ei ole ammattitaitoa auttaa.* (KO)

Psykiatrian palveluiden kuvattiin ammattilaisten haastatteluissa olevan useammalla paikkakunnalla tukossa, mikä vaikuttaa esimerkiksi edellisen sitaatin kuvaamalla tavalla lastensuojelutyöhön. Lasten lisäksi pula psykiatrisista palveluista näyttäytyi aineistossa koko perheeseen vaikuttavana tekijänä: kun lapsi jää ilman tarvitsemiaan palveluita, ilmeni se vanhempien uupumisena ja sitä kautta koko perheen tilanteen kriisiytymisenä.

Työntekijöiden vaihtuvuus oli yksi molempien ryhmien nimeämistä haasteista lapsen edun toteutumiselle. Tiheän vaihtuvuuden kuvattiin heikentävän erityisesti lapsen ja työntekijän välisen luottamuksen rakentumista, mikä korostui tilanteissa, joissa työntekijä vaihtui jo arviointiprosessin aikana. Luottamuksen rakentuminen nähtiin aikaa ja jatkuvuutta vaativana prosessina ja siinä esiintyvät haasteet vaikeuttivat lapsen avoimuutta sekä osallisuutta. Työntekijöiden vaihtuvuuden todettiin myös kuormittavan työyhteisöä: yhteisten toimintamallien ja ajattelutapojen juurtuminen vaikeutui, mikä haastoi lapsilähtöisyyttä sekä yhtenäisiä arviointikäytäntöjä. Erään kokemusasiantuntijan kokemuksen mukaan työntekijöiden vaihtuvuus aiheutti toistuvaa tarvetta käydä samoja asioita läpi yhä uudelleen, mikä koettiin erityisen raskaaksi. Samalla kokemukseen liittyi epävarmuus siitä, millä tavalla uuden työntekijän kanssa tulisi toimeen.

> *Itsekin olin viime keväänä ja alkukesästä aika pitkällä sairaslomalla työuupumuksen takia, ja kyllä mä ajattelen, että ne omat arvioinnit, mitä silloin viime toukokuussa on tehnyt jossain aivan järkyttävässä sumussa; en mä voi käsi sydämellä sanoa, että ne on nyt tulleet tehdyksi lapsen edun mukaisesti. Se, että on riittävästi työntekijöitä, joilla on riittävästi aikaa ja suunnilleen se työkyky asiallinen [naurahtaa], niin se kyllä edistää sitä, että ne arvioinnit tulee tehtyä turvallisesti.* (AM)

Edellisessä aineistokatkelmassa ammattilainen sanoittaa avoimen kriittisesti lastensuojelutyön arkeen liittyviä realiteetteja. Haastateltava kuvaa epäkohtien esiin nostamisen tuntuvan ajoittain jopa hölmöltä, mutta kokee niiden näkyväksi tekemisen välttämättömäksi – etenkin kun on kyse ihmisläheisestä ja vastuullisesta työstä. Puheesta välittyy jännite työn ideaalien ja rakenteellisten rajoitteiden välillä. Haastateltava nostaa esiin myös arviointityöhön liittyvän työntekijävajeen, jota hän ei esitä pelkästään omana kokemuksenaan, vaan työyhteisön yhteisesti jaettuna näkemyksenä.

Lisäksi ammattilaisten haastatteluista nousivat esiin lapsen riittämättömät tapaamiset sekä lapsen kuulemiseen liittyvät käytännön haasteet. Eräs ammattilaisista kuvasi haastattelussa tilanteita, joissa lapsi oli siirtynyt asiakkuuteen, mutta loppujen lopuksi häntä tavattiin vain kerran. Aineisto osoittaa,

että lapsen ja työntekijän välisen luottamussuhteen rakentaminen on haastavaa yhdellä tapaamiskerralla, mutta käytännössä useampaan tapaamiseen ei usein ole mahdollisuutta. Erityisen haastavaa lapsen kuulemisen ensimmäisellä tapaamiskerralla kuvataan olevan, kun kyseessä on pieniä lapsia tai mikäli lapset jännittävät.

> *Se on kauhean kinkkinen kohta se lapsen kuulem- mä yritän aina itse miettiä, että jos mä olisin se lapsi ja mulla olisi jotenkin vaikeat kotiolot, ja sitten kaksi ihan vierasta ihmistä tulee, tulee ne sitten koululle tai kotiin tai muualle, niin mä yhden kerran tapaan. En mä mitään kertoisi. Siinä pitäisi olla useampia tapaamisia, että syntyisi semmoinen luottamus ja lapsi voisi luottaa, että mitä tästä nyt seuraa –* (AM)

Luottamuksellisen suhteen puuttuminen arvioinnin alkuvaiheessa sekä lapsen vaikeus tuoda omaa näkemystään esiin haastavat aineiston mukaan lapsen kuulemista käytännössä. Lisäksi lapsen kuulemisen käytännön haasteina tunnistettiin aikataululliset paineet ja työn kiireisyys. Eräs kokemusasiantuntija kuvasi tilanteita, joissa oltiin tietoisia tarpeesta kuulla lasta vielä kerran, mutta ajan rajallisuuden vuoksi se ei ollut mahdollista ennen arvioinnin selvitysajan loppumista. Aineistossa lastensuojelutyötä kuvataan myös liukuhihnamaisena, mikä liitettiin suureen asiakasmäärään ja rajallisiin resursseihin. Kiireen ja työntekijöiden kuormittuneisuuden nähtiin lisäävän riskiä virheisiin.

6.2.2 Esteet lapsen kuulluksi tulemiselle

Sekä lastensuojelun ammattilaiset että kokemusasiantuntijat mainitsivat lapsen puhumattomuuden ja tiedonpuutteen lapsen edun toteutumista haastavina tekijöinä. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden aineistosta esiin noussut kuulluksi tulemisen haasteet sekä ammattilaisten aineistossa esiintynyt lapsen mielipiteen jääminen vanhempien varjoon liittyivät kumpikin lapsen näkemyksen huonosti kuulemiseen. Kokemusasiantuntijat näkivät työntekijän tuomitsevan asenteen sekä vanhempien sitoutumattomuuden hoitoon yhteistyötä – sekä samalla lapsen edun toteutumista – haittaaviksi tekijöiksi. Lapsilähtöisyyden epäjohdonmukainen toteutuminen sekä lapsen lojaalius vanhempaa kohtaan nousivat puolestaan esiin ammattilaisten puheessa.

Lapsen puhumattomuus kuvattiin aineistossa lapsen osallisuutta haastavana tekijänä. Erään ammattilaisen näkemyksen mukaan lapsi ei välttämättä halua jutella lastensuojelun työntekijän kanssa, minkä johdosta hänen osuutensa prosessissa jää melko ohueksi.

> *Meillähän oli yksi, se tyttö, mä kävin sitä yhden kerran tapaan, niin se sano kaikista, että "en halua puhua", "en voi puhua". Sitten mentiin toisen kerran tapaamaan, niin sitten se jo vähän puhuikin, mutta sanoi aina ensin, että "en voi puhua", mutta sitten se kuitenkin kertoi jotain.* (AM)

Edellisestä sitaatista kuvastuu useamman tapaamiskerran vaikutus lapseen ja häneen halunsa puhua asioistaan. Huolestuttavaa on kuitenkin se, miten useamman ammattilaisen puheesta käy ilmi, että useimmiten lasta on mahdollista tavata vain kerran. Vuorovaikutus lapsen kanssa ja siihen liittyvät haasteet näyttäytyvät ammattilaisten haastatteluissa monisyisinä:

> *Jotkut sitten saattaa sanoa, että "en mä teille mitään sano, siitä tulee kuitenkin ongelmia" tai ei ehkä nyt just näillä sanoilla, mutta sitä tarkoittaa.* (AM)

Edellinen sitaatti havainnollistaa ammattilaisten kokemuksia tilanteista, joissa lapsi ei uskalla puhua asioistaan avoimesti. Puhumattomuuden keskeisimpänä syynä näyttäytyy molempien ryhmien haastatteluiden perusteella pelko mahdollisista seuraamuksista, mikä voi estää asioiden käsittelyn niiden oikeilla nimillä. Pelon lisäksi lapsen puhumattomuuteen voi kuitenkin liittyä muitakin syitä, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

> *– toki haasteena voi olla se mitä joku tuossa aiemmin mainitsikin, että miten sitten se lojaalius vaikka omia vanhempia kohtaan jos heihin liittyen on niitä huolia. Niin se on aina semmoinen haaste tietysti.* (AM)

Kokemusasiantuntijoiden puheissa lapsen haluttomuus tai kyvyttömyys puhua omista ongelmistaan liitettiin myös sosiaalityöntekijän tuomitsevaan asenteeseen. Aineiston mukaan yhteistyö lapsen kanssa kärsii, sillä lapset eivät halua puhua asioistaan, mikäli heihin suhtaudutaan negatiivisesti. Kun lapsi ei puhu avoimesti, kuvataan aineistossa haastavaksi erottaa totuudenperäiset tai omakohtaiset kertomukset sellaisista, joihin lasta on mahdollisesti ohjattu tai painostettu.

Lapsen edun toteutumista tavoittelevaa yhteistyötä kuvattiin myös heikentävän, mikäli vanhemmat eivät sitoudu hoitoon. Kokemusasiantuntijat korostivat, että hoidon onnistuminen edellyttää vanhemmilta sitoutumista sovittuihin toimenpiteisiin, sillä lapsen edun toteutumisen nähtiin olevan vahvasti yhteydessä vanhempien omaan hyvinvointiin ja perheen tilanteen kohentumiseen. Mikäli vanhemmat eivät ole valmiita ottamaan tukea vastaan tai työskentelemään omien haasteidensa kanssa, lapsen hyvinvoinnin parantuminen näyttäytyy aineiston perusteella epätodennäköisenä.

Toisena molempien ryhmien nimeämänä lapsen kuulemiseen liittyvänä haasteena mainittiin lapsen riittämätön tiedonsaanti. Riittämättömän tiedonsaannin nähtiin aiheuttavan epätietoisuutta ja sitä kautta myös hämmennystä. Kokemusasiantuntijahaastatteluiden perusteella lapsen tiedonpuutteen taustalla saattoi mahdollisesti olla työntekijän käyttämä ammattikieli, josta eräs haastateltava käytti nimitystä *sossukieli*. Kun päätöksenteko tapahtui aikuisten välisenä keskusteluna, jota lapsen oli vaikea ymmärtää, kuvattiin lapsen roolin jäävän prosessissa passiiviseksi.

Lisäksi kokemusasiantuntijat toivat esiin kokemuksia, joissa tiedonpuutteen kuvattiin koskevan käynnissä olevia prosesseja, esimerkiksi lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista. Eräässä kokemuksessa lapsi oli vain haettu kodin ulkopuoliseen sijoitukseen, ilman, että lapsi tiesi asiasta mitään. Lapsen tiedotta jättämistä käynnissä olevista prosesseista kuvattiin myös näin:

> *– koska on ollut nuoria, keillä on lastensuojelutarpeen selvitys ollut käynnissä, sitten ne ei ole ollut ollenkaan tietoisia, mikä tämä prosessi on. Aa, meille tulee käymään jotain aikuisia, sitten tulee yhtäkkiä semmoinen shokki, että mitä, en mä tiennyt, että tämä on mikään prosessi, joka voi johtaa tiettyyn asiaan. Just se läpinäkyvyys, koska jos ei ole läpinäkyvää se prosessi, kun päädytään tekemään tiettyjä päätöksiä, siitä syntyvä tunteellinen reaktio saattaa rikkoa luottamuksen koko palvelumaailmaan. Sitten ei ole kykyä enää luottaa auktoriteettihahmoihin ja se taas saattaa vaikeuttaa sijoittamisen jälkeisen tuen tarjoamiseen.* (KO)

Prosessien puutteellinen läpinäkyvyys voi aineiston perusteella johtaa kokemukseen hallinnan menettämisestä. Haastateltavan mukaan tiedonpuute sekä yllättävät päätökset voivat aiheuttaa myös voimakkaita tunteellisia reaktioita, jotka horjuttavat luottamusta lastensuojelun työntekijöihin sekä mahdollisesti koko palvelusektoriin. Luottamuksen rikkoutuminen ilmenee aineistossa tekijänä, joka saattaa heikentää viranomaisiin kohdistuvaa luottamusta myös jatkossa ja sitä kautta vaikeuttaa tuen vastaanottamista sijoituksen jälkeen.

Kuulluksi tulemisen haasteet kokemusasiantuntijat liittivät lapsen kuulemiseen ainoastaan vanhempien läsnä ollessa sekä työntekijän suorasukaiseen lähestymistapaan. Vanhempien todellisen vaikutuksen lapsiin koettiin olevan vaikeasti havaittavissa silloin, kun lapsia tavataan ainoastaan vanhempien seurassa. Lisäksi aineistossa tuotiin esiin, että lapsen kuulemisen tulisi olla hienovaraista ja kuulemisen keinoja tulisi pyrkiä kehittämään. Eräs kokemusasiantuntija perusteli kehittämisen tarvetta sillä, että nykyisissä käytännöissä lapsen edun toteutuminen ei hänen mukaansa aina varmistu, ja kuulemisessa saattaa ilmetä jopa lainvastaisia toimintatapoja.

Ammattilaisten haastatteluissa lapsen kuulluksi tulemisen haasteiden kuvattiin puolestaan liittyvän lapsen äänen jäämiseen vanhempien varjoon, mitä avataan seuraavassa aineistokatkelmassa:

> *Tämä on aika tärkeä asia yleensäkin miettiä sitä, koska meille tulee näitä tilanteita aika usein, että vanhemmat ja lapsi on eri mieltä. Ja itsekin miettii, monesti on miettinyt sitä, että kyllä se aika usein menee niin että työntekijät jotenkin kuitenkin lähtee vanhemman kanssa tekemään sitä työtä. Lapsen ääni jää ehkä vähän vähemmälle. Mä itse ajattelen sitä, että lapsen ääni ja mielipide pitäisi nostaa keskiöön, ja. Joskus olen itse sitä miettinyt, että meniköhän tämä nyt ihan oikein. Se on vähän vaikea asia.* (AM)

Lapsen äänen kuuleminen näyttäytyy hieman jännitteisenä lapsen kuulemisen ihanteen ja käytännön välillä – lapsen näkemyksen keskiöön nostaminen nähdään tavoitteena, mutta sen toteuttaminen kuvataan etenkin ristiriitatilanteissa haastavana. Tämän seurauksena lapsen ääni jää usein vähemmälle huomiolle. Ammattilaisen pohdinta kuvastaa työhön liittyvää reflektiota ja epävarmuutta tilanteissa, joissa lapsen mielipiteen painoarvo ei ole yksiselitteinen.

Lapsilähtöisyys ja siihen sitoutuminen nousivat muutenkin useampaan otteeseen esiin ammattilaisten haastatteluissa. Useammassa haastattelussa tuodaan esiin kokemuksia siitä, että lapsilähtöisyyteen ei ole koko työyhteisön voimin orientoiduttu. Lapsilähtöisyydestä kerrotaan puhuttavan, mutta siihen sitoutumisesta ei haastateltavien mukaan ole varmuutta. Ammattilaisten haastatteluista löytyy kuitenkin myös sellaisia näkemyksiä, joiden mukaan tietynlainen puhetapa lapsilähtöisyydestä puuttuu työyhteisöstä kokonaan. Lapsilähtöisyyden vaihtelevaa toteutumista kuvataan muun muassa seuraavanlaisesti:

> *Mä ajattelen samalla, että mä haluaisin ajatella, että täällä ajatellaan lapsilähtöinen, sitä monitoimijaista lapsikeskeistä, lapsilähtöistä arvioinnin mallia ja ajattelua. Mutta jos me kuljetaan tiimeistä läpi ja kysytään, että ajatteleeko kaikki tai onko kuullutkaan, niin välttämättä kaikki ei ole sitä, että kaikki olisi lukenut esimerkiksi siihen liittyvät nämä. Mutta kyllähän se täällä, kyllä se mun mielestä täällä ohjaa ja ainakin itse ajattelen, että oma arvioinnin tapa pohjaa hyvin pitkälle siihen, olen perannut ja hahmottanut sen kautta isossa kuvassa sitä arviointia. Mutta varmaan sitä saisi, täällä vaihtuu niin hirveästi väki, että se vähän tuppaa jäämään hiljaiseksi tiedoksi.* (AM)

Lapsilähtöistä ajattelua ja arviointimallia haastaa osaltaan myös työntekijöiden tiheä vaihtuvuus, minkä johdosta ajattelutapa uhkaa jäädä hiljaiseksi tiedoksi.

6.2.3 Arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat

Viimeinen lapsen edun toteutumista haastavia tekijöitä kuvaava yläluokka on nimeltään arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat. Lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat nostaneet haastatteluissaan esiin huonosti toteutettuun arviointiin liittyviä teemoja kun taas ammattilaiset ovat maininneet haasteita, jotka liittyivät heikkoon yhteistyöhön vanhempien kanssa.

Yhtenä arviointiprosessin ongelmista näyttäytyy kapea-alainen arviointi, johon on liitetty muun muassa yksipuolinen arviointi. Yksipuolisella arvioinnilla kuvataan aineistossa joko yksittäisen ihmisen näkemykseen tai yhteen arviointimalliin perustuvaa arviointia. Kokemusasiantuntijoiden näkemysten mukaan yhteen arviointimalliin perustuva arviointi saattaa tuoda näkyville vain lapsen tai nuoren oireita, ongelmien juurisyiden jäädessä huomaamatta. Lisäksi lastensuojelun

arviointiprosesseissa olevien asiakastapausten moninaisuuden vuoksi on aineiston perusteella epätodennäköistä, että sama arviointimalli palvelisi kaikkien tarpeita.

Myös yhden työntekijän näkemysten varaan rakentuva arviointi näyttäytyy aineistossa lapsen edun toteutumista haastavana. Kokemusasiantuntijat kuvaavat tilanteita, joissa päätösvalta esimerkiksi lapsen huostaanotosta keskittyy ainoastaan yhdelle työntekijälle. Eräs haastateltava kuvaa, että tällaisissa tilanteissa *”yhden ihmisen takana on koko perheen loppuelämä”*, mistä aiheutuvaa vastuuta hän pitää kohtuuttomana. Erityisen huolestuttavaa vastuun yksilöllistyminen on kontekstissa, jossa lastensuojelutyöhön liitetään laajasti uupumusta sekä ylikuormittuneisuutta. Aineistossa tuodaan esiin myös riski siitä, että yksin arviointia tekevä työntekijä saattaa – tiedostamattaan – painottaa omaa ennakkokäsitystään tukevia näkökulmia tilanteesta. Tämä kuvataan aineistossa lapsen edun kannalta ongelmallisena, sillä arviointi ei näin toteutuessaan perustu moniääniseen tai perusteltuun harkintaan, kuten seuraava sitaatti ilmentää:

> *Varmaan yksipuolisuus (haastaa lapsen edun mukaista arviointia), on ollut tietty mielikuva, ei olla sen mielikuvan ulkopuolelle lähdetty kartoittamaan yhtään mitään, ollaan viety nopeasti vaan läpi sen tietyn mielikuvan mukaan, koska vaikka se tietty mielikuva on totta, pitää kuitenkin kartoittaa, mitkä asiat perustelee sitä.* (KO)

Haastateltavat näkivätkin, että arviointiin tulisi olla mahdollisuus saada kaikista sidoksista riippumattoman ammattilaisen näkökulma mukaan. Lisäksi aineistossa tuotiin esiin, että vaikka laki antaa mahdollisuuksia muiden alojen ammattilaisten konsultointiin, yhteistyömahdollisuutta ei kokemusasiantuntijoiden mukaan hyödynnetä tarpeeksi. Sen lisäksi, että kaikki työ jää tällöin yhden työntekijän vastuulle, saattaa arvioinnin ulkopuolelle jäädä kriittistä tietoa. Haastateltavat kokivat, että asiantuntijatietoa tulisi hyödyntää arviointiprosessissa enemmän, etenkin silloin, kun perheen haasteet sisältävät erityisosaamista vaativia osa-alueita.

Arvioinnin yksipuolisuuden lisäksi kiireessä tehty arviointi haastaa kokemusasiantuntijoiden mukaan lapsen edun toteutumista. Kiireen on nähty aiheuttavan paniikkia, joka puolestaan on saattanut johtaa päätösten tekemiseen hätäisesti ensimmäisten olettamusten tai tulkintojen perusteella. Haastateltavien mukaan kiire ja arvioinnin tiukka aikataulu vaikeuttavat tilanteen kokonaiskuvan sekä haasteiden juurisyiden selvittämistä. Erään haastateltavan mukaan palvelutarpeen arvioinnin aikana asiakirjoihin ehditään usein kirjata ainoastaan lapsen yleisoireilua ja sen ilmenemismuotoja. Mikäli arviointi keskittyy pelkästään oireiluun ilman taustalla olevien juurisyiden selvittämistä, on aineiston perusteella riskinä, että perheelle tarjotaan väärän muotoisia palveluja. Kiirettä on kuvattu aineistossa lastensuojelutyön ”*pahimmaksi viholliseksi*”.

Kokemusasiantuntijat nostivat haastatteluissaan esiin myös asiakassuunnitelman keskeisen merkityksen – ja erityisesti sen, mitä vaikutuksia tekemättä jääneellä suunnitelmalla lapseen ja hänen edun toteutumiseensa on. Aineiston perusteella asiakassuunnitelma tulisi laatia aina lapsen huostaanoton yhteydessä, mutta käytännössä näin ei heidän mukaansa aina tapahdu, edes erikseen pyydettäessä. Suunnitelman puuttuminen näyttäytyy aineistossa sekä hallinnollisena laiminlyöntinä että konkreettisena esteenä lapsen kotiin palauttamiselle.

> *Ja silloin kun niitä asiakassuunnitelmia ei tehdä, niin ei tosiasiallisesti edes haeta sitä lasten kotiin palauttamista. Elikkä rikotaan lakeja mennen tullen. Tämä on yksi sellainen, että silloin kun tehdään se asiakassuunnitelma, niin siinä suunnitellaan että mitä täytyy siinä perheessä tapahtua, että se lapsi voidaan palauttaa takaisin kotiin. Ja se on lakisääteinen, niin se täytyy tehdä. Ja silloin kun se tehdään, niin silloin tavallaan tullaan siihen että kaikki ajattelee sen lapsen etua.* (KO)

Huolestuttavaksi tilanteen tekee se, että asiakassuunnitelman laatiminen on lakisääteinen velvoite mutta aineiston perusteella se ei toteudu johdonmukaisesti.

Viimeisenä epäjohdonmukaiseen ja kapea-alaiseen arviointiin liittyvänä teemana kokemusasiantuntijat mainitsivat lapsen etuun liittyvät eturistiriidat. Eturistiriitojen kuvattiin liittyvän erityisesti arviointiprosessien päätöksenteon riippumattomuuteen. Aineistossa tuodaan esiin, että arvioinnista vastuussa olevalla sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, ketkä osallistuvat arviointiin ja päätöksentekoon. Tämän nähtiin aineiston mukaan lisäävän riskiä sille, että mukaan valikoituu henkilöitä, joiden näkemykset myötäilevät sosiaalityöntekijän tulkintaa tilanteesta. Haastateltavien mukaan tällainen asetelma voi heikentää arvioinnin objektiivisuutta, mikä näyttäytyy lapsen edun toteutumisen kannalta ongelmallisena.

Ammattilaiset puolestaan nostivat haastatteluissa esiin, miten he kokevat heikon yhteistyön vanhempien tai huoltajien kanssa vaikuttavan lapsen etuun ja sen arviointiin. Yhteistyön kuvattiin kärsivän, mikäli vanhemmilla on tilanteeseen välinpitämätön asenne tai he vetäytyvät yhteistyöstä kokonaan. Ammattilaiset näkivät, että vanhemman välinpitämätön asenne saattaa heikentää hänen sitoutumistaan työskentelyyn sekä toivottuun muutokseen. Vanhemman vetäytyminen arviointiprosessista kuvattiin puolestaan huolta aiheuttavana signaalina, sillä se saattaa viitata vanhempien kyvyttömyyteen tai haluttomuuteen sitoutua tarjottuun tukeen. Vanhemman vetäytyminen liitettiin ammattilaisten puheissa myös siihen, että hänellä olisi jotain salattavaa. Vanhempien vähäinen osallistuminen tai välinpitämätön asenne näyttäytyy aineiston perusteella tekijänä, joka saattaa haastaa perheen tilanteen kokonaisvaltaista arviointia ja siten myös lapsen edun toteutumisen arviointia.

Vanhemman välinpitämättömän asenteen lisäksi myös vanhemman vastustavan asenteen nähtiin ammattilaisten haastatteluiden perusteella haastavan lapsen edun toteutumista. Vastustava asenne liitettiin aineistossa tarjottuihin tukitoimiin ja yleisesti koko yhteistyöhön. Haastateltavat kuvasivat yhteistyön onnistumista melko epätodennäköiseksi, mikäli vanhemmat ovat täysin vastahakoisia. Lisäksi aineistossa tuotiin esiin, miten vanhempien kielteinen asenne voi vaikuttaa myös lapsen asenteeseen:

> *Ja jos vanhemmat on ihan täysin vastahankaan, on voitu lapsikin ihan tosi hyvin valmistella. Vanhempien asenne kyllä varmaan haastaa sen (lapsen edun toteutumisen).* (AM)

Edellisessä sitaatissa mainitulla lapsen ”valmistelulla” viitataan siihen, että vanhemmat ovat etukäteen ohjeistaneet lasta siitä, mitä asioita hänen tulisi arvioinnissa sanoa ja mitä jättää kertomatta. Eräs ammattilaisista kuvasi kokemuksiaan arviointitilanteista erityisesti pienempien lasten kanssa, joissa lapsi on puhunut ”äidin suulla” – ikään kuin toistaen ennalta opeteltua kertomusta. Tällöin arviointitilanteessa herää kysymys siitä, kenen ääni todella tulee kuulluksi. Tällaiset tilanteet tuovat esiin myös arviointityön alttiuden ulkoisille tekijöille, sillä ammatillisuuden lisäksi siihen kietoutuvat perhesuhteissa vallitsevat lojaalisuudet sekä jännitteet.

Viimeisenä lapsen edun toteutumista haastavana tekijänä ammattilaiset ovat nostaneet rikkoutuneen yhteistyön vanhempien kanssa. Yhteistyön nähdään rikkoutuvan esimerkiksi tilanteissa, joissa vuorovaikutus muuttuu vastakkainasetteluksi, mikä taas haastaa työskentelyn asiakas- ja lapsilähtöisyyttä. Aineistossa rikkoutunut yhteistyö ei kuitenkaan näyttäydy yksiselitteisesti vanhemmista johtuvana ongelmana, vaan ilmiönä, johon myös ammattilaisen toiminta voi nivoutua. Yhtenä rikkoutuneeseen yhteistyöhön johtaneena tekijänä mainittiinkin ammattilaisen lähestymistapa, jossa hän asettuu tietynlaiseen asiantuntijapositioon sivuuttaen vanhemman kokemustiedon. Aineistossa kuvattiin tilanteita, joissa ammattilainen korostaa tietävänsä lapsen asioista vanhempia enemmän. Tällaisen asetelman tunnistettiin herättävän vanhemmissa ärtymystä sekä synnyttävän ristiriitoja, mikä vaikeuttaa yhteistyön rakentumista.

6.3 Moniammatillisen yhteistyön merkitys lapsen edun mukaisessa lastensuojelutyössä

Tässä toisessa tulosluvun alaluvussa tarkastellaan toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti tutkimukseen valikoituneiden lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä moniammatillisen yhteistyön merkityksestä lapsen edun mukaisessa lastensuojelutyössä. Moniammatillinen yhteistyö näyttäytyy aineistossa sekä lapsen etua tukevana että kuormittavana

toimintamallina. Sen merkitys rakentuu erityisesti näkemyserojen, vastuunoton haasteiden sekä resurssirajoitteiden kautta, mutta toisaalta siihen liitetään myös vastuun jakautumista, asiantuntijuuden täydentymistä sekä mahdollisuus jaetun näkemyksen muodostumiseen. Sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa esiintyi enemmän kielteisiä kuin myönteisiä merkityksiä moniammatilliseen yhteistyöhön liittyen. Ryhmien mainitsemat merkitysluokat (kts. taulukot 8 ja 9) sisälsivät melko paljon eriäviä näkemyksiä, mutta aineistoista oli löydettävissä myös yhtäläisyyksiä.

6.3.1 Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset

Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset painottuivat kokemusasiantuntijoilla enimmäkseen asiakkaan tukemiseen, kuten vastuun jakautumiseen, asiakkaan kuormituksen keventymiseen sekä asiantuntijuuden täydentymiseen. Ammattilaiset puolestaan korostivat moniammatillisen yhteistyön myönteisiä vaikutuksia arviointiin, kuten jaetun näkemyksen rakentumista sekä arvioinnin rikastumista.

Taulukko 8. Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset

Yläluokka (kokemusasiantuntijat)	Yläluokka (ammattilaiset)	Yhdistävä yläluokka
Moniammatillisen yhteistyön asiakasta tukevat hyödyt Vastuun jakautuminen Asiakkaan kuormituksen keventyminen Asiantuntijuuden täydentyminen	**Moniammatillisen yhteistyön arviointia tukevat hyödyt** Jaetun näkemyksen rakentuminen Arvioinnin rikastuminen	**Moniammatillisen yhteistyön myönteiset merkitykset**

Kokemusasiantuntijoiden haastatteluista välittyi näkemys vastuun jakautumisen tärkeydestä osana lapsen edun mukaista lastensuojelutyötä. Moniammatillisen yhteistyön myötä syntyneen vastuun jakautumisen katsottiin luovan mahdollisuuksia keskustelulle ja sitä kautta uusien näkökulmien avautumiselle, kun taas yksin työskentelyn kuvattiin kasaavan kohtuuttoman paljon vastuuta yhdelle työntekijälle. Erityisesti lastensuojelun kaltaisessa vastuullisessa ja kuormittavassa työssä vastuun kasautuminen yksittäiselle työntekijälle näyttäytyi riskinä. Vastuun jakautuminen näyttäytyy aineistossa lähes itsestään selvänä tavoitteena, kuten seuraava kokemusasiantuntijan toteamus ilmentää:

> *Mä oon sitä mieltä, että ei yksi työntekijä ikinä saisi olla yksin vastuussa. Että työpari tai tiimi.* (KO)

Toinen kokemusasiantuntijoiden haastatteluista löydetty moniammatillisen yhteistyön myönteinen merkitys on asiakkaan kuormituksen keventyminen. Lastensuojeluun tulevat tilanteet ovat etenkin

lapselle – mutta myös koko perheelle – kuormittavia, ja onnistuneen moniammatillisen yhteistyön nähtiin keventävän heidän taakkaansa.

> *Niin, semmoiseen (yhteistyöhön) pääseminen olisi minun mielestä pidemmällä tähtäimellä kannattavaa. Ja sitten tukisi sitä perhettä parhaiten, kun kaikki, saataisiin yhden pöydän ääreen asiantuntevuus.* (KO)

Kuormittavaksi koettiin etenkin tilanteet, joissa jokainen ammattilainen toimii ”*omassa nurkassaan”* ja asiakas toimii heidän välisenä tiedonvälittäjänä. Moniammatillinen yhteistyö ei näyttäydykään aineistossa yksiselitteisesti lapsen edun kannalta myönteisenä tekijänä. Sen toteuttaminen kuvataan vaiheittaisena ja harkintaa vaativana prosessina, jossa tiimityö ei ole automaattinen lähtökohta, vaan tilanteen kartoituksen perusteella syntyvä mahdollisuus. Yhteistyö edellyttää siten resursseja ja kokonaisvaltaista arviointia siitä, ketä työskentelyyn on tarkoituksenmukaista ottaa mukaan.

Asiakkaan kuormitusta kuvattiin keventävän sujuva ja samanaikainen tiedonkulku eri osapuolten välillä. Ilman yhteistä keskustelua tiedon nähtiin kulkevan ”*rikkinäisen puhelimen”* tavoin ketjuuntuneesti toimijalta toiselle, jolloin se voi pirstaloitua tai painottua eri tavoin. Yhteisesti jaettu tieto puolestaan tukee yhteisen tilannearvion muodostamista ja edistävää oikea-aikaisen avun tarjoamista asiakkaalle. Useamman haastateltavan puheessa kuvastui moniammatillisen tiimin ensisijaisuus ja tärkeys, kuitenkaan unohtamatta sen toteuttamista rajoittavia käytännön reunaehtoja.

Viimeisenä myönteiseen merkitysluokkaan kuuluvana tekijänä kokemusasiantuntijat nostivat esiin asiantuntijuuden täydentymisen, jota voidaan pitää yhtenä moniammatillisen yhteistyön keskeisistä tavoitteista. Haastateltavat näkivät, että yksittäisellä työntekijällä ei voi olla tarvittavaa osaamista kaikilta osa-alueilta, etenkin, jos apua tarvitsevan perheen haasteet vaativat jonkinlaista erityisosaamista (esim. mielenterveyshaasteet, neuropsykiatriset häiriöt). Silloin tarvitaan ymmärrystä siitä, minkälaista erityisosaamista asiakkaan kanssa tarvitaan. Moniammatillisen yhteistyön mahdollistaman asiantuntijuuden täydentymisen myötä on mahdollista ratkaista kriittisemmätkin tilanteet asiakkaan etua palvelevalla tavalla.

Lastensuojelun ammattilaiset puolestaan korostivat haastatteluissaan jaetun näkemyksen rakentumista, jonka he näkivät muodostuvan erityisesti osana moniammatillista yhteistyötä. Jaetun näkemyksen nähtiin rakentuvan yhteisten keskustelujen ja ajatustenvaihdon yhteydessä.

> *– mistä itse olen tykännyt, kun ei tarvitse tietää eikä tarvitse mennä semmoisella pohjalla, että on sitä systeemistä ajattelua, että kertokaa te mulle, mitkä ne haasteet on.* (AM)

Aineiston mukaan yhteistä ajattelua ja dialogia on pyritty rakentamaan myös systeemisen työotteen avulla. Systeemisen työskentelyn tavoitteena kuvattiin olevan palveluiden pirstaleisuuden vähentäminen ja perheen sekä yhteistyötahojen tuominen saman pöydän ääreen. Systeeminen työskentely ei näin näyttäydy vain ammattilaisten välisenä yhteistyönä, sillä perhe nähdään osana systeemiä, ei arvioinnin kohteena. Tästä syystä sen etuna voidaan katsoa olevan työskentelyyn kuuluva läpinäkyvyys, joka myös edistää lapsen edun toteutumista.

Toisena moniammatillisen yhteistyön myönteisenä merkityksenä ammattilaiset pitivät arvioinnin rikastumista. Arvioinnin rikastumiseen johtavana tekijänä nähtiin aineistossa moniammatillinen yhteistyö ja yhteiset palaverit eri toimijoiden välillä. Eräs haastateltava kuvasi muiden ammattilaisten kanssa tehtävän yhteistyön tuovan arviointiin *”lihaa luiden ympärille”*, minkä voidaan tulkita tarkoittavan arvioinnin syventymistä ja sisällöllistä rikastumista. Useamman ammattilaisen asiantuntijuuden liittäminen osaksi arviointia näyttäytyy keinona tuottaa moniulotteisempi ja perustellumpi tilannekuva lapsen tilanteesta.

6.3.2 Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset

Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset liitettiin kokemusasiantuntijoiden puheissa yhteistyön kuormittaviin ja toimimattomiin piirteisiin, kuten tiimityöskentelyn kuormittavuuteen sekä verkostotyöhön liittyviin vastuunoton puutteisiin. Ammattilaisten puheesta puolestaan erottui moniammatillisen yhteistyön ristiriidat ja toteutumisongelmat: moniammatillisuuden jännite ja ristiriitaisuus sekä vastuun epätasainen jakautuminen. Ammattilaisten väliset näkemyserot ja moniammatillisen yhteistyön toteutumisen esteet olivat teemoja, jotka esiintyivät kummankin ryhmän haastatteluissa.

Taulukko 9. Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset

Yläluokka (kokemusasiantuntijat)	Yläluokka (ammattilaiset)	Yhdistävä yläluokka
Moniammatillisen yhteistyön kuormittavat ja toimimattomat piirteet Tiimityöskentelyn kuormittavuus Vastuunoton puutteet verkostotyössä Ammattilaisten väliset näkemyserot Moniammatillisen yhteistyön toteutumisen esteet	**Moniammatillisen yhteistyön ristiriidat ja toteutumisongelmat** Moniammatillisuuden jännite ja ristiriitaisuus Ammattilaisten väliset näkemyserot Vastuun epätasainen jakautuminen Moniammatillisen yhteistyön toteutumisen esteet	**Moniammatillisen yhteistyön kielteiset merkitykset**

Tiimityöskentelyn kuormittavuus nostettiin esiin merkittävänä lapsen edun toteutumiseen kielteisesti vaikuttavana tekijänä. Tiimityöskentelyn kuormittavuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan sen kuormittavaa vaikutusta lapseen ja asiakasperheeseen. Moniammatillinen tiimi koettiin

kokemusasiantuntijoiden mukaan kuormittavaksi ja yhteistyötä haastavaksi tekijäksi etenkin työskentelyn alkuvaiheessa. Eräs haastateltava kuvasi tiimiä aiheelliseksi vasta siinä vaiheessa, kun tilanteesta olisi saatavilla enemmän tietoa. Näin olisi mahdollista tarkastella moniammatillisen tiimin yhteistyöhön tuomaa lisäarvoa sekä sitä, keitä ammattilaisia yhteistyöhön olisi ylipäätään aiheellista ottaa mukaan.

> *Mun mielestä olisi hyvä, että olisi ensin työpari, jolla olisi mahdollisuus luoda luottamussuhde, oli se sitten vanhempiin ja sitten se toinen pari vaikka voi yrittää lähteä muodostamaan luottamussuhdetta lapsiin ja rauhoittaa niitä, että oli se tieto, mikä me saadaan, meidän tavoite ei ole tuomita, vaan tarjota tukea, että saataisiin parantaa teidän perheen tilannetta. Jos siihen tulee saman tien monta ihmistä ja tiimi, se saattaa säikäyttää ja nostaa defenssit pystyyn. Sanoisin, että ihan ensin työpari ja sitten katsoo, miten se työskentely siitä etenee.* (KO)

Liian ison tiimin tunnistettiin myös aiheuttavan vanhemmissa ja lapsissa uhan tunnetta, mikä voi aineistoon perustuen lisätä jo valmiiksi vaikean ajan kuormittavuutta perheelle. Kokemusasiantuntijoiden näkemykset osoittavat, että moniammatillista yhteistyötä ei voida automaattisesti pitää lapsen ja perheen tilannetta tukevana toimintatapana. Yhteistyön aloitus sekä toteutus vaativat aikaa ja harkittua toimintaa, jotta sen on mahdollista saavuttaa täysi potentiaalinsa.

Puutteellinen vastuunotto liittyi kokemusasiantuntijoiden kuvauksissa esimerkiksi laajoihin verkostopalavereihin, joissa osallistujamäärän kasvaessa vastuu näyttäytyy hajautuvan. Tällaiseen liian suureen tiimiin tai verkostopalaveriin liittyen haastateltavat tunnistivat ilmiön, jossa jokainen toimija olettaa vastuun kuuluvan jollekin toiselle, minkä seurauksena selkeää vastuunkantajaa ei muodostu ollenkaan. Vastuunoton haasteita on kuvattu aineistossa myös näin:

> *– niin varsinkin se että kun itsellä on näistä käsitystä, on todella ratkaisukeskeinen, reflektoi, ymmärtää kaikkien näkökulmia, pystyy hahmottaa isoja kokonaisuuksia, niin mä olen joka kerta kokenut että kaikissa palavereissa päävastuullisena ammattilaisena olen minä, aina. Mä koen sen että mä olen vas-, ja se tulee tosi vahvana sieltä semmoisena jonain sisäisenä olettamana että kyllähän äiti loppujen lopuksi tästä vastuuta ottaa…* (KO)

Edellisessä sitaatissa kuvattu kokemus ”*päävastuullisen ammattilaisen*” rooliin joutumisesta kuvastaa moniammatillisen yhteistyön jännitettä. Sen sijaan, että moniammatillinen yhteistyö keventäisi vanhemman taakkaa, vanhempi kokee joutuvansa koko yhteistyön koordinoijaksi. Yhteistyön roolit kääntyvät siten nurin: tuen kohteesta tulee vastuunkantaja. Tämä ilmentää moniammatillisen yhteistyön epäonnistumista – sen sijaan, että vastuu jakautuisi ammattilaisten kesken, se siirtyykin takaisin asiakkaalle.

Epätasaisesti toteutunut vastuunjako nousi esiin myös lastensuojelun ammattilaisten haastatteluissa. Ammattilaiset kuvasivat moniammatillisen yhteistyön olevan ajoittain kuormittavaa, sillä he kokivat vastuun siirtyvän muilta yhteistyötahoilta kokonaan heille. Haastateltavien mukaan muut ammattilaiset eivät välttämättä kanna vastuuta edes omasta roolistaan, jolloin yhteistyö muuntuu epäselväksi ja raskaaksi. Eräs haastateltava toi myös esiin, miten heille saatetaan sysätä asiakastapauksia huolimatta siitä, kuuluvatko asiakkaat todellisuudessa edes heille.

> *Kun meille tulee kaikki ja me hoidetaan kaikki, me ollaan lähes Jumalasta seuraavia ja pystytään mihin vaan, kun useilla muilla ammattilaisilla, että me hoidetaan vaan tätä meidän tehtävää ja yhtään en enempää tee.* (AM)

Edellisen sitaatin ammattilaisen puheesta kuvastuu turhautuneisuus heikosti toteutunutta moniammatillista yhteistyötä kohtaan. Ilmaus *”lähes Jumalasta seuraavia”* viittaa haastateltavan kokemiin epärealistisiin odotuksiin sekä kohtuuttomaan vastuun määrään. Moniammatillinen yhteistyö ei ammattilaisten esimerkkien valossa näyttäydy tasavertaisena vastuunjakona, vaan toimintamallina, jossa lastensuojelu toimii kaikkien alojen asiantuntijana sekä viimesijaisena vastuunkantajana.

Moniammatilliseen yhteistyöhön on molempien ryhmien haastatteluissa yhdistetty vahvasti eri ammattilaisten välillä vallitsevat näkemyserot, joiden on nähty heikentävän yhteistyötä. Yhdeksi ammattilaisten välisistä näkemyseroista johtuvaksi haasteeksi ammattilaiset ovat nimenneet ristiriitaisen informaation aiheuttaman hämmennyksen perheelle. Tällaisia tilanteita on aineistossa kuvattu erityisesti koulun ja lastensuojelun väliltä: koulu on saattanut puhua perheelle esimerkiksi kiireellisestä sijoituksesta, kun taas lastensuojelu ei ole nähnyt tilanteessa minkäänlaista välitöntä vaaraa. Tällöin perheelle on ymmärrettävästikin ollut epäselvää, ketä heidän tulisi uskoa ja mitä heidän tilanteessaan seuraavaksi tapahtuu. Näkemyseroja esimerkiksi koulun kanssa eräs ammattilaisista selitti näin:

> *Ja sitten mä ajattelen, että oli se sitten koulu tai lastenpsykiatria tai joku, niin niillä on kuitenkin ehkä se yksi näkemys siinä, mitä ne tarkastelee enemmän kuin sitten taas niitä kaikkia muita. Täällä (lastensuojelussa) pitää ottaa kaikki huomioon.* (AM)

Kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa ammattilaisten välisiä näkemyseroja selitettiin muun muassa palvelusektorin laajuudella sekä pirstaleisuudella. Hajanaisessa järjestelmässä toimijoita on paljon, mutta niiden valta-asemat ja vastuut eivät näyttäydy täysin yhtenäisiä. Eräs haastateltavista toi esiin mielipiteensä siitä, miten opettajan eriävä näkemys ei edellyttäisi erityistä neuvottelua ammattilaisten

välillä kun taas psykologin tai psykiatrin eriävä näkemys vaatisi tarkempaa yhteistä tarkastelua. Lisäksi tehdyn päätöksen tulisi kokemusasiantuntijan mukaan olla yhteisymmärryksessä näistä toimijoista ainoastaan psykologin ja psykiatrin kanssa. Eri toimijoiden näkemyksillä nähdään siis olevan eri määrä painoarvoa päätöksenteossa ja kaikkien näkemyserojen ei puolestaan katsota edellyttävän samanlaista dialogia tai perustelua.

Kokemusasiantuntijat näkivät moniammatillisen yhteistyön kielteisenä, kun lapsen edusta vallitsi eriäviä näkemyksiä, ja etenkin silloin, jos niiden suhteen ei saavutettu yhteisymmärrystä. Haasteeksi ei kuitenkaan kuvattu ensisijaisesti pelkkiä erimielisyyksiä, vaan sitä, miten niitä käsiteltiin. Eräs haastateltavista korosti sellaisten tilanteiden ongelmallisuutta, missä mielipiteitä ja niihin perustuvia ratkaisuja ei perusteltu riittävästi. Näin ollen moniammatillisen yhteistyön keskeiseksi jännitteeksi ei aineistossa muodostunut ammattilaisten väliset näkemyserot, vaan tapa, jolla niitä nostetaan esiin, perustellaan ja pyritään purkamaan.

Viimeinen kielteinen merkitysluokka – moniammatillisen yhteistyön toteutumisen esteet – löytyi molempien ryhmien haastatteluista. Merkitysluokka erosi muista luokista siinä mielessä, että se sisälsi sekä myönteisiä että kielteisiä merkityksiä. Analyysivaiheessa tuntui kuitenkin luontevammalta liittää luokka osaksi kielteisiä merkityksiä sen sisältämien tutkimuksen kannalta olennaisimmiksi katsottujen merkitysten vuoksi. Tulevissa kappaleissa tullaan kuitenkin avaamaan kaikkia tähän luokkaan liitettyjä merkityksiä.

Iso osa tähän merkitysluokkaan kuuluvista aineisto-otteista alkoi näkemyksellä siitä, että moniammatillinen tiimi/yhteistyö olisi vaihtoehdoista ensisijainen. Nämä näkemykset kuvastavat merkitysluokan myönteisiä merkityksiä. Sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden puheenvuorot jatkuivat kuitenkin seuraavan sitaatin kuvaamalla tavalla:

> *– C (moniammatillinen tiimi) on paras, mutta en usko että on realistisia mahdollisuuksia aina järjestää tämmöistä isoa eri alojen edustajien kuulemista, tai tämmöistä tilaisuutta.* (KO)

Aineistoista nousi siis esiin toiveet sekä ihanteet, mitä kuitenkin seurasi lastensuojelun realiteetit. Samalla tavalla, kun haastateltavat tiedostivat moniammatillisen tiimityöskentelyn tärkeyden ja sen yhteistyöhön tuoman lisäarvon, tiedostettiin myös sen toteutukseen liittyvät rajoitukset. Tiimityöskentelyn ihanteellisuudesta huolimatta realistisempana aineistossa pidettiin työparityöskentelyä. Toisaalta työparillakaan ei aina nähty olevan tilanteen vaativaa osaamista tai kokemusta, mutta se koettiin aineistossa kuitenkin yksittäistä työntekijää paremmaksi vaihtoehdoksi. Myös ammattilaisten haastatteluissa kuvattiin ristiriitaa sen välillä, kun moniammatillinen

verkostopalaveri nähtiin lapsen edun kannalta keskeisenä, mutta sen järjestämiseen ei ollut riittävästi aikaa.

7 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastelen koko tutkimusprosessia tutkimuksen tulosten, luotettavuuspohdinnan sekä jatkotutkimusideoiden kautta. Keskeisimpien tulosten osalta pohdin myös niiden merkitystä lastensuojelun tulevaisuuden sekä mahdollisten kehittämistarpeiden valossa. Lisäksi tarkastelen tässä tutkimuksessa muodostuneiden tulosten yhteyttä aikaisempiin aihetta käsitteleviin tutkimuksiin sekä artikkeleihin.

Tämän tutkimuksen ensimmäinen tehtävä oli tarkastella tekijöitä, joiden lastensuojelun ammattilaiset sekä kokemusasiantuntijat näkivät edistävän tai puolestaan haastavan lapsen edun toteutumista lastensuojelun prosesseissa. Vertailemalla kahden eri ryhmän näkemyksiä oli mahdollista syventyä ryhmien välisiin näkemyseroihin ja erilaisiin tulokulmiin. Tulokset osoittavat, että lastensuojelun ammattilaisilla ja kokemusasiantuntijoilla on pääosin yhtenevät näkemykset lapsen edun toteutumista edistävistä ja haastavista tekijöistä, mutta ryhmien näkökulmissa ilmenee myös erilaisia painotuksia. Näkökulmallisten painotuserojen voidaan olettaa kumpuavan muun muassa toimijoiden eroavasta asemasta lastensuojelun kentällä. Lapsen edun toteutumista edistävinä tekijöinä nähtiin lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen, kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi, jatkuva ja turvallinen asiakassuhde, perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen sekä ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus. Edun toteutumista haastavina tekijöinä puolestaan nähtiin rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet, esteet lapsen kuulluksi tulemiselle sekä viimeisenä eriävistä teemoista muodostettu yläluokka arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat.

Tutkimuksen toisena tehtävänä oli selvittää, millaisia merkityksiä lastensuojelun ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat liittävät moniammatilliseen yhteistyöhön osana lapsen edun mukaista lastensuojelutyötä. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden löytämät merkitykset jakautuvat selkeästi myönteisiin sekä kielteisiin. Myönteisiksi koettiin kokemusasiantuntijoiden toimesta vastuun jakautuminen, asiakkaan kuormituksen keventyminen sekä asiantuntijuuden täydentyminen. Ammattilaiset näkivät myönteisenä jaetun näkemyksen muodostumisen ja arvioinnin rikastumisen. Molemmat ryhmät tunnistivat kielteisiä merkityksiä enemmän kuin myönteisiä ja myös niissä esiintyi hieman toisistaan eroavia painotuksia. Kokemusasiantuntijat korostivat erityisesti tiimityöskentelyn kuormittavuutta sekä vastuunoton puutteita verkostotyössä. Ammattilaisten puheessa puolestaan painottuivat moniammatillisuuteen liittyvä jännitteisyys ja ristiriitaisuus sekä vastuun epätasainen jakautuminen. Molempien ryhmien nimeämiä kielteisiä merkityksiä olivat ammattilaisten väliset näkemyserot ja moniammatillisen yhteistyön toteutumisen esteet.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat pitkälti yhteneviä aiemman lastensuojelua koskevan tutkimuksen kanssa, jossa on korostettu muun muassa lapsen osallisuuden merkitystä ja moniammatillisen yhteistyön haasteita. Tutkimus antaa kuitenkin myös uutta näkökulmaa vertailemalla lastensuojelun ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä. Tutkimuksen tulokset ryhmien välisistä painotuseroista, mutta kuitenkin pääosin yhtenevistä näkökulmista, täydentävät aiempaa tutkimusta, jossa eri ryhmien näkemyksiä on kuvattu pääosin yhdistettyinä toisiinsa tai toisistaan erillään. (ks. esim. Lehtonen & Telén 2013; Heino, Jäppinen, Lamponen & Haikonen 2024.) Lisäksi havaintoa siitä, että ryhmillä on enemmän yhtenevää kuin eroavaisuuksia, voidaan pitää kiinnostavana, sillä se haastaa oletusta ryhmien välillä vallitsevista voimakkaista näkemyseroista. Seuraavaksi tutkimustuloksia tarkastellaan teemoittain. Tarkastelu keskittyy erityisesti niihin havaintoihin, joissa ryhmien näkemykset olivat yhteneviä, joissa ilmeni painotuseroja sekä joissa moniammatillinen yhteistyö näyttäytyi lapsen edun toteutumisen näkökulmasta keskeisenä kysymyksenä.

7.1 Yhtenevät näkemykset lapsen edun toteutumisesta

7.1.1 Lasta tulee kuulla, kohdata ja osallistaa

Lapsi tulisi nähdä oman tilanteensa asiantuntijana perustuen hänen kokemuksiinsa sekä kohtaamisiinsa. Tästä syystä lasta itseään tulisikin poikkeuksetta kuulla häntä koskevassa päätöksenteossa, sillä kenenkään ulkopuolisen ei voida olettaa tuottavan samaa spesifiä tietoa, jota lapsella omasta tilanteestaan on. (Tronvoll 2010, 122.) Lisäksi lapsen kuulemisella voi olla positiivisia vaikutuksia lapsen lisäksi myös työntekijään; muun muassa työntekijöiden ammatti-identiteetin vahvistuminen sekä työstä saatavien merkityksellisyyden kokemuksien lisääntyminen (Törrönen, Kalliola & Paso 2023, 142). Lapsen kuuleminen ja osallisuus muodostuivat myös tässä tutkimuksessa keskeisiksi tuloksiksi liittyen lapsen edun toteutumista edistäviin tekijöihin.

Toisaalta, lasten kuuleminen – ja pääsy heidän ajatuksiinsa – saattaa ajoittain olla myös haastavaa. Tronvollin (2010) mukaan se voi liittyä lapseen ja hänen haasteisiinsa ilmaista itseään, mutta suurelta osin sen nähdään olevan yhteydessä työntekijän valmiuksiin kuulla lasta tarvittavalla tavalla. Työntekijän tulisi kyetä edistämään dialogia rakentamalla lapselle turvallinen keskusteluympäristö sekä vastaamalla ymmärrettävästi lasta askarruttaviin kysymyksiin (Tronvoll 2010, 122). Tämän tutkimuksen tulokset olivat linjassa edellä mainitun kanssa: lapsen kuulemista nähtiin haastavan niin erinäisistä syistä johtuva lapsen puhumattomuus kuin työntekijän negatiivinen asennekin. Sekä ammattilaiset että kokemusasiantuntijat kuitenkin tunnistivat merkittäväksi lapsen kuulemista haastavaksi tekijäksi riittämättömät resurssit, jotka johtavat liian vähäisiin tapaamisiin lapsen kanssa. Haastatteluista kävi ilmi, että lapsen tapaaminen ainoastaan kerran oli huolestuttavan yleistä. Lapsen odotetaan kykenevän kertomaan kokemuksistaan ja ajatuksistaan kattavasti yhden tapaamisen

perusteella, samalla kun työntekijän tulisi muodostaa riittävän kokonaisvaltainen käsitys tilanteesta voidakseen tehdä lapsen elämään ja tulevaisuuteen vaikuttavia päätöksiä. Havainto tukee käsitystä siitä, että lapsen edun arviointi ei aina toteudu toivotulla tavalla – kokonaisvaltaisesti ja ajan kanssa.

Osallisuutta pidettiin haastatteluissa lapsen toimijuutta vahvistavana tekijänä. Lisäksi sen nähtiin vaikuttavan myönteisesti lapsen uskoon omia vaikuttamismahdollisuuksiaan kohtaan. Tämän voi nähdä heijastavan myös avoimempaa yhteistyötä lapsen ja hänen kanssaan työskentelevien ammattilaisten kanssa. Mikäli lapsi kokee, että hän ei ole yhteistyössä vain vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle jäänyt tarkkailija, on hän varmasti halukkaampi myös jakamaan yhteistyön kannalta olennaisia tietoja. Autonomian tarvetta pidetään myös yhtenä ihmisen psykologisista tarpeista (Törrönen 2023, 35), mikä korostaa sen toteutumisen tavoittelun merkitystä. Autonomian toteutumisen kannalta keskeisenä pidetään mahdollisuutta tehdä valintoja (Törrönen 2023, 35), mikä nousi esiin myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Eräs haastatelluista kokemusasiantuntijoista kertoi havainneensa lastensuojelun kentällä työskennellessään, että pienilläkin vaikutusmahdollisuuksilla voi olla merkittävä vaikutus lapsiin. Hänen mukaansa lapselle tarjotun päätäntävallan ei tarvitse koskea isoja asioita, vaan lapsen autonomian kokemusta voivat vahvistaa myös arkiset valinnat, kuten esimerkiksi pipon tai seuraavan tapaamispaikan valinta. Havainto viittaa siihen, että lapsen osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen ei vaadi isoja toimia toteutuakseen – enemminkin kykyä asettua lapsen asemaan ja tunnistaa hänelle tärkeitä asioita.

7.1.2 Lapsen kanssa tulee rakentaa luottamuksellinen suhde

Tutkimuksessa ilmeni, että luottamuksellisen suhteen muodostumisen nähtiin edistävän lapsen avoimuutta ja osallisuutta, jotka puolestaan liitettiin lapsen edun toteutumista edistäviin tekijöihin. Luottamuksellisen suhteen rakentumisen keskeisinä edellytyksinä kuvattiin turvallinen sekä jatkuva asiakassuhde. Myös Heino ym. (2024, 39) tuovat esiin, että lastensuojelussa luottamus rakentuu asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutussuhteessa. Luottamussuhteeseen vaikuttavat heidän mukaansa osapuolten näkemykset sekä edeltävät kokemukset luottamuksellisista suhteista ja ihmisten luotettavuudesta. Lisäksi he painottavat työntekijän vastuuta luottamuksen aktiivisesta rakentamisesta asiakkaan kanssa. (Heino ym. 2024, 39.) Tämä korostaa työntekijän tarvetta tarkastella jokaista asiakas- ja luottamussuhdetta yksilöllisesti.

Tutkimuksen tuloksissa luottamuksen rakentumisen edellytyksiksi nousseet ajankäyttö ja empaattinen kohtaaminen olivat samansuuntaisia aiemman tutkimuksen kanssa, jossa aineistona oli lastensuojelun työntekijöille sekä kokemusasiantuntijanuorille ja -vanhemmille toteutettuja ryhmähaastatteluja. (Heino ym. 2024). Empaattisuus, välittäminen ja asiakkaan huomioiminen nousivat sekä tässä että aiemmassa tutkimuksessa kokemusasiantuntijoiden keskeisiksi näkemyksiksi. Näiden havaintojen

pohjalta voidaan todeta, että asiakkaan kohtaamistavalla on merkittävä vaikutus luottamuksen rakentumiseen. Samalla vastaukset korostavat kokemusasiantuntijoiden näkökulman merkitystä lastensuojelun kehittämisessä.

Ajankäytön ja empaattisuuden lisäksi tässä tutkimuksessa yhdeksi luottamusta rakentavaksi tekijäksi nousi ammattilaisten mainitsema lapselle tarjottu tukihenkilö, jonka nähtiin helpottavan lasta luottamussuhteen muodostamisessa sekä haastavien asioiden käsittelyssä. Heinon ym. (2024) tutkimuksessa korostunut asiakkaan ja työntekijän välisen tasavertaisuuden tavoittelu ei puolestaan noussut esiin tässä tutkimuksessa. Tasavertaisuuden tavoittelulla viitattiin työntekijän valta-asemaan ja osapuolten välillä vallitsevaan epäsymmetriseen suhteeseen, jolla havaittiin olevan kielteinen vaikutus luottamussuhteen muodostumiseen.

7.1.3 Laadukas arviointi edellyttää osaamista sekä riittäviä resursseja

Kokonaisvaltainen ja laadukas arviointi näyttäytyi sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden puheissa lapsen edun toteutumiseen merkittävästi vaikuttavana tekijänä. Kokonaisvaltaisen arvioinnin nähtiin edellyttävän riittävää ajankäyttöä sekä laaja-alaista tiedonkeruuta useasta eri lähteestä. Lisäksi haastatteluissa tuotiin esiin, että arviointi tulisi toteuttaa niin lain kuin lapsen ikätasonkin mukaisesti. Lastensuojelulain nähtiin toimivan myös hyvänä ohjenuorana, mikäli arvioinnin toteutuksessa tai siihen liittyvissä toimintatavoissa olisi jotain epäselvää. Myös Jaakola & Pösö (2022) ovat tuoneet esiin arvioinnin roolia lastensuojelussa. He korostavat, että arviointi on samalla yksi keskeisimmistä sekä herkimmistä tehtävistä, joita sosiaalityöntekijällä on. Koska päätökset lapsen ja perheen kanssa työskentelystä perustuvat tehtyyn arviointiin, nähdään se erittäin ratkaisevana työskentelyvaiheena. Haastateltavien vastaukset yhdessä aiemman tutkimuksen kanssa osoittavat, että arvioinnilla on kriittinen merkitys lastensuojelutyössä. (Jaakola & Pösö 2022, 361.)

Myös tuloksissa heikosti toteutuneesta arvioinnista oli molemmilla ryhmillä yhteneviä näkemyksiä. Eräs haastatelluista ammattilaisista kuvasi, miten on ajoittain tehnyt arviointeja melkoisessa sumussa kiireen ja työn kuormittavuuden äityessä liian suuriksi. Myös kokemusasiantuntijat ilmaisivat huolensa arvioinnin ja vastuun yksilöllistymiseen liittyen. Ylikuormittuneisuus ja uupumus esiintyvät valitettavan usein lastensuojelua koskevassa keskustelussa, mikä herättää huolta arvioinnin toteutumisesta lapsen edun mukaisesti. Työn kuormittavuuden kasvaessa saattaa samalla lisääntyä myös arvioinnin kaavamaisuus, jolloin asiakkaan tilanteen yksilöllinen harkinta jää mahdollisesti vähemmälle, mikä voi aiheuttaa arvioinnin jäämistä pinnalliselle tasolle. Jaakola & Pösö (2022, 361) kuvaavat lastensuojelun työntekijältä arviointiin vaadittaviksi ominaisuuksiksi korkeatasoisen alan asiantuntijuuden sekä niin hyvää tiedollista valmiutta kuin myös taidollista kyvykkyyttä tunnistaa tilanteet oikeaan aikaan ja tarkasti. Lisäksi he kuvaavat laadukkaan arvioinnin vaativan osaavaa

arvioinnin toteuttajaa. (Jaakola & Pösö 2022, 361.) Myös tämän tutkimuksen tulokset tukevat väitettä siitä, että laadukasta arviointia edesauttaa ammattitaitoiset työntekijät. Työntekijöiden kuormittuneisuutta tulee kuitenkin tarkastella yksilötason lisäksi myös rakenteellisena kysymyksenä.

7.2 Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden näkökulmaerot

7.2.1 Lasta tulee kuulla myös käytännössä, ei vain puheen tasolla

Sekä lastensuojelun ammattilaiset että kokemusasiantuntijat korostivat lapsen kuulemisen tärkeyttä, vaikkakin ryhmät tarkastelivat sitä hieman eri näkökulmista. Ammattilaisten puheessa korostui käytännöllinen näkökulma, kun taas kokemusasiantuntijoiden näkökulma painottui kohtaamiseen sekä vuorovaikutuksen laatuun. Kokemusasiantuntijoiden näkemykset vuorovaikutuksen laadusta ilmentävät ajattelutapaa, jossa kuulluksi tuleminen ei ole vain kysymistä, vaan tapa kysyä ja huomioida vastaukset. Tämän ajattelutavan mukaan pienilläkin eroilla vuorovaikutustavoissa voi olla suuri vaikutus kuultuna olevan henkilön kokemukseen.

Onkin huomionarvoista tarkastella eroa sen välillä, miten lapsen kuulemisesta yleisellä tasolla ja lapsen kuulemisesta käytännön toteutuksen tasolla puhuttiin. Tarkastelemalla tätä näkökulmaa, oli ryhmien välillä mahdollista havaita tulkintaeroja. Kokemusasiantuntijoiden tulkinta lapsen kuulemisesta piti käytännön kuulemisen lisäksi sisällään näkemyksen siitä, että lapselta kuulluilla asioilla ja mielipiteillä on aidosti vaikutusta lasta koskevassa päätöksenteossa. He kokivat, että lasta tulee kuulla ja huomioida kuullut asiat päätöksenteossa niin pitkälle, kun se on lapselle turvallista ja hänen etunsa mukaistaan. Ammattilaiset puolestaan näkivät asian hieman eri tavalla: puheessa korostettiin lapsen kuulemisen merkitystä, mutta samalla tuotiin esiin, että päätöksenteko ei kuitenkaan perustu suoraan lapsen näkemyksiin. Tämä heijastaa ristiriitaa puhuttujen ideologioiden ja käytännön toimintatapojen välillä. Myös Törrönen ym. (2023) korostavat, että on tärkeää tarkastella, mitä lapsen kuulemisella todellisuudessa tavoitellaan. Onko kyseessä ainoastaan nimellisesti demokraattinen ele, jonka avulla halutaan ohjailla vai aidosti eettinen, kunnioittava sekä arvostava suhde. (Törrönen ym. 2023, 129.)

Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden kuulemiseen liittyvät näkökulmaerot saattavat liittyä ryhmien erilaisiin asemiin, vastuisiin sekä tiedollisiin lähtökohtiin. Ryhmien erilaiset asemat lastensuojelun kentällä saattavat johtaa siihen, että vastaavanlainen tilanne tulkitaan eri tulokulmista. Ammattilaiset toimivat työssään virkavastuulla ja joutuvat ottamaan huomioon päätösten seuraukset sekä lainsäädännön velvoitteet, mikä saattaa vaikuttaa myös lapsen kuulemiseen sitä rajaavasti. Tämä saattaa ilman asiaan enempää perehtymättä näyttäytyä lapsen äänen sivuuttamisena tai osallisuuden toteutumattomuutena.

Ryhmien välille ei olekaan tarkoituksenmukaista muodostaa vastakkainasettelua, vaan näkemyseroja tulisi hyödyntää lastensuojelun kehitystyössä. Kokemusasiantuntijoiden näkemykset saattavat nojata itse tai läheisen kautta koettuun kokemukseen, kun taas ammattilaiset nojaavat ohjeistuksiin, toimintatapoihin ja koulutukseen. Ryhmät voivat kuitenkin varmasti hyötyä toistensa tavoista nähdä asiat ja mahdolliset epäkohdat. Asioiden tarkastelu hieman etäämpää voi joissain tapauksissa auttaa näkemään asiat selkeämmin ja yksinkertaistetusti. Mikäli on vuosia tehnyt asiat tietyn kaavan mukaisesti, voi siitä olla hankalaa lähteä poikkeamaan.

Lisäksi arjen käytännöt ja niukat resurssit voivat osaltaan vaikuttaa ammattilaisten mahdollisuuksiin kuulla lasta. Kiire ja suuret asiakasmäärät vähentävät kuulemiseen käytössä olevaa aikaa ja saattavat jopa muuttaa sen osin muodolliseksi osaksi arviointiprosessia. Tällöin aito ja vastavuoroinen vuorovaikutus ei välttämättä toteudu. Tämä voi johtaa siihen, että aidosti päätöksentekoon vaikuttavan toimenpiteen sijaan lapsen kuuleminen jää lähinnä muodolliseksi velvoitteeksi. Tutkimusaineiston perusteella voidaan lisäksi muodostaa havainto siitä, että lapsen kuulluksi tuleminen ja kohtaamisen laatu saattavat vaihdella työntekijöiden ja tilanteiden mukaan. Tämä voi asettaa lapsia eriarvoiseen asemaan, mikä ei ole lastensuojelun tavoitteiden eikä lapsen edun mukaista. Näin ollen voidaan siis todeta, että kuulemisen toteutuminen ei käytännössä aina vastaa sille asetettuja tavoitteita.

7.2.2 Sijoituksen vaikutuksia tulee arvioida eri näkökulmista

Harvan päätöksen nähdään vaikuttavan lapsen elämään yhtä suurella mittakaavalla kuin päätöksen hänen asuinpaikkansa muuttamisesta – erityisesti, kun kyseessä on muuttaminen lapselle entuudestaan vieraiden henkilöiden luokse (Follesø & Mevik 2010, 106). Tutkimuksessa esiintyi siinä mielessä eriäviä näkemyksiä lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisesta, että kokemusasiantuntijoiden jakamat näkemykset olivat pitkälti kielteisiä, kun taas ammattilaisten haastatteluissa mainintoja tästä teemasta ei oikeastaan esiintynyt. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamiseen liittyvän kritiikin ja haasteiden esiintymättömyyden voidaan tulkita ilmentävän ammattilaisten neutraalia – tai jopa myönteistä – suhtautumista lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista kohtaan.

Kokemusasiantuntijoiden puheesta välittyvät kielteiset kokemukset kodin ulkopuolelle sijoittamisesta olivat joko omakohtaisia tai läheisen kokemia. Haastatteluissa tuotiin esiin useita lastensuojelulaitoksissa oleviin lapsiin sekä nuoriin kohdistuvia riskejä: huonoon seuraan ajautuminen, hatkaaminen sekä psyykkisen kunnon huononeminen. Edellä mainitut ilmiöt, etenkin hatkaaminen, ovat olleet viime vuosina myös mediassa usein esillä. Koska hatkaamiseen liittyy useita riskitekijöitä, kuten päihteiden käyttö, alttius joutua väkivallan tai seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi sekä pahimmillaan jopa kuolema, tulisi siihen johtavia tekijöitä ja ennaltaehkäisykeinoja tarkastella huolellisesti. Lehtonen & Telén (2013) tuovat Lastensuojelun Keskusliiton toteuttamassa hatkaamista

koskevassa selvityksessä esiin mukana olleiden lastensuojelulaitosten näkemyksiä hatkaamisen syistä. Niitä nähtiin olevan muun muassa seuraavat: lapsi tai vanhempi on vastustanut sijoitusta, sijoituspaikka ei vastaa lapsen tarpeisiin, lasta ei ole valmisteltu riittävästi sijoitukseen ja sijoitus ei ole lapsen edun mukaista. Nämä näkemykset lapsen hatkaamiseen johtavista tekijöistä heijastavat huostaanottoa koskevan arvioinnin sekä päätöksenteon huolellisen toteutuksen tärkeyttä. (Lehtonen & Telén 2013, 21–22.)

Samassa selvityksessä on myös haastateltu huostaanotosta kokemusta omaavia nuoria. Yleisimmät nuorten mainitsemat syyt hatkaamiselle liittyivät laitoksen ulkopuolisiin vetovoimatekijöihin, kuten esimerkiksi haluun viettää aikaa kavereiden kanssa tai haluun karata oman perheen luokse. Toiseksi eniten mainittiin kuitenkin nuoren omaan vointiin liittyviä tekijöitä – esimerkiksi halu tai tarve saada päihteitä sekä yleinen ahdistus. Nuoret korostivat, että halu lähteä sijoituspaikasta ilman lupaa on oire pahasta olosta, mihin työntekijöiden tulisi reagoida nykyistä voimakkaammin. Hatkaamiseen johtavat syyt näyttäytyivät moninaisina, ja niitä tulisi käsitellä lapsen tai nuoren kanssa yksilöllisesti. (Lehtonen & Telén 2013, 22–24.) Vaikka lapsen haastava käytös voi ajoittain vaikeuttaa lapsen kohtaamista, on tärkeää muistaa, että kyseessä on haavoittuvassa iässä oleva lapsi, joka on erossa omasta perheestään. Lastensuojelun ammattilaisten tulisi kyetä katsomaan tämän käytöksen taakse ja tunnistaa siihen mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä. Haastavaa käyttäytymistä tulisikin tarkastella muun muassa lapsen aikaisempien elinolosuhteiden sekä perhettä varjostavien haasteiden valossa. (Saastamoinen 2016, 164–165.)

Lastensuojelun kokemusasiantuntijat pitivät perheen kokonaisvaltaista tukemista erittäin tärkeänä tukikeinona ja erityisesti lapsen sijoittamista mahdollisesti ehkäisevänä tekijänä. Perhe kuvattiin kokonaisuutena, jolloin vanhempien hyvinvoinnin nähtiin heijastuvan myös lapsiin. Myös Follesø & Mevik (2010) ovat tuoneet artikkelissaan esiin, että perheen tulisi kokeilla kotona toteutettavia tukitoimia ennen mahdollista päätöstä kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. Näiden tukitoimien oletetaan rakentuvan yhteistyössä vanhempien kanssa. Mikäli yhteistyössä vanhempien kanssa esiintyy kuitenkin haasteita, on lastensuojelun joissakin tapauksissa kuvattu vetäytyvän – vaikkakin huoli lasten tilanteesta ei olisi kadonnut minnekään. (Follesø & Mevik 2010, 100.)

Toisaalta, on myös tärkeää tunnistaa huostaanoton eri näkökulmat, joina tähän tutkimukseen liittyen voidaan pitää kokemuksellista näkökulmaa sekä palvelujärjestelmänäkökulmaa. Pösö (2016) korostaakin, että näkökulmalla on vaikutusta siihen, millaista tietoa huostaanotosta tuotetaan. Vaikka tässä tutkimuksessa ilmeni useita kielteisiä huostaanottoon liittyviä kokemuksia, ei niiden pohjalta voida tehdä perusteellista arviota palvelujärjestelmän toiminnasta. Pösö (2016) tuo kuitenkin esiin, miten kokemustiedon avulla on mahdollista monipuolistaa kuvaa palvelujärjestelmästä sekä paikantaa esimerkiksi huostaanottoon liittyviä kipukohtia. Tämä näkemys huostaanoton eri näkökulmista

korostaa entisestään sitä, miten tärkeää päätöksiä on tarkastella huolellisesti ja ajan kanssa. Lisäksi näkökulma-ajattelu ilmentää kokemustiedon roolia: pelkästään siihen perustuen ei voida muodostaa vedenpitäviä tulkintoja, mutta sitä tarvitaan täydentämään muista näkökulmista tullutta tietoa.

Huostaanoton tavoitteena tulisi olla lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen edistäminen, jolloin vanhempien tavoitteet sekä tarpeet tulisi jäädä toissijaisiksi. Lapsen edun ja vanhempien intressien erottamista ei kuitenkaan pidetä niin yksiselitteisenä, sillä huostaanottopäätöksen tekohetkellä on mahdollista ainoastaan arvioida, onko tuleva huostaanotto lapsen edun mukainen toimenpide. (Pösö 2016.) Lapsen edun toteutumisen arviointia saattaa haastaa myös valittujen tukitoimien vaikutusten näkymiseen kuluva aika. Mikäli lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, ei sen vaikutuksia voida tarkastella viikon tai kahden kuluessa. Erään kokemusasiantuntijan mukaan vaikutukset näkyvät pitkällä aikavälillä lapsen kehityksessä, ajatusmaailmassa sekä kokemuksessa vapaudesta ilman iälle sopimatonta vastuuta.

Oleellinen ja kysymyksiä herättävä seikka tässä teemassa on se, mistä ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden eriävät näkemykset lapsen sijoittamisesta kumpuavat. Toisaalta voidaan myös pohtia, onko termin näkemysero käyttö tässä yhteydessä perusteltua, sillä ammattilaisten haastatteluissa ei käytännössä esiinny mainintoja kyseisestä teemasta, kun taas kokemusasiantuntijat toivat esiin useampia kielteisiä näkemyksiä. Voidaan kuitenkin olettaa, että mikäli ammattilaisilla olisi samansuuntaisia kielteisiä näkemyksiä teemasta, olisivat ne todennäköisesti tulleet haastatteluissa esiin. Näin ollen näkemysten puuttumisen syiden tarkastelua voidaan pitää tarkoituksenmukaisena tämän tutkimuksen kontekstissa.

7.3 Moniammatillisen yhteistyön ristiriitainen luonne

Moniammatilliseen yhteistyöhön liitetyt merkitykset olivat sekä lastensuojelun ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden puheessa useammin kielteisiä kuin myönteisiä. Haastattelut osoittivat moniammatillisen yhteistyön ihanteellisuuden sekä epärealistisuuden välisen rajapinnan. Moniammatillinen yhteistyö nähtiin usein ensisijaisena vaihtoehtona, mutta sen toteutusta kuitenkin varjostivat resursseihin liittyvät rajoitteet. Ammattilaiset toivat esiin arviointitilanteita, joissa he kuvasivat tiedostavansa moniammatillisen yhteistyön tuoman lisäarvon, mutta myös ajan rajallisuuden. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten edellä mainitut tilanteet, joissa parhaansa tekeminen lapsen edun toteutumiseksi ei ole vain itsestä kiinni, vaikuttavat työn kuormittavuuteen sekä työntekijän ammatilliseen itsetuntoon.

Moniammatillisen yhteistyön ihanteena näyttäytyy sekä ammattilaisten että asiakkaiden taakkaa keventävä yhteistyö. Tavoitteena on asiantuntijuuden täydentyminen, minkä seurauksena asiakasta ei tarvitsisi ohjata ammattilaiselta toiselle. Ammattilaisten haastatteluista kuitenkin ilmeni, että moniammatillinen yhteistyö ei usein toteudu ihanteellisella tavalla. Puheessa nousi esiin erityisesti ristiriita vastuun jakautumisen ja lain määrittämän päätösvastuun välillä. Yhteistyö saattaa muuttua kuormittavaksi, mikäli ammattilaisten keskuudessa vallitsee eriäviä näkemyksiä, ja lastensuojelun rooli on olla lopullisen päätöksen takana – mielipiteistä huolimatta. Lisäksi ammattilaiset jakoivat näkemyksiä siitä, miten he kokivat suurimman vastuun kasautuvan lähes poikkeuksetta heille. Muiden ammattilaisten kuvattiin hoitavan korkeintaan oma tonttinsa, kun lastensuojelun ammattilaisilta odotettiin oman, ja usein myös muidenkin, tonttien hoitamista.

Ammattilaisten kuvaukset siitä, että kaikki heille ohjautuvat tapaukset eivät välttämättä edes kuuluisi lastensuojelun asiakkuuden piiriin, viittaavat palvelujärjestelmän resurssihaasteisiin. Mikäli esimerkiksi nuorisopsykiatrialla ei ole resursseja selvittää nuoren pahan olon taustalla olevia tekijöitä, saattaa parhaimmalta vaihtoehdolta tuntua hänen ohjaamisensa lastensuojelun palveluiden piiriin. Eräs kokemusasiantuntija kuvasikin nuorisopsykiatrian palvelujen puutteen johtavan tilanteisiin, joissa nuoria sijoitetaan lastensuojelulaitoksiin ikään kuin ”säilytykseen”. Ilmiö on huolestuttava, sillä sijoitusta ei ole tarkoitettu mielenterveyshoitoa korvaavaksi ratkaisuksi. Monissa mediassakin esillä olleissa tapauksissa sijoituksen on nähty jopa pahentavan muun muassa ahdistuneisuudesta ja masentuneisuudesta kärsivien nuorten tilanteita. Samalla se herättää kysymyksen siitä, missä määrin lastensuojelun palvelut pystyvät vastaamaan nuorten moniulotteisiin mielenterveyden haasteisiin. Tämä heijastaa laajempaa palvelujärjestelmässä olevaa rakenteellista ongelmaa, jonka tarkastelun tulisi ulottua yksittäisten palvelujen sijaan koko yhteiskunnan tasolle.

Moniammatillisen yhteistyön ristiriitaisuus kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa liittyi muun muassa kokemuksiin yhteistyön kuormittavuudesta asiakasnäkökulmasta. Etenkin työskentelyn alkuvaiheessa mukaan tullut tiimi saatettiin kokea jopa uhkaa tai epävarmuutta herättävänä tekijänä. Vaikka ajatus yhteistyön sujuvoittamisesta ja palveluiden saavutettavuuden parantamisesta on perusteltu, edellyttää niiden toteutuminen tilanteiden tarkastelua myös tapauskohtaisesti. Lisäksi yhteistyön suunnittelussa korostuu asiakkaan tuntemisen tärkeys ja hänelle soveltuvien toimintatapojen huomioiminen. Osalle asiakkaista useamman ammattilaisen osallistuminen ja yhteinen tapaaminen voi olla omaa rasitusta lieventävä tekijä, kun taas toiselle se voi näyttäytyä kuormittavana tai ahdistavana. Näin ollen asiakkaan elämäntilanteen haastavuus ja sensitiivisyys tulisi huomioida myös siinä, miten moniammatillista yhteistyötä käytännössä toteutetaan.

7.4 Tutkimuksen merkitys lastensuojelun kehittämiselle

Tutkimuksen tulokset tuovat näkyväksi kokemusasiantuntijoiden näkökulman merkityksen osana lastensuojelun kehitystyötä. Kokemusasiantuntijoiden esiin nostamat havainnot liittyivät erityisesti vuorovaikutuksen laatuun, lapsen kuulluksi tulemiseen ja työntekijöiden tapaan kohdata asiakasta. Nämä tekijät näyttäytyivät tutkimuksessa lapsen edun toteutumisen näkökulmasta olennaisina. Havainnot viittaavat siihen, että lastensuojelun kehittämisessä tulisi panostaa muun muassa työntekijöiden vuorovaikutusosaamiseen ja asiakkaiden osallisuuden vahvistamiseen. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden näkemykset perheen kokonaisvaltaisen tukemisen merkityksestä tarjosivat näkökulmaa lastensuojelun kehittämiseen. Haastateltavat kuvasivat lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista laumasta eristämisenä, mikä ei pitkällä aikavälillä korjaisi ongelmien juurisyitä. Koska sijoittaminen on kuitenkin joissakin tapauksissa lapsen turvallisuuden kannalta välttämätöntä, tulisi siihen liittyviä käytänteitä kehittää. Lapsen sijoituspaikkaa tulisi harkita huolella, jotta voitaisiin ehkäistä mahdollisia huonoon seuraan ajautumisia sekä hatkailukierteitä.

Tutkimuksen tuloksissa esiin nousseet ammattilaisten keskinäiset näkemyserot lapsilähtöisyydestä viittaavat siihen, että lapsilähtöisyyttä tulisi tarkastella organisaatiotasolla. Ammattilaisten haastatteluissa esiintyi näkemyksiä lapsilähtöisyydestä työyhteisössä jaettuna näkemyksenä sekä lapsilähtöisyyden epäjohdonmukaisesta toteutumisesta. Vaihtelevuus lapsilähtöisyyden toteutumisessa työyhteisössä voi viitata siihen, että jaettu ymmärrys lapsilähtöisyyden merkityksestä ei aina ole tarpeeksi yhtenäinen. Tämä saattaa johtaa siihen, että lapsilähtöisyyden toteutuminen käytännön työssä saattaa vaihdella työntekijästä ja tilanteesta riippuen. Nämä tulokset korostavat tarvetta yhteisten toimintamallien kehittämiselle sekä työntekijöiden ammatilliselle ohjaukselle, jotta lapsilähtöisyyden toteutuminen olisi johdonmukaisempaa, niin ammattilaisille kuin asiakkaillekin.

Tutkimuksen esiintuomat kehityskohteet liittyvät työntekijöiden koulutustarpeiden lisäksi myös rakenteellisiin kysymyksiin, mikä siirtääkin tarkastelunäkökulman työntekijöistä järjestelmätasolle. Resurssipula, työntekijöiden aikataulu- ja jaksamishaasteet sekä epäkohdat palvelujärjestelmässä ovat tutkimuksessa esiin nousseita ilmiöitä, jotka tulisi ottaa kehittämistyössä huomioon. Haastateltavien kuvaukset resurssipulan vaikutuksista tarvittavien palveluiden – esimerkiksi nuorisopsykiatrian – puutteeseen, viittaavat tarpeeseen resurssien kohdentamisen tarkastelulle. Lisäksi havainnot nuorisopsykiatrian palveluiden tukkiutumisesta korostavat ennaltaehkäisevien palveluiden tarvetta. Mikäli haasteisiin olisi mahdollista puuttua ajoissa, voitaisiin pienentää riskiä liitännäishaasteiden, kuten päihteiden, mukaan tulemiselle.

Useimmat lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat nähneet ja kokeneet sellaisia asioita, joita kenenkään ei tulisi joutua kokemaan. Siitä syystä aikuisten ei tulisi epäonnistua tehtävässään toimia

turvallisuuden, luottamuksen ja toivon rakentajana lapsille. Julkisessa keskustelussa on vuosien varrella ollut esillä surullisia esimerkkejä lapsen edun sivuuttamisesta. Näiden esimerkkien tulisi saada lastensuojelun parissa työskentelevät ihmiset sekä päättäjät herkistymään lastensuojelun käytännöissä oleville kehittämistarpeille. Virheistä tulisi oppia ja niiden kautta pyrkiä varmistamaan, että lasten kaltoinkohtelu ja pahoinvointi tunnistettaisiin riittävän varhaisessa vaiheessa. Siihen eivät kuitenkaan riitä ainoastaan ammattitaitoiset työntekijät, vaan tarvitaan myös riittävästi resursseja, jotka mahdollistavat lapsen kohtaamisen sekä tilanteen kokonaisvaltaisen ja laadukkaan arvioinnin.

Pitkään alalla olleet työntekijät ovat saattaneet myös kyynistyä tai turtua uransa aikana näkemilleen ja kuulemilleen asioille. Tällöin lapsen kuuleminen saattaa heiketä, todellisuudessa hälyttäviä riskejä saatetaan huomaamatta alkaa normalisoida ja myös päätöksenteko voi muuttua automatisoituneeksi. Tällaiset tapaukset tulisi huomata työyhteisössä ajoissa ja työntekijät tulisi ohjata herkistymään uudelleen lasten kuulemiselle ja heidän esiin tuomille haasteilleen.

7.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimus toteutettiin noudattaen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2023) tuottamaa hyvän tieteellisen käytännön ohjetta. Ohjeen mukaan tutkimusprosessissa keskeisessä asemassa ovat eettisyyden huomioiminen sekä vastuullisten toimintatapojen toteuttaminen. (TENK 2023.) Tutkimuksessa hyödynnettiin valmista haastatteluaineistoa, joka oli kerätty vuosina 2021–2022. Aineiston hyödyntämisestä osana pro gradu -tutkielmaa oli myönnetty lupa tietoarkisto Ailasta. Aineiston säilytys sekä käsittely toteutettiin tietoturvallisesti ja tietoarkiston käyttöehtojen mukaisesti kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimusprosessissa on hyödynnetty tekoälypohjaisia työkaluja (esim. ChatGPT) tukemaan erityisesti ideointia, kielenhuoltoa ja erilaisten ilmaisutapojen tuottamista. Tutkija on kuitenkin vastannut tutkimuksen sisällöstä sekä muodostetuista tulkinnoista ja johtopäätöksistä.

Valmiin aineiston käyttö edellyttää aina tutkijalta tietynlaista kriittistä suhtautumista sekä luotettavuuden arviointia – eli lähdekriittisyyttä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 189). Valmiin aineiston asettamat rajoitukset liittyvät tämän tutkimuksen teemoilta aineiston laajuuteen, hallittavuuteen ja sisäistettävyyteen. Aineiston rajaaminen, joka johtui osittain sen hallittavuushaasteista, vaikutti siihen, että vain osa alkuperäisestä aineistosta sisällytettiin tähän tutkimukseen. Tämä herättää kysymyksen tutkimuksen luotettavuudesta ja siitä, onko analyysiin valikoitunut ainoastaan tiettyä näkökulmaa edustavia haastatteluja. Aineiston rajaamista ohjasi kuitenkin myös sen saturaatio, mikä vahvistaa käsitystä siitä, että tutkimuksen ulkopuolelle ei todennäköisesti jäänyt merkittäviä uusia näkökulmia.

Aineiston sisäistettävyyden kannalta laaja valmis aineisto aiheutti sen, että aineistosta ei ensimmäisillä lukukerroilla muodostunut täysin selkeää kokonaiskuvaa. Selkeän kokonaiskuvan muodostuminen olisi helpottanut analyysiprosessia ja tulkintojen muodostumista. Aineiston sisäistettävyys on todennäköisesti hieman heikompaa valmista aineistoa hyödynnettäessä, verrattuna itse kerättyyn aineistoon, jolloin aineistosta muodostuu tietynlainen kuva jo sen keräämisvaiheessa. Valmis aineisto kuitenkin säästi tiettyjen työvaiheiden tekemiseltä, minkä seurauksena työmäärä oli tietyllä tapaa pienempi. Lisäksi aineiston keräämisvaiheesta ulkopuolella oleminen mahdollisti aineiston tarkastelun etäämmältä, mikä puolestaan esti mahdollisten tulkintakehysten muodostumista ennen aineiston analysointia. Aineiston tulkinnan voidaan myös katsoa tapahtuneen ulkopuolisen tutkijan asemasta, sillä tutkija ei itse kuulu kumpaankaan tässä tutkimuksessa tarkasteltavista lastensuojelun ryhmistä. Tämä on saattanut vähentää suoraa sidonnaisuutta tutkittaviin ryhmiin, mutta tutkijan omien tulkintojen sekä ennakko-oletusten mahdollista vaikutusta analyysiprosessiin ei tule kuitenkaan sivuuttaa.

Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä tarkastellessa on huomionarvoista nostaa myös esiin, että tutkimusta oli toteuttamassa yksi tutkija. Kahden tutkijan tarkastellessa tutkimusaihetta ja -tuloksia, olisi esiin saattanut nousta erilaisia näkö- ja tulokulmia. Yhden tutkijan toimesta toteutettu tutkimus saattaakin lisätä tulkintojen subjektiivisuutta sekä tutkijan omien ennakko-oletusten vaikuttamista tulkintoihin. Toisaalta tutkimusprosessin johdonmukaisuus saattaa vahvistua, kun tutkimuksen toteuttamisesta vastaa vain yksi tutkija. Tästä aiheutuvia mahdollisia luotettavuushaasteita on pyritty lieventämään avaamalla tutkimusprosessi ja sen vaiheet mahdollisimman tarkasti ja myös perustelemalla tutkimuksessa tehdyt valinnat sekä tulkinnat.

7.6 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen valossa yhtenä jatkotutkimuskohteena näyttäytyy lastensuojelun ammattilaisten lisäkoulutuksen tarpeen selvittäminen. On selvää, että lasten, nuorten sekä perheiden ongelmat ovat muuttuneet sekä saaneet myös uusia muotoja, joita jo pitkään työelämässä olleiden työntekijöiden saattaa olla vaikeaa tunnistaa. Esimerkiksi alaikäisten lisääntynyt päihteidenkäyttö ja väkivaltaisuus ovat valitettavan usein yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä olevia haasteita, joihin lastensuojelun ammattilaisten olisi tärkeää osata reagoida. Tutkimustulokset eriävistä tulkinnoista lapsen kuulemisen käytäntöjä kohtaan korostavat myös työntekijöiden opintojen aikaisen vuorovaikutusosaamisen osuuden sekä mahdollisen lisäkoulutustarpeen selvittämistä.

Tässä tutkimuksessa, kuten myös monissa aikaisemmissa, on käynyt esiin, miten työntekijöiden vaihtuvuus on iso lastensuojelua haastava ongelma. Tämä teema olisi jatkotutkimuksen näkökulmasta tärkeä, sillä työntekijöiden vaihtuvuus vaikuttaa lastensuojeluun niin organisaatiotasolla kuin myös

lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Asiantuntijuuden kehittyminen on pitkällä aikavälillä vahvistuva prosessi, jossa osaamisen nähdään syvenevän linjassa työkokemuksen kertymisen kanssa. Kun työntekijöiden vaihtuvuus on tiheää, ei asiantuntijuus pääse voimistumaan yksilö- tai organisaatiotasollakaan. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012.)

Työntekijöiden tiheä vaihtuvuus aiheuttaa haasteita myös työyhteisössä jaettujen toiminta- ja ajattelumallien juurtumiseen sekä yhteistyön sujuvuuteen. Asiakkaiden näkökulmasta se haastaa luottamuksellisten suhteiden muodostumista, mikä puolestaan vaikeuttaa asiakkaan ja ammattilaisen välistä vuorovaikutusta ja sitä kautta ajatusten ja näkemysten totuudenmukaista jakamista. Jatkotutkimusaiheena työntekijöiden työhyvinvointi ja siitä huolehtiminen, lastensuojelutyön vetovoimatekijät sekä syyt työstä lähtemisen taustalla on oleellista ottaa huomioon. Syventymällä syihin työntekijöiden vaihtuvuuden takana ja keskittymällä työn vetovoimatekijöihin, olisi mahdollista parantaa työyhteisön yhteen hioutumista ja jaettujen ajattelumallien juurtumista jokapäiväiseen toimintaan.

Syyt työntekijöiden vaihtuvuuden taustalla ovat luultavasti moninaisia. Osa saattaa yksinkertaisesti kokea työn itselleen sopimattomaksi ja osa saattaa jäädä sairaslomalle työstä aiheutuneen työuupumuksen takia. Joka tapauksessa työntekijöiden vaihtuvuus viittaa siihen, että työyhteisössä, organisaatio- tai rakennetasolla on jotakin haasteita, joihin olisi tärkeää syventyä huolellisimmin. Mikäli lapsen tai perheen kanssa työskentelevä ammattilainen jää pois töistä jo kesken arviointiprosessin, voi tapauksen selvittäminen ja eteenpäin vieminen jäädä epähuomiossa ja kiireen keskellä kokonaan kesken. Tällaisissa tapauksissa lapsen tai nuoren tilanne saattaa huonontua huomattavasti, mistä syystä myös avun tarjoaminen sekä vastaanottaminen saattaa olla jo haasteellisempaa. Lapsi tai nuori voi myös tuntea itsensä petetyksi, mikäli hänelle luvattu apu ja tuki ei toteudukaan.

Lisäksi yksi tärkeä jatkotutkimusaihe tämän tutkimuksen tiimoilta on moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen yhteistyötä aidosti sujuvoittavaksi tekijäksi. Moniammatillisen yhteistyön avulla tavoitellut päämäärät ovat useimmiten hyviä ja niin ammattilaisten kuin asiakkaan etua ajavia, mutta sen toteutuksessa saattaa ilmetä haasteita. Mikäli siihen liittyvät käytännöt ja tavoitteet ovat kömpelöjä ja vaikeasti toteutettavissa, luo se moniammatillisesta yhteistyöstä vain työntekoa kuormittavan mielikuvan. Lisäksi työntekijöiden tulisi saada riittävästi koulutusta moniammatillisen yhteistyön periaatteista ja toimintatavoista, jotta jokainen yhteistyön jäsen olisi niistä perillä. Pelkästään uuden toimintatavan lanseeraus työyhteisöön ei riitä, vaan myös sen perehdytyksestä tulee huolehtia. Jokainen tiimi toimii myös omalla tavallaan ja yhteisistä pelisäännöistä sekä käytänteistä tulisikin sopia heti yhteistyön alettua.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että yhtenä moniammatillisen yhteistyön keskeisenä haasteena on vastuun jakautuminen, ja tämä haaste tunnistettiin sekä ammattilaisten että kokemusasiantuntijoiden näkemyksissä. Ammattilaiset korostivat omasta päätöksentekovastuustaan aiheutunutta kuormitusta, kun taas kokemusasiantuntijat kokivat useiden näkökulmien huomioimisen arvioinnin laatua parantavana tekijänä. Näiden havaintojen perusteella olisi jatkotutkimuksessa syytä tarkastella tarkemmin, miten vastuu moniammatillisessa yhteistyössä käytännössä jakautuu ja millaiset toimintaperiaatteet tukevat selkeää ja toimivaa vastuunjakoa lastensuojelun kontekstissa. Eri vastuualueiden tulisi olla ammattilaisten kesken selkeät ja jo yhteistyön alkuvaiheessa sovitut. Lisäksi olisi aiheellista paneutua siihen, miten vastuun jakautuminen vaikuttaa niin työntekijöiden kuormitukseen kuin myös asiakkaan asemaan ja vastuuseen prosessissa. Vaikkakin myös vanhemmalla on yhteistyössä omat vastuunsa, voitaisiin jatkotutkimuksessa ottaa tarkasteluun tilanteet, joissa vastuu on siirtynyt kokonaan asiakkaalle ja arvioida, millaisilla toimintatavoilla tallaisilta tilanteilta voitaisiin pyrkiä välttymään.

Jotta kokemusasiantuntijoiden kokemustietoa ja näkökulmia voitaisiin hyödyntää lastensuojelun kehitystyössä entistä paremmin, olisi tulevaisuudessa perusteltua vertailla lapsen tai nuoren ja aikuisen kokemusasiantuntijan ajatuksia. Tässä tutkimuksessa nuoria, nuoria aikuisia sekä aikuisia kokemusasiantuntijoita tarkasteltiin yhtenä ryhmänä. Vertailu esimerkiksi lapsen ja aikuisen välillä voisi tuoda uutta näkökulmaa siitä, miltä lastensuojelu näyttäytyy kokemushetkellä ja miten sen merkitystä reflektoidaan myöhemmin. Aikuisten valmiudet jäsentää kokemuksiaan saattavat olla lasta kehittyneemmät, mutta toisaalta koetut asiat voivat myös muuttua tai unohtua ajan kuluessa. Tästä syystä omakohtaisen ja ajantasaisen tiedon kerääminen lapsilta voi olla tärkeää palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Tällaisen tutkimusasetelman toteuttaminen edellyttää kuitenkin erityistä sensitiivisyyttä, sillä kyse on lapsista, joiden läpikäymät asiat voivat olla henkilökohtaisia ja vaikeita.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadulliset tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 177–188.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Alin, M., Kaittila, A. & Leinonen, L. 2024. Moniammatillisen yhteistyön muodot lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Teoksessa J. Kiili, A-M. Jaakola, M. Anis, T. Lamponen & E. Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö.

Araneva, M. 2022. Lapsen suojelu: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Alma Talent.

Aula, M.K. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa S. Nurmi & K. Rantala (toim.) Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat, 24–38.

Følleso, R. & Mevik, K. 2010. In the best interest of the child? Contradictions and tensions in social work. H. Forsberg & T. Kröger (toim.) Social work and child welfare politics. Trough Nordic lenses. Bristol: The Policy Press, 97–111.

Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2012. Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Graneheim, U. H., Lindgren, B.-M. & Lundman, B. 2017. Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion paper. Nurse Education Today 56, 29–34. https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.002 (Luettu 11.3.2026.)

Hakalehto, S. 2016. Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari, 22–57.

Hakalehto, S. 2016. Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäsityksestä. Lakimies 114(7-8), 1187–1198.

Harrikari, T. 2012. Lapsuuden ongelmallistuminen, lasten suojelullistaminen ja lastensuojelullistaminen. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Heino, E., Jäppinen, M., Lamponen, T. & Haikonen, M. 2024. Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa. Kasvun tuki aikakauslehti 4(2), 38–47.

Helander, M. 2016. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus syntyvän lapsen terveyden näkökulmasta. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari, 98–132.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoikkala, S., Muinonen, T., Palola, E., Rosberg, J. & Väisänen, A. 2023. Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu: Visiovaiheen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1 (Luettu 29.10.2025.)

Itäpuisto, M., Kiili, J., Malinen, K., Moilanen, J. & Punna, M. 2021. Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa. Janus 29(3), 212–228.

Jaakola, A-M. & Vornanen, R. 2024. Lapsen tilanteen arvioinnin kehityssuuntia lastensuojelussa 2010- ja 202-luvuilla. Teoksessa M. Jahnukainen & T. Harrikari (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Jaakola, A-M. & Pösö, T. 2022. Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: Analyysiä asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. Janus 30(4), 359–375.

Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, J. & Heinonen, H. 2012. Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa K. Mönkkönen, T. Kekoni & A. Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö: Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus.

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. TUKEVA-hanke. Oulu.

Kosola, S. 2024. Kouluterveydenhuollon mahdollisuudet moniammatillisella kentällä. Teoksessa M. Jahnukainen & T. Harrikari (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 7/2017.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2007/417.

Lastensuojelun laatusuositus. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto.

Lehtonen, I. & Telén, J. 2013. Hatkassa – Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen käytännöistä. Lastensuojelun keskusliitto. https://www.lskl.fi/julkaisut/hatkassa/ (Luettu 7.3.2026.)

Lähdesmäki, S., Niemi, H., Maunula, M., Harju-Luukkainen, H. & Matthies, A-L. 2024. Kohti systeemistä toimintamallia lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi sosiaali- ja opetusalan moniammatillisessa yhteistyössä. Kasvun tuki aikakauslehti 4(2), 26–37.

Mänttäri-van der Kuip, M. 2022. Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 30(1), 21–43.

Nyrhinen, A. 2016. Sosiaalityön ammatillinen johtaminen. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari, 58–96.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadulliset tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 145–156.

Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Pösö, T. 2022. Lastensuojelu lapsen etuna: haastattelut 2021–2022. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina - Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen oikeus hyvään ja perusoikeuksia kunnioittavaan sijaishuoltoon lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.) Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Kauppakamari, 135–165.

Suomen YK-liitto. 2011. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/lapsen_oikeudet_paino.pdf (Luettu 27.10.2025.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2025. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma (Luettu 27.4.2026.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Lastensuojelu 2023. https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu (Luettu 25.10.2024.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Lastensuojelun käsikirja. https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja (Luettu 8.10.2024.)

Tolonen, H., Koulu, S. & Hakalehto, S. 2020. Best Interests of the Child in Finnish Legislation and Doctrine: What Has Changed and What Remains the Same?. In Children's constitutional rights in the nordic countries. 159–184. Brill Nijhoff.

Tronvoll, I-M. 2010. Children in families receiving financial welfare assistance: visible or invisible? H. Forsberg & T. Kröger (toim.) Social work and child welfare politics. Trough Nordic lenses. Bristol: The Policy Press, 113–127.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen Neuvottelukunta (TENK). 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta HTK-ohje 2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Törrönen, M. 2023. Ihmisyyden kahdet kasvot – Vastavuoroisuuden merkitys hyvinvoinnille. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2023: 232. Helsinki: Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4a90cbb5-82a6-4b68-b2e1-43de6feee488/content (Luettu 11.3.2026.)

Törrönen, M., Kalliola, S. & Paaso, S-A. 2023. "Sit tietää mitä sille lapselle on tapahtunut"– alle 12-vuotiaiden lasten kuuleminen lastensuojelutyössä. Janus 31(2), 128–144.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. "Suojele unelmia, vaali toivoa": nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja, 6.

Liitteet

Liite 1. Vinjetti ja ryhmähaastattelurunko lastensuojelun ammattilaisille

VINJETTI:

Tietoonne tulee seuraava tilanne:

Elias (9) ja Anna (14) asuvat vanhempiensa kanssa. Eliaksella on haasteita kouluasioissa. Koetulokset ovat olleet heikolla tasolla, eikä Eliaksella ole ystäviä koulussa. Hän on kertonut opettajalle itkuisesti, ettei hän uskalla sanoa vanhemmilleen läksyntekovaikeuksistaan. Koulu ei ole onnistunut tavoittamaan vanhempia. Joinakin aamuina isä on tuonut Eliaksen myöhässä koululle ja isä on vaikuttanut sekavalta. Eliakselle on tehty perheneuvolassa psykologiset tutkimukset, joiden perusteella on arvioitu, että Eliaksen erityiset tarpeet eivät tule kotona kohdatuiksi. Anna pärjää koulussa hyvin ja hänellä on laaja ystäväpiiri. Anna on kuitenkin käynyt tänä syksynä useita kertoja terveydenhoitajalla epämääräisten kipujen ja väsymyksen vuoksi. Hän on ollut jonkin verran öisin poissa kotoa viime aikoina. Anna ei ole kertonut vanhemmilleen missä hän öitään viettää. Molemmilla vanhemmilla on mielenterveysongelmia. Vanhemmat ovat kertoneet perheneuvolassa haasteistaan tukea Eliasta ja Annaa. Anna ei ole kertaakaan tullut perheneuvolan tapaamisiin. Perheneuvolan psykologi ottaa yhteyttä lapsi- ja perhepalveluihin yhdessä vanhempien kanssa.

Seuraavissa kysymyksissä käsitellään sitä, mitä voisi seurata perheneuvolan yhteydenotosta. Tarkastelemme prosessia, joka alkaa tuosta yhteydenotosta ja päätyy siihen, kun (mahdollinen) arviointi on organisaatiossanne tehty. Kutsumme tuota prosessia arviointina (prosessi + ratkaisu). Pyydämme teitä asettautumaan arviota tekevän ammattilaisen asiantuntijarooliin. Tehtävänänne on vastata yhteisen keskustelun avulla haastattelukysymyksiin. Vinjetti toimii keskustelun pohjana suuressa osassa kysymyksiä, osa kysymyksistä on yleisempiä.

I osa: Pohdintaa arviointisuunnasta ja arvioinnin tekemisestä

1. Käytössänne on pelkästään tämä tieto. Tämän tiedon pohjalta teidän tulisi arvioida, miten tämä tilannetieto todennäköisesti ohjaisi arvioinnin suuntaa organisaatiossanne:

a. tässä tehdään palvelutarvearvio ja todennäköisesti orientoidutaan sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin
b. tässä tehdään palvelutarvearvio ja todennäköisesti orientoidutaan siihen, että palvelut järjestetään jossakin muualla kuin lapsi- ja perhepalveluissa tai lastensuojelussa
c. tässä tehdään lastensuojelutarpeenarviointi ja todennäköisesti orientoidutaan lastensuojelulain mukaisiin avohuollon tukitoimiin
d. tässä tehdään lastensuojelutarpeen arviointi ja todennäköisesti orientoidutaan kiireelliseen sijoitukseen
e. tässä tilanteessa ei tehdä palvelutarvearviota eikä oteta asiaa käsittelyyn
f. tässä tilanteessa ei tehdä palvelutarpeen arviointia, mutta tarjotaan palveluita
g. joku muu, mikä?

2. Miksi näin?

3. Kenen asiassa ryhtyisitte tekemään arviointia ja kenen nimellä arviointi – jos sellainen tehdään – aletaan tehdä?

4. Kuka tai ketkä arviointia tekisi(vät) organisaatiossanne?
    a) sosiaalityöntekijä/ sosiaaliohjaaja yksin
    b) sosiaalityöntekijät/ sosiaaliohjaajat työparina
    c) sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina
    d) sosiaalityön/sosiaaliohjauksentiimi
    e) monialainen ryhmä/ minkälainen?
    f) jokumuu,kuka/mikä?

5. Millaisessa roolissa ko. henkilöiden esimies olisi tämän arvioinnin tekemisessä?

6. Keitä pyrkisitte ottamaan arviointiin (sen prosessissa) mukaan em. ammattilais/ten lisäksi?

a) vanhemmat yhdessä
b) vanhemmat erikseen
c) perhe yhdessä
d) Elias/Anna yksin
e) perheneuvolan psykologi
f) koulusta Eliaksen ja Annan opettajat tai jompikumpi
g) joku muu, jos kyllä, kuka/ketkä?

7. Olisiko käytössänne joku arviointimalli tai ohjeistus, jonka pohjalta toimisitte? Jos kyllä, niin mikä se on/mitä ne ovat?

8. Tämän tilanteen arvioinnin tekeminen veisi meiltä (meidän organisaatiossamme toteutettavalla tavalla) työaikaa ___ tuntia
    Työaika tarkoittaisi sitä kokonaisaikaa, jonka työntekijät käyttävät arvioinnin tekemiseen.

II Arvioitsijaan liittyvät tekijät

8. Mitä tekisitte aivan ensimmäiseksi tuon ensitiedon saatuanne?

9. Aiemmin kysyimme, onko organisaatiossanne käytössä arviointimallia tai ohjeistusta, jonka pohjalta Eliaksen, Annan ja perheen tilanteen kaltaista yhteydenottoa käsiteltäisiin. Nyt tarkennamme sitä: Millaisilla teoreettisilla lähestymistavoilla organisaatiossanne orientoiduttaisiin arvioinnin tekemiseen?

10. Kuinka jaettuja em. teoreettiset lähestymistavat, arviointimallit ja ohjeistukset ovat teidän arviointityötä tekevien keskuudessa?

11. Miten arviointiin ja tulkintaan vaikuttaisi organisaatiossanne se, että vastuutyöntekijä on noviisi alalla ja hänellä ei ole kokemusta tämänkaltaisista tehtävistä? Mikä ero olisi

kokeneen työntekijän toimintaan?
MONIALAISEEN RYHMÄÄN:

Miten arviointiin ja tulkintaan vaikuttaisi se, että vastuu arvioinnista on monialaisella työryhmällä?

III Eliakseen, Annaan ja perheeseen liittyvät tekijät

12. Tietoa Eliaksen, Annan ja perheen tilanteesta kertyy vähitellen. Pyydämme teitä kuvittelemaan sitä, millainen tieto / millaisia asioita koskeva tieto vahvistaisi sitä, että tässä asiassa
    a) työskennellään lapsi- ja perhepalveluissa (sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut)
    b) työskennellään lastensuojelussa (avohuollossa)
    c) tilanne vaatisi välitöntä puuttumista ja kiireellistä sijoitusta

13. Vaikuttaisiko orientoitumiseenne sosiaalihuolto- tai lastensuojelulain (lapsiperheiden sosiaalityö/lastensuojelu) mukaisiin palveluihin se, että

a) perheneuvolan psykologin sijasta vanhemmat tai jompikumpi heistä olisi ottanut yhteyttä sosiaalitoimeen tässä asiassa
b) lapset tai jompikumpi heistä olisi ottanut yhteyttä sosiaalitoimeen tässä asiassa
c) koulun terveydenhoitaja olisi ottanut yhteyttä
d) vanhempia tai jompaakumpaa hoitava lääkäri olisi ottanut yhteyttä
e) vanhemmat vetäytyisivät arviointiprosessista?
f) Elias tai Anna tai molemmat vetäytyisivät arviointiprosessista?

Kyllä

/ ei ja miksi?

IV Organisaatio, palvelujärjestelmä

15. Millä kielillä organisaatiossanne tehdään arviointeja?
Missä tilanteissa arvioinnin aikana käytetään tulkkeja ja millä perusteella päätös tulkin tilaamisesta tehdään?
Voiko tulkkia tilata asiakkaan aloitteesta?
Miten toimisitte, jos osa perheenjäsenistä puhuu suomea ja osa ei?
Entä millaista informaatiota palveluista ja millaisia asiakirjoja tai lomakkeita teillä on muilla kielillä kuin suomen tai ruotsin kielellä?
Millaisissa tilanteissa käännätätte asiakasasiakirjoja tai muita tekstejä asiakkaan kielelle?
Millaisia eroja tai samankaltaisuuksia eri kielisyys tuottaa arviointiprosessiin?

16. Palataan alkuperäiseen tilannekuvaukseen. Nyt pyydämme teitä arvioimaan sitä, kuinka paljon käytössä olevat palvelut vaikuttavat siihen, päädytäänkö tilanteessa sosiaalihuoltolain vai lastensuojelulain mukaisiin palveluihin.

a) palveluiden saatavuus ei vaikuttaisi lainkaan tehtävään ratkaisuun (ts. ratkaisu perustuu ennen kaikkea perheen/lasten tilanteen arviointiin)
b) palveluiden saatavuus vaikuttaisi jonkin verran/merkittävästi ratkaisuun
c) palveluiden saatavuus määrittää ensisijaisesti ratkaisun

Perustelkaa esittämäänne näkemystä

17. Kuvitellaan tilanne niin, että lapsen edun mukaisesta ratkaisusta arvioinnin lopputulemana on erilaisia näkemyksiä. Miten tilannetta ratkaistaan organisaatiossanne, jos

a. ammattilaisilla on keskenään erilaisia näkemyksiä siitä, mikä lapsen etu tuossa tilanteessa on?
b. vanhemmilla ja lapsella on keskenään erilaisia näkemyksiä siitä, mikä lapsen etu tuossa tilanteessa on?

c. ammattilaisilla ja perheellä tai sen jonkun jäsenten välillä on erilaisia näkemyksiä siitä, mikä lapsen etu tuossa tilanteessa on?

MONIAMMATILLISEEN RYHMÄÄN:
Mitä erimielisyyteen lapsen edun mukaisesta ratkaisusta tuo se, että sitä ratkotaan moniammatillisessa työryhmässä?

18. Miten kertoisitte Eliakselle ja Annalle siitä, mihin arvioinnissa on päädytty?

a) yksin suullisesti ja /tai kirjallisesti- onko heille oma ”raportti”? (jos, niin millainen
b) kokoperheelleannettavansuullisenarvioinyhteydessä
c) koko perheelle annettavan kirjallisen arvion yhteydessä
d) muulla tavoin, miten?

19. Arvioinnin aikana on tullut esiin asioita, joita kertoja haluaisi pitää salassa muilta perheenjäseniltä. Miten tuolloin toimittaisiin?

20. Entä silloin, jos salaisuuksia on suhteessa muihin viranomaisiin?

21. Kuvitellaan tilanne, että hyvinvointialueellanne on otettu käyttöön tietynlainen sovittu strukturoitu arviointiprosessi kaikille asiakkaille. Millaisia vaikutuksia sillä olisi arvioinnin tekemiseen?

22. Kuvitellaan tilanne, että hyvinvointialueella on otettu käyttöön tekoälyyn perustuva arviointimenetelmä, jossa tekoäly arvioi riskitekijöitä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Miten suhtautuisitte sen tarjoamaan näkemykseen tässä tilanteessa?

V Lapsen edun mukainen arviointi

23. Miten pyrkisitte varmistamaan sen, että arviointi tehtäisiin lapsen edun mukaisesti

1. Eliaksen kohdalla
2. Annan kohdalla?

24. Mitkä tekijät saattavat haastaa lapsen edun mukaista arviointia?
MONIAMMATILLISEEN RYHMÄÄN:
Mitä monialainen ammatillinen ryhmä toisi lisää lapsen edun mukaiseen arviointiin?

VI Lopuksi

Onko jotakin muuta, jota meidän pitäisi tietää palvelu- ja lastensuojelutarpeen arvioinnista tai sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisista palveluista organisaatiossanne?

Taustakysymykset (**haastattelun lopussa**)

Ammattinimike, onko pätevyyden tuottavaa koulutusta, muodollinen pätevyys toimia tehtävässä Ikä: 19 tai alle, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60
Työkokemus vuosina, lastensuojelussa/ lapsi-perhepalveluissa
Työskenteleekö tällä hetkellä shl/lsl alla / muu
Kuinka kauan olet toiminut moniammatillisen työryhmän jäsenenä?

Liite 2. Ryhmähaastattelurunko asiakaskehittäjä- ja kokemusasiantuntijaryhmille, vanhemmat

I osa: Pohdintaa arvioinnin tekemisestä ja sen suunnasta

1. Kuvitelkaa itsenne vanhempien asemaan. Mitä sosiaalityöntekijöiden tulisi ensitiedon pohjalta suuntautua tekemään?

a) tulisi aloittaa arviointi ja suunnata lastensuojelun palveluihin
b) tulisi aloittaa arviointi ja suunnata sosiaalihuollon palveluihin ilman lastensuojelun asiakkuutta
c) tulisi aloittaa arviointi ja suunnata mahdolliseen kiireelliseen sijoitukseen
d) tulisi aloittaa arviointi ja suunnata muihin palveluihin kuin sosiaalihuoltoon ja lastensuojeluun
e) ei tulisi aloittaa arviointia eikä suunnata mihinkään palveluihin
f) joku muu mikä?

2. Miksi näin?

3. Mitä työntekijän tulisi tehdä aivan ensimmäisenä saatuaan tiedon?

4. Kenen tilannetta työntekijöiden tulisi selvittää ensimmäiseksi?
    a) Anna
    b) Elias
    c) Molemmat lapset
    d) Äiti
    e) Isä
    f) Molemmat vanhemmat
    g) Koko perhe

5. Arviointiprosessin päävastuullisena ammattilaisena tulisi olla:
    a) yksi työntekijä
    b) työpari
    c) tiimi, jossa on eri alojen edustajia

6. Näkemyksenne Annan ja Eliaksen arvioinnin järjestämisestä? Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä) Arvioinnin tulee sisältää kotikäynti
   Arviointi voidaan tehdä kokonaan puhelimitse

   Arviointia tulee tehdä muinakin kuin virka-aikoina
   Arvioinnissa järjestetään lapsille henk.koht. tapaaminen
   Arvioinnissa järjestetään vanhemmille erilliset henk. koht. tapaamiset Perheneuvolan psykologin tulee osallistua arviointiin
   Annan ja Eliaksen opettajien tulee osallistua arviointiin

7. Onko vielä muita henkilöitä, joiden tulisi osallistua arviointiin?

8. Kuinka paljon veisi näkemyksenne mukaan aikaa, että perheen tilanne tulisi hyvin selvitetyksi?

II Arvioitsijaan liittyvät tekijät

9. Näkemyksenne sosiaalityöntekijöihin liittyvistä tekijöistä, jotka vaikuttavat arviointiin

Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Sosiaalityöntekijän vahva osaaminen ja kokemus vaikuttavat siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän sukupuolella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän oma henkilökohtainen tausta vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän epäselvä ammattikieli vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän nuori ikä vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän toiveikkuudella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän viileä, etäinen kohtaaminen vaikuttaa siihen, miten Anna, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sillä, että sosiaalityöntekijä on tavoitettavissa puhelimitse tai sähköpostilla arvioinnin aikana, on vaikutusta Annan, Eliaksen ja perheen asian käsittelyyn.

Sosiaalityöntekijöiden tulee arvioida kaikkien asiakkaiden tilannetta samanlaisen arviointimallin mukaisesti.

Sosiaalityöntekijän sijasta tekoäly voi arvioida riskitekijöitä lapsen kasvulle ja kehitykselle.

III Asiakastilanteeseen liittyvät tekijät

10. Mitä asioita sosiaalityöntekijän tulisi ottaa käsittelyyn perheen näkökulmasta?

11. Millaisten Annan, Eliaksen ja vanhempien tilanteesta esiin nousevien tietojen tulisi johtaa siihen, että
    a) työskennellään sosiaalihuollossa
    b) työskennellään lastensuojelussa
    c) tarvitaan välitöntä puuttumista ja kiireellistä sijoitusta

12. Tulisiko sillä olla merkitystä asian arvioinnissa, jos vanhemmat yksin ovat ottaneet yhteyttä sosiaalihuoltoon? Entä sillä, jos Anna tai Elias ovat ottaneet yhteyttä sosiaalihuoltoon?

13. Miten asian arviointiin vaikuttaisi se, etteivät vanhemmat saa sosiaalityöntekijöitä kiinni puhelimitse tai sähköpostilla?

14. Miten arviointiin tulisi vaikuttaa sen, ettei Annaa tai Eliasta tavoiteta arvioinnin aikana? Entä sen, ettei vanhempia tavoiteta?

15. Kuvitellaan, että vanhemmat eivät puhu samaa kieltä kuin arviota tekevät ammattilaiset. Miten sosiaalityöntekijöiden tulisi ottaa tämä huomioon arvioinnissa?

IV Organisaatio, palvelujärjestelmä

16. Kuvitellaan tilanne niin, että lapsen edusta on erilaisia näkemyksiä. Miten tilannetta tulisi ratkaista, jos
    a) ammattilaiset näkevät lapsen edun eri tavalla kuin perhe?
    b) vanhemmat näkevät lapsen edun eri tavalla kuin lapset?
    c) ammattilaiset keskenään näkevät lapsen edun eri tavalla?

17. Vaikuttaako se, mitä palveluita on saatavilla, tuleeko Annalle ja Eliakselle lastensuojelun asiakkuus?

18. Miten
    a) kirjallisesti – Annalle ja Eliakselle tulee olla oma ”raportti”? (jos, niin millainen)
    b) suullisesti yksilöllisesti
    c) koko perheelle jaettavan kirjallisen arvion yhteydessä
    d) koko perheelle jaettavan suullisen arvion yhteydessä
    e) muulla tavoin

19. Jos Annan ja Eliaksen vanhemmat eivät puhuisi samaa kieltä kuin työntekijät, miten tulisi kertoa arvioinnin lopputulemasta?
    a) kirjallinen arviointi käännettäisiin vanhempien kielelle
    b) arviointi kerrottaisiin suullisesti tulkin läsnäollessa
    c) joku muu tapa, mikä?

20. Tulisiko sosiaalityöntekijän salata joitakin tietoja eri perheenjäsenten välillä?

21. Tulisi sosiaalityöntekijöiden salata joitakin tietoja muilta ammattilaisilta?

V Lapsen edun mukainen arviointi

22. Arvioinnin ja ratkaisujen tulee toteutua lapsen edun mukaisesti
Mistä tiedetään, että arviointi ja ratkaisut tehdään lapsen edun mukaisesti

1. Eliaksen kohdalla
2. Annan kohdalla?

23. Mitkä tekijät saattavat näkemyksenne mukaan haastaa lapsen edun mukaista arviointia ja ratkaisuja?

perheelle tulisi kertoa arvioinnin lopputulemasta

VI Lopuksi

24. Onko jotakin muuta, jota meidän pitäisi tietää asiakasnäkökulmasta tilanteessa, jossa arvioidaan lapsen mahdollista lastensuojelun tarvetta?

Liite 3. Ryhmähaastattelurunko asiakaskehittäjä- ja kokemusasiantuntijaryhmille, nuoret

I osa: Pohdintaa arvioinnin tekemisestä ja sen suunnasta

1. Kuvitelkaa itsenne Annan tai Eliaksen asemaan. Mitä sosiaalityöntekijöiden tulisi ensitiedon pohjalta suuntautua tekemään?

a) tulisi aloittaa arviointi ja arvioida lastensuojelun tarve
b) tulisi aloittaa arviointi ja arvioida tarvetta muihin palveluihin
c) tulisi aloittaa arviointi ja arvioida tarvetta kiireelliseen sijoitukseen
d) ei tulisi aloittaa arviointia eikä arvioida mitään palveluiden tarpeita
e) joku muu mikä?

1. Miksi näin?

2. Mitä työntekijän tulisi tehdä aivan ensimmäisenä saatuaan tiedon?

3. Kenen tilannetta työntekijöiden tulisi selvittää ensimmäiseksi?
    a) Anna
    b) Elias
    c) Molemmat lapset
    d) Äiti
    e) Isä
    f) Molemmat vanhemmat
    g) Koko perhe

4. Arvioinnin päävastuullisena ammattilaisena tulisi olla:
    a) yksi työntekijä
    b) työpari
    c) tiimi, jossa on eri alojen edustajia

5. Näkemyksenne Annan ja Eliaksen arvioinnin järjestämisestä? Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä) Arvioinnin tulee sisältää kotikäynti
   Arviointi voidaan tehdä kokonaan puhelimitse

   Arviointia tulee tehdä muinakin kuin virka-aikoina (vanhemmille tämä vain)
   Arvioinnissa järjestetään lapsille henk.koht. tapaaminen
   Annan ja Eliaksen tapaaminen tulee järjestää koulussa
   Arvioinnissa järjestetään vanhemmille erilliset henk. koht. tapaamiset Perheneuvolan psykologin tulee osallistua arviointiin

   Annan ja Eliaksen opettajien tulee osallistua arviointiin

6. Onko vielä muita henkilöitä, joiden tulisi osallistua arviointiin?

7. Kuinka paljon arviointiin pitäisi käyttää aikaa:
   Annan kannalta, että hänen tilanteensa tulisi hyvin selvitetyksi
   Eliaksen kannalta, että hänen tilanteensa tulisi hyvin selvitetyksi

II Arvioitsijaan liittyvät tekijät

9. Näkemyksenne sosiaalityöntekijöihin liittyvistä tekijöistä, jotka vaikuttavat arviointiin Asteikkoväittämät 1–5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Sosiaalityöntekijän vahva osaaminen ja kokemus vaikuttavat siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän sukupuolella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän oma henkilökohtainen tausta vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän epäselvä ammattikieli vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän nuori ikä vaikuttaa siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän toiveikkuudella on vaikutusta siihen, miten Annan, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sosiaalityöntekijän etäinen ja viileä kohtaaminen vaikuttaa siihen, miten Anna, Eliaksen ja perheen asia tulee käsitellyksi.

Sillä, että sosiaalityöntekijä on tavoitettavissa puhelimitse tai sähköpostilla arvioinnin aikana, on vaikutusta Annan, Eliaksen ja perheen asian käsittelyyn.

Sosiaalityöntekijöiden tulee arvioida kaikkien asiakkaiden tilannetta samanlaisen arviointimallin mukaisesti.

Sosiaalityöntekijän sijasta tekoäly voi arvioida riskitekijöitä lapsen kasvulle ja kehitykselle.

III Perheen tilanteeseen liittyvät tekijät

10. Mitä asioita Annan ja Eliaksen näkökulmasta tulisi ottaa tarkasteluun?

11. Miten Annan ja Eliaksen ongelmia ratkaistaisiin parhaiten? (tarkenna, jos ei tule esiin, onko lastensuojelussa vai muualla)

12. Kuvitellaan, että Anna tai Elias on ottanut yhteyttä lastensuojeluun, miten sen tulisi vaikuttaa arviointiin? Entä sen, että vanhemmat ovat ottaneet yhteyttä lastensuojeluun?

13. Aikaisemmin puhuttiin siitä, miten sosiaalityöntekijä voi vaikuttaa arviointiin, nyt ajatellaan sitä, että Anna tai Elias eivät tule tapaamisiin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Miten se vaikuttaa arviointiin ja mistä se voi johtua?

14. Kuvitellaan, että vanhemmat eivät puhu samaa kieltä kuin arviota tekevät ammattilaiset. Miten sosiaalityöntekijöiden tulisi ottaa tämä huomioon arvioinnissa?

IV Organisaatio, palvelujärjestelmä

15. Kuvitellaan tilanne niin, että lapsen edusta on erilaisia näkemyksiä. Miten tilannetta tulisi ratkaista, jos
    a) ammattilaiset näkevät lapsen edun eri tavalla kuin perhe?
    b) vanhemmat näkevät lapsen edun eri tavalla kuin lapset?
    c) ammattilaiset keskenään näkevät lapsen edun eri tavalla?

16. Miten Eliakselle ja Annalle tulisi kertoa siitä, mihin arvioinnissa on päädytty
    a. kirjallisesti – heille tulee olla oma ”raportti”? (jos, niin millainen)
    b. suullisesti kummallekin erikseen
    c. koko perheelle kirjallisesti
    d. koko perheelle suullisesti
    e. muulla tavoin

    (haastattelijan esittämiä vaihtoehtoja, ei varsinaisesti esitetä näitä kuten ammattilaisille)

17. Jos Annan ja Eliaksen vanhemmat eivät puhuisi samaa kieltä kuin työntekijät, miten tulisi kertoa arvioinnin lopputulemasta?
    a) kirjallinen arviointi käännettäisiin vanhempien kielelle
    b) arviointi kerrottaisiin suullisesti tulkin läsnäollessa
    c) joku muu tapa, mikä?

18. Tulisiko sosiaalityöntekijän salata joitakin tietoja eri perheenjäsenten välillä?

19. Tulisiko sosiaalityöntekijöiden salata joitakin tietoja muilta ammattilaisilta?

V Lapsen edun mukainen arviointi

20. Arvioinnin ja ratkaisujen tulee toteutua lapsen edun mukaisesti
Mistä tiedetään, että arviointi ja ratkaisut tehdään lapsen edun mukaisesti

1. Eliaksen kohdalla
2. Annan kohdalla?

21. Mitkä tekijät saattavat näkemyksenne mukaan haastaa lapsen edun mukaista arviointia ja ratkaisuja?

VI Lopuksi

22. Onko jotakin muuta, jota meidän pitäisi tietää asiakasnäkökulmasta tilanteessa, jossa arvioidaan lapsen mahdollista lastensuojelun tarvetta?

Liite 4. Taulukko yhdistetyistä yläluokista

Taulukko 10. Yhdistetyt yläluokat lapsen etua edistävistä ja haastavista tekijöistä

Yläluokka (kokemusasiantuntijat)	Yläluokka (ammattilaiset)	Yhdistävä yläluokka
Lapsen osallisuus ja kuuleminen Lapsen kuuleminen Lapsen kuuleminen ilman vanhempia Aito vuorovaikutus ja avoimuus lapsen kanssa Lapsen mielipiteen huomioiminen Lapselle parhaan kasvuympäristön huolellinen harkitseminen Lapsen osallistaminen päätöksentekoon	**Lapsen osallisuus ja kuuleminen** Lapsen näkökulman korostaminen Lapsen kuuleminen Lapsen kuuleminen ilman vanhempia	**Lapsen osallisuuden ja kuulemisen vahvistaminen**
Kokonaisvaltainen ja lainmukainen arviointi Tilanteen kokonaisvaltainen arviointi Lapsen kehitystason mukaisesti tehty arviointi Lastensuojelulain noudattaminen	**Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi** Lapsen etu arviointia ohjaavana tekijänä Arviointi ikätasoisesti sekä lapsen kokemus huomioiden Lastensuojelulaki ja Lapsen oikeuksien sopimus lapsen edun arvioinnissa mukana Kokonaisvaltainen ja osallistava arviointi Työntekijän ammatillinen kokeneisuus	**Kokonaisvaltainen ja lapsen edun mukainen arviointi**
Asiakassuhteen jatkuvuus ja turvallisuus Asiakassuhteen jatkuvuus Ammatillinen sitoutuminen asiakkaaseen Kuunteleva ja empaattinen kohtaaminen	**Asiakassuhteen jatkuvuus ja turvallisuus** Lapsen tapaaminen useasti ja erikseen Lapsen tapaaminen Oma työntekijä/tukihenkilö lapsen tukena	**Jatkuva ja turvallinen asiakassuhde**

	Yhteisenä toimintaperiaatteena lapsen tapaaminen Työyhteisön jaettu näkemys lapsilähtöisyydestä	
Perheen kokonaisvaltainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ Perheen kokonaisvaltainen tukeminen Sijoituksen välttäminen perheelle tarjottavan tuen avulla Ennaltaehkäisevät palvelut	**Perheen tuen oikea-aikainen järjestyminen** Tuen järjestyminen ja perheen motivaatio ottaa sitä vastaan Vanhemman avunsaanti lapsen edun turvaamiseksi	**Perheen oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen tukeminen**
Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus Ammattilaisen avoimuus ja ymmärrettävyys Ammattitaitoinen työntekijä Ammattilaisen toiveikkuus		**Ammattilaisen toiveikkuus ja ammattitaitoisuus**
Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet Palvelujärjestelmän riittämättömät resurssit Työntekijöiden vaihtuvuus	**Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet** Tarvittavien palveluiden puute Työntekijöiden vaihtuvuus Liian vähäiset resurssit ja työn kuormitus heikentävät arvioinnin laatua Riittämättömät tapaamiset Lapsen kuulemisen käytännön haasteet	**Rakenteelliset ja resurssilähtöiset haasteet**
Vuorovaikutuksen ja yhteistyön haasteet Sosiaalityöntekijän tuomitseva asenne Lapsen puhumattomuus Haasteet kuulluksi tulemisessa Lapsen riittämätön tiedonsaanti Vanhempien sitoutumattomuus hoitoon	**Lapsen kuulemisen ja osallisuuden haasteet** Lapsen tiedonpuute Lapsen mielipiteen jääminen vanhempien varjoon Lapsilähtöisyyden epäjohdonmukainen toteutuminen Lapsen puhumisen esteet Lapsen lojaalius vanhempaa kohtaan	**Esteet lapsen kuulluksi tulemiselle**
Epäjohdonmukainen ja kapea-alainen arviointi Arvioinnin yksipuolisuus Kiireessä tehty arviointi Asiakassuunnitelman tekemättä jättäminen Eturistiriidat lapsen edusta	**Heikko yhteistyö vanhempien kanssa** Vanhemman vetäytyminen ja välinpitämättömyys Vanhempien vastustava asenne Rikkoutunut yhteistyö vanhempien kanssa	**Arviointi- ja yhteistyöprosessin ongelmat**